

First Edition 1945
Second Edition 1946
Third Edition 1947

Approved for Class Use—Non detailed study
Vide Supplement to Part I-B of Fort St. George
Gazette dated 14-5-46, Page 20.

Printed at
Sree Parasakti Printing Works Tenali. G 97
For Rao Brothers (Regd.) Tenali.
(Q. H. G/17)

విషయ సూచిక

అంకము	పుట
1. నిర్మలశాస్తికారము	1
2. బ్రహ్మోపనిషత్తు	13
3. సామన్తము	26
4. సామన్తము	40
5. విశ్వరూపము	52
6. ప్రమాదము	67
7. సామన్తము	79
8. సామన్తము	93
9. కులము	102
10. స్నేహపాతము	112
11. ఒక్క భాగమున రెండుపక్షములు	119
12. సమయము	127
13. నాపాతము	138
14. ఉరికంబము	147
15. బంధివిమోచనము	155
16. అపరాధి	165
ఉపసంహారము	175

పాదుషా

శైల దత్త ప్రకాశము

నిరంకుశాధికారము

ఏమటి రక్షసాలని వృ

శేంద్రుని నక్కయు గోలుపుచ్చు.....

—తిక్కన సోమయాజి.

‘సార్వభౌమేంద్రుడు సూర్యారాధన యందు నిమగ్నులై యున్నాడు కాబోలు,’ అనియొకయువకుఁ డడుదెంచి అక్కరపాదుషాను సౌచ్చరించు కొనెను.

అది స్కంధావార సన్నివేశము. అల్లంత దూరమున నొక వృక్షచ్ఛాయ యందు శిలాతలముపైఁ జక్రవర్తి అక్కర స్కంధము నానుకొని నిలిచి యుండెను. పశ్చిమాద్రి నధివోహించి మందరశ్రీతో నుండు పతంగబింబము వంకఁ జూపులఁ బఱపుచుండు సార్వభౌముడు మిత్రునిఁ గాంచి ‘కుమారసింహా! ఇది పరిహాసము కాదుగదా! ప్రభాకరుడు ప్రత్యక్షుడై వమని నాయభిప్రాయము’ అని భావగంభీరముగాఁ బలికెను.

అక్కడ పాదుషాకు రమారమి పద్మనైదు వత్సరములుండును. అతని వదనారవిందము దిదృక్కుసమ్మోహనకరమైనట్లు ప్రసూనతను జెప్పకయే చెప్పవలయును. నిర్ణీత తేజస్కములును, ఆకర్షణతములు నగు నాధరణీపతి నేత్రములు ప్రేక్షక మర్మ విభేదకము లయ్యును ప్రసన్నత కాల వాలములై యుండును. సమ విభక్తాంగక మగు నాతని శరీరము సౌష్ఠ్యవోపేతమై సుకుమార సుందరమై యుండును. చిత్రాలంకార విలసితమును, ఆమూల్యము నగు అంగరఖానవరత్న ఖచితమగు నాతని యష్టీషమునకు శోభ నిచ్చుచుండెను. అతని సింహమధ్యమునకుఁ గల కరవాలముపై 'సంగ్రామ' మను నక్షరములు ప్రకాశించు చున్నవి. ఇట్లు తేజఃపుంజమైన పాదుషాహాసము తదీయ ప్రతాప పౌరుషాదులను జాటుచుండెను.

ఆగంతకు యవకుండు చక్రవర్తిని సమీపించి గౌరవపురస్కరముగా 'వీరవిఖ్యాతులును, మొగలు సామ్రాజ్య రమాదురంధరులు నగు అక్కడచక్రవర్తితో సరసము లాడునంతటి మూఢుఁడఁ గాను' అని విన్నవించెను.

అందులకుఁ బాదుషా 'కుమారసింహా! నీవు వచించినట్లు నేను భూమిశుండనే; కాదనను. కాని దివ్యానంద బంధురమును, గాఢానురాగ సుందరము నగు మనమైత్రికి నా పదవి వోహదకారియై యుండవలయునుగాని యీషణ్మాత్రమేని ప్రతిబంధకమై యుండరాదు. సఖునకు లేని చనవు మఱి యెవరి కుండును?' అని వాని భుజముపైఁ దట్టుచుఁ జిటు నవ్వు మెఱయఁ బలికెను.

‘ఉండక యేమి? విజయలక్ష్మీ కున్నది. పాదుషాగారికి నా యభివందనములు. నేటి సమరమున విజయశ్రీ యశోదామముతో మీ కంతనీమ నలంకరించినది. లక్ష్మీ గ్రుడ్డిది యని కవీశ్వరు లనుచుందురు. ఆ వాక్యము సత్యేతర మని యీ సంఘటనము నిరూపించినది’ అని కుమారసింహుడు ప్రస్తుతించెను.

‘మిత్రమా! ఆనంద శిఖర సోపానములు నిట్టనిలువుగా నుండును. అధికార భారము తోడను, భాగ్యావ రోధము తోడను నడుండు వాని నానోహించి చరితార్థుడగుట సులభ సాధ్యము కాదు.’

‘నిజమే. అది సామాన్యుల విషయము. మీయట్టి మహా పురుషులు కేవలము భ్యాశికామిత్యము తోడఁ గాని, భోగ పరాయణత్వము తోడఁ గాని అధికార ప్రకటనార్థము గాని, ఉన్నతపదవుల నలంకరింపరు. ధర్మసంస్థాపనార్థమును, దీన జనరక్షణార్థమును మీరు మొగలురాజ్య సింహాసీతి నధిష్ఠించి తిరి. ఉదార చరితులకు వసుధయంతయు గుంటుంబము కదా.

‘రణాంగణము నందలి నీ వీరవిక్రమ విహార మనన్యమై యుండినది. అసంఖ్యాకు లగు నరివీరులను కృతాంత నిశాంత మున కతిథులనుగా బుత్తైంచితివి. నీ మిత్రవాత్సల్య మద్వితీయము; నీ రాజభక్తి నిరుపమానము.’

‘సార్వభౌమ వరేణ్య! నా దేశభక్తి కూడ అమోఘము. పరస్పర ద్వేషానల జ్వాలలకుఁ జిక్కించి ఆసేతు హిమాచలము సర్వనాశ మొనరింప సమకట్టియుండును

అశేషరాజమృన్మల బాటి నుండి స్వదేశమును రక్షించి, ధర్మనిరతులును, స్వకులాభిమానరహితులును, బలాఘ్నులు నగు మీయట్టి ధరాధీశుల రక్షణయందుంచుట మాబోధి యువకవీరులకు విధి యని నా మనవి.'

'ఔను కుమారసింహా! మహాత్కృష్టమగు నా బాధ్యతను సక్రమముగను, నిష్పక్ష పాతముగను నిర్వహించుటయు నా ధర్మమై యున్నది. నా ప్రభుత్వమందు జాతి మత వివక్ష, తలను బాటింపను. సుగుణ పుంజములును, శక్తిసామర్థ్యములును, ఎక్కడున్న నేమి, వానిని సత్కరింప వలయునని నా యభిమతము. ప్రజానురాగము ప్రభుత్వమునకుఁ బ్రధానాంగమని నాకుఁ దెలియును. తండ్రికిఁ దనయులపై సమాన వాత్సల్యానురాగము లుండుఁగాని, ఒక్కనిపైఁగాని ప్రత్యేకప్రేమ యుండదు; అట్లే ప్రభువు సైతము ప్రవర్తింపఁ జనును.'

కుమారసింహుడు భక్తిశ్రద్ధలతో పాదుషామాటల నాలకించుచుండెను. 'సార్వభౌమా! మీ యాశయము లన్నియు ఫలదాయములగుఁగాక! సత్వరము భారతాంబరమున భాగ్యభానూదయ మగుఁగాక! భగవానుఁ డిందులకుఁ దోడ్పడుఁగాక!' అని యా యువకుం డానందముతోఁ బలుకుచుండ 'బేటా' అను పిలుపు వారికి విననయ్యెను.

వా రా శబ్దము వచ్చిన దిక్కుమొగమై నిలిచిరి. దూరమున నొక మానవుఁడు వారి కభిముఖుఁడై యరుదెంచుచుండుటను వారు గాంచిరి. 'కుమారసింహా! బైరాంఖాను బాబాజీ వచ్చుచున్నాఁడు. ఏదియో విశేష ముండును' అని అక్కరు

పలికెను. భానునిపేరు విన్నంతనే, కుమారసింహుడు చకితాత్ముఁ డయ్యెను.

ఇప్పుడారంగమున కొక నూతనపురుషుఁడు ప్రవేశించెను. దర్శనమాత్రమున వాని యాకార వేషములు భయ సంజనకములై యుండెను. తామ్రవర్ణముతో నెకసక్తము లాడు వాని వదనకాంతి పరిసరప్రాంతముల నలమియుండు వృద్ధాదిత్యుని యరుణాంశు కాంతులతో మేళవించి యుండెను. నాభి స్థూలమును, సుదీర్ఘమునగు పన్నగరాజము బుసలుగొట్టుచు వర్తలాకృతులను దాల్చియున్నదో యని భ్రమఁగొల్పు పగిది, బుటేదారి పట్టుబట్టల మడత లొండొంటిఁ బెనవైచి కొని యామహమ్మదీయ వీరునకు శిరోవేష్టమై తనరారి యుండ, దానికుచ్చెకొంగు అల్లన వీతెంచు పిల్లగాలులకు లోనై వాని విశాలవక్షోభాగము నంతటిని గ్రమ్మియుండు గడ్డముపై నెడనెడఁ బ్రాశించుచుండెను. వాని మిడిగ్రుడ్లు క్రూరకఠోర వీక్షణములను విహఃకమ్ముచు హృదయాంతర్గతములగు నిశితనిష్ఠుర భావములను నెలికి గ్రక్కుచుండెను. తనుత్రాణాచ్ఛాదితమును, బలిష్ఠము నగు నాతని దేహమునకు దక్షిణభుజమునుండి వల్లెవారుగా నుండు హ్నుపగ్గమునకుఁ బట్టాకత్తి తగలింపఁ బడియున్నది.

బైరాంఖానుఁడు వారిని జూసి 'బేటా! నిత్యనూతనాభివృద్ధుల నందు మొగలుసామ్రాజ్యమునకు నీవునాకుఁడవు. హిందూస్థాన మంతయుఁ బ్రస్తుతమునీపైఁ గన్నిడి యున్నది. పితృపితామహ ప్రదత్తమగు నీమహాసామ్రాజ్యము నీకు

దక్కకుండుటకై హైందవులును, కొండలు హైందవేతరులును పన్నాగములఁ బన్నుచున్నారు. ఇది నీకుఁ దెలియనిది కాదు. కాని మృగరాజునోటి కబళమును గొనఁ గమకించు గోమాయువు కృతకృత్యురాలు కాదనుట నాకుఁ దెలియని విషయముగాదు. అయినను కార్యసిద్ధిపట్ల మానవుఁ డప్రమత్తుడై యుండరాదు. మీఁదుమిక్కిలి నీవు బాలుఁడవు; లోకానుభవము చాలదు. అగుట నిట్లొంటిరి పాటున నీవుండ రాదు. వేగులవలన నీవిచట నుండు తెఱింగి వచ్చితిని. రాచకార్యములు పెక్కులున్నవి' అని మందలించెను.

అక్కడపాదుషా యందులకు 'బాబాఖాన్! అనవరతము నీవు నన్నుఁ గంటిని తెప్పపగిదిఁ గాపాడుచుండ నాకు దిగు లెక్కడిది? భీతియెక్కడిది? ఆపత్సముద్రముల నవలీలగఁ దరింపఁగల యుపాయముల నెన్నింటినో నీవు నాకు నేర్పితివి. క్లిష్ట పరిస్థితుల నకలంక హృదయముతో నలరాదు యుక్తులను జెక్కింటిని నాకుఁ గఱపితివి. అంతియే కాదు; పీఠవిక్రమోపేతులుకొంటిమై ప్రతిఘటింపఁగల ధైర్యసాహస శౌర్యాదులను నాకుఁ బ్రసాదించితివి. కష్ట సమయములఁ గాని మానవుల గుణావగుణములును, ధీరతా భీరుత్వములును బ్రకటింపఁ బడవని నాకు బోధించితివి. నీయుపదేశములను గార్యరూపమున నుంచుటకే అంగరక్షకుల జోలిమాలి నేను విహరించుచున్నాను' అని ప్రత్యుత్తర మొసంగెను.

ఖాను డందులకుఁ గర్కశ స్వరమున 'బేటా! అంతయు నాకుఁ దెలియును. పిల్లకాకికి వింటిదబ్బ ప్రేమ తెలియదు.

కావున మివుల మెలకువతో మెలగుచుండుము. స్పటికశీలా ప్రస్ఫుటమగు నీహృదయ ఫలకమును మతేతరుల తోడి మైత్రి కల్మషముఁ జేసినఁ జేయవచ్చును; ఇదియే నా సంశయము; నా భయము ' అనెను.

కునూరసింహుఁ డా పలుకుల నాలకించి పాదుషాను గాంచి 'ఖాన్ బాఖా పలుకులు సత్యగర్భితములు. కాని కఃశాగ్రబుద్ధియు, విశాల హృదయఁడు నగు నార్యభాముఁడు నిందాస్త్రులకు దాసుఁడై కుమార్తముల బట్టఁడని నా విశ్వాసము' అని ఖానుని యభిప్రాయములకు వ్యాఖ్యాన మొనరించెను.

'బాబాజీ ! నీ సంశయమును, నీ భయమును నిరాధారములు. నాకును గొంత యింగితజ్ఞాన మున్నది. రాచకార్యము లంటివి; అవి నీకు మించియుండినఁ గదా, నాదాఁక వచ్చుటకు ?' అని పాదుషా పలికెను.

. బైరాంఖానుఁ డందులకు సగర్వముగా 'బేటా! అవును; నా యెఱుక లేక యీ విశాల సామ్రాజ్యమునఁ జీమ యైన జిటుక్కు మనుటకు వీలులేదు. కాని నీవు రాజ్యాధీశుఁడవు; కాబట్టి నా చర్యలకుఁ గడకు నీయామోదమైన నుండవలయునని నా యభిప్రాయము. అట్లుఁజూడుము. మన భటులు బందీయగు హీమాను గొనివచ్చుచున్నారు. వారు వానిని నా యాజ్ఞానుసార మిటకు నీసమక్షమునకుఁ దెచ్చుచున్నారు. ద్రోహకర్ముఁ డగు నా హతకునిఁ దగువిధమున దండించుట యిష్టమైన నీ ధర్మమై యున్నది 'అని మోచించెను.

హీమూ కులమున నై శ్శ్యుడు. అసమాన పరాక్రమము చేతను, అనన్య శేముషీ విశేషముఁ బట్టియు, అద్వితీయ స్వామిభక్తి వలనను, ఆతఁడు సామాన్య సైనిక పదవి నుండి అమాత్యస్థానము నాక్రమించి సూర్ వంశజుడగు మహమ్మదు సాహసుఁ గుడిభుజమై యుండెను. వీర్యవిక్రమోపేతుఁ డగు నాతఁ డట్లు విక్రమాజితుఁ డను బిరుదు వహించి ఢిల్లీరాజ్యమును బాలించుచుండ, అక్బరుపాదుషా ప్రబల సైన్యసమేతుఁడై వాని నెదిరించెను. ఇరువారులును దలపడినవి. నాటి బవరము హోరాహోరిగ జరిగినది. రణాంగణమంతయుఁ బీనుఁగుపెంట యయ్యెను. కడకు విజయలక్ష్మి అక్బరునే వరించినది. విక్రమాజిత బిరుదాంకితుఁ డయ్యెను హీమూ కాల గతికి లోనై చెఱఁ జిక్కినాఁడు. అదిసుతి వానిని బైరాంఖానుఁడు చిక్కిన సింగ మెక్కడ తప్పించుకొని పోవునో యని వేయికన్నులతోఁ గాచుచుఁ గత్తులబోనులో నుంచియుండెను. ఋణాన్నివ్రణ శేషములఁ బెద్దకాలము నిలిపియుంచుట రాజ నీతి కాదని తెలిసిన బైరాంఖానుఁడు హీమూ నిప్పుడు వధార్థము ప్రభుసమక్షమునకుఁ గొనివచ్చెను.

హీమూ శృంగులనిబద్ధుడై యున్నాఁడు. ఆతని క్షత గాత్రము వీరోచితముగా నున్నది. ప్రళయ వాతూలముచే మహోత్తుంగ తరంగ మగు నుదధిచందమున, పరాజయానిల సంక్షుభిత మగు నా మహావీరుని హృదయవారిధి యందలి యల్లకల్లోలముప్రబల నిశ్వాసములచే వెల్లడియగు చుండినది. సటలు పెఱకిన నాగ్రహోదగ్ర మగు మృగరాజు కరణి నాతఁడు రోజును 'మొగలుసార్వభౌమా! జోహారులు'

స్వామిభక్తిపరాయణుడైన నగు నేను నా ప్రభు తేమార్థము రణభూమియందు విహరించి యెట్లో మీకుఁ జిక్కితిని. స్వధర్మ నిర్వహణమున నెట్టి యిక్కట్టులు వచ్చిన నేమి? నాకు 'లెక్కలేను' అని నిర్భయముగాఁ బలికెను.

అది విని బైరాంఘానుఁ జాబ్బాహుతులకుఁ బ్రజ్వరిల్లు పీతి హోత్రుని మాడ్కి మండిపడి 'క్రోహి! నోరుమూయుము. పెదవి కదిపితివా, నీ తల నూలువ్రయ్యలగును; నీ నాలుకను జీల్చి గ్రద్దలకు వేసెదను' అని బెదరించెను.

బంధితుని మాటలను, బైరాంఘానుని బెదరింపులను గంభీరముగ నాలకించు చుండిన పాదుషా 'ఓయీ! నిరోచితముగఁ బలికితివి; సంతసించితిని' అని ఖానుని వైపై 'బాబాజీ! ఇట్టి పవిత్రాచరణుడు, ఇట్టి ప్రభుభక్తి పరాయణుడు మనపట్ల నుండిన నెంత బాగుగా నుండును?' అనెను.

ఖానుఁ డసమ్మతి సూచకముగాఁ దల నాడించుచు 'వీడు తుంతవ్యుడు కాడు. మనవైఁగ త్తినెత్తిన పాతకుని మెత్తని చిత్తముతోఁ జూడరాదు. అందును వీడు మహమ్మదీయేతరుడు. వీనిని మన్నించుట నాకు సమ్మతము కాదు' అని ఖండితముగాఁ బలికెను.

అందులకుఁ బాదుషా 'బాబాజీ! నీయభిప్రాయము నాకు నచ్చలేదు. ఇంతకును హీమూ గావించిన యపరాధ మేమి? పెట్టి పోషించిన ప్రభువున కండయై నిలిచి, వాని విరోధులను మార్కొని నాడు; పరాజితుఁ డైనాడు. వచ్చిన పామును జంపుట మనకు శౌర్యమా?' అని వదించెను.

భానుఁ డామాటలకు 'బేటా ! ఇది వాచోపవాదములకు సమయముకాదు. విషమును విషముతోడనే హరింపవలయుఁ గాని అగదులకు సుమములు కోటిపైనుంచ జాలవు. నా మాట విని, నీ కరవాలముతో వీని శిరము నెగురఁగొట్టుము' అని బోధించెను.

పాదుషా యందుల కంగీకరింపక 'సీమాటల నేగాదరింపఁ జాలను. విద్వేషాసురుని బ్రహ్మాస్త్రమునఁ గొట్టవలయు నని నాయభిమతము. శౌర్యోదాదుఁ డగు నిట్టి పురుషవరేణ్యుఁడు మన కెంతయేని యుపకరింపఁ గలఁడని నా యభిప్రాయము. ప్రస్తావించి చూతును. ఓ వీరవరేణ్యా! 'అను లోపల భానుఁ డడ్లువచ్చి కన్ను లెఱ్ఱచేసి 'కూడదు. రాగము శ్రుతి మీఱుచున్నది. ఈ ద్రోహకర్ముని దర్శనము కూడ మనకుఁ బతితకారణమని నేనందును. 'అనియనుచుండ హిమాలాంజకుని కరణిఁ గనలుచు 'ఓయీ బైరాం ! పాదుషా పసివాఁడు; అయ్యను, పరిపాలనాదముఁడు. నీవా, నిరంకుశుఁ డవు; నీ కూరకర్మలే నిన్నుఁ గూల్చును. ప్రస్ఫుట మగు ప్రభుహృదయమును దుర్మంత్రములతోఁ బంకిల మొనరించి తివా, తప్పక నీవు పతితుఁడై 'పాదుషా' అని పలుకుచుండ బైరాంభానుఁడు దెబ్బఁదిన్న నాగము వలె నెగిరి పాదుషాతో 'బేటా! నీ చంద్రహాసముతో వీని తలనుడెగ కేయకుంటి వేని. ఇదిగో అహిరాజ సంకాశ మగు నా ఖడ్గరాజము. దీని కిట్టి కార్యము క్రొత్తకాదు' అని తన కై జారు నాతిని కందిచ్చెను.

అకృరందులకు రూక్షస్వరమున 'బాబాఖాన్ ! ఇది నాకు సమ్మతము గాదని ముందేయంటిని. ఈ వీరుని నావానిగఁ

శ్రీకృష్ణవలయు నని నా యభిమతము గాని యంత మొందింప నలయునని కాదు' అని పలికెను.

భావ గంభీరములును, దృఢార్థకములు నగు పాదుషా భాషణములకు భానుడు ముగ్ధుడయ్యెను. చాచినచేతి గానిఁ బిల్చె పించి బంధించివైపుఁ దిరిగి 'ఓయీ! నీభాగ్యము సంపద. నిన్నొక్కమాట యడిగెదను. సముచితముగఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగితివా, అదియే నీకుఁ గ్రాణదానమొనరించును. నీవు హైందవుడవు గదా! తుచ్ఛమగు నీ మతమును విడిచి మహాన్నత మగు మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరింతువా?' అని ప్రశ్నించెను.

ఆ పలుకులకు హీమూ మండిపడి తీవ్రము లగు వీక్షణములను భానునిపైఁ బటుపఱాగెను. అతని యధరము లదలుచుండెను. ఒక్కమారు సార్వభౌమనివంక మఱి 'మొగలు రామ పాపప్రజ్ఞయు, రాజనీతియు నింత నీచములా?' అని తూలనాడెను.

పైరాంధ్రానుఁ డందుల కేమియో యననుడఁ జక్రవర్తి 'ఖాఖాఖాన్! నిర్బంధముగా మహమ్మదీయ మతము నవలంబింపఁ జేయుట నాకిష్టము లేదు. సత్యమునకు స్థావర నియమ మెక్కడిది? నిజమారయ నన్నిమతము లేకై కములని నాయ భిప్రాయము. వాని సిద్ధాంతములకుఁ దారతమ్య మగపడదు. హిందూ మహమ్మదీయ మతములు రెండును నాకు రెండు కన్నుల వంటివి. వాని యందు నాకించు కేని పక్షపాతబుద్ధి లేదు. మార్గములు వేరయ్యును గమ్యస్థాన మొక్కటియే

యగునట్లు, మతములు పలువిధములయ్యును మోక్ష మన న్యము కాదనుట నిర్వివాదము. కాన పీనిని బలవంత మొనరిం పకుము' అని ముదలయి డెను.

ఒక్క పెట్టుక భానుడు ప్రళయకాల పర్జన్యనిలీల గర్జిల్లుచు 'రాజవీరీకని మతమునకును సంబంధములేదు' అని నిర్భాగ్యుడగు సీమావస్తకము నొక్కవ్రేటునఁ దెగ నేసెను. చిమ్మనగ్రోవి నుండి వోలే రక్త మొక్కసారిగాఁ బైకెగిరి ధరణీ తలమును డడిపెను. తల మొండెమునుండి వేళ్ల కొంతదూరమునఁ బడెను. ఈసంఘటనము మెఱుపు మెఱయు నంతలో జరిగినది. కామకూడదని యడ్డుతగులుటకుఁ గూడ శాశుపాప వ్యవధి లేకపోయినది. విషాదాశ్చర్యము లాతనిఁ బెనఁ గొనినవి. ఆకన్యాంతములకు నాతని శత్రుగోళములు త్రోధోద్రేకమున దుధిరాదుణము లయ్యెను. తీవ్రవీక్షణము లతోఁ జక్రవర్తి సింహాశాబకము పగిది ఛంగున నెగిరి భానుని కరవాలమును బట్టికొని 'నీవు క్రూరాత్మడవు. కుటిల కద్యుడవు. ఇది నీవు నాకొనరించిన యపకృతిగాని యపకృతి కాదు' అని నెమ్మరొక్తు లాడెను.

దురహంకార చిత్తుడగు బైరాంభానుడు సరకుగొనక 'బేటా! నీవు శాలుండవు. పచ్చని దంతయు పసిడియని నమ్ము దువు. కాని మేమనుభవజ్ఞులము. ఆవులించినఁ బ్రేవులెన్ను ప్రతిభ మాకుఁ గలదు. చూచితివా! నేడు నీ పథమునందలి యొక ప్రతిబంధకమును దొలగించితిని. పోవుదము రమ్మ' అనెను. 'వచ్చెదను; పద.'

బీజా శోపణము

సప్తమః పాదః పరహితాచరణమత్యులు

— ఏనుగు లక్ష్యణ కవి.

సప్తమః పాదః పరహితాచరణమత్యులు లేనివారా ప్రాంతముల మచ్చున కైన లేదు. ఆ బాలగోపాలమున కాయోగీంద్రుఁడు ప కరించు చుండును. న్యాయములవారి యాశ్రమము ఆ గ్రాపట్టణ మునకుఁ గ్రోతెడు దూరములోనున్నది. ఆశ్రమోవాంతమున యమునాతరంగిణి కలకలఁ బ్రవహించు చుండును. మధుర మంజుల ఫలపుష్ప విరాజితములగు పాదపరాజములచే నాయా శ్రమము నేత్రోత్సవము గావించు చుండును. ఆయుద్యానము నకు నడుమ సన్నుకుప్పామి మతమున్నది. ఆశ్రమము నంతటిని బ్రశాంతత పరిపాలించు చుండును.

సప్తమః పాదః పరహితాచరణమత్యులు బూర్వోత్తరము తెవ్వనికిఁ గాని తెలియవు. ఆ యతీశ్వరుఁ డేజాతివాడైనదియుఁ గూడ నెఱింగిన వాడు లేదు. ఆ సంయమికి రాని భాష లేదు; తెలియని సిద్ధాంతములు లేవు; అనుష్ఠింపని మతవిధానము లేదు. దానం జేసి, ఆతినిని మహమ్మదీయులు మహమ్మదీయుఁ డనియు, హిందువులు హైందవుఁ డనియు భావించి సన్మానించు చుండును.

నేడతఁడు వ్యాపారముపైఁ బద్మాసనమున బాలభానున కభిముఖముగా నాసీనుడై యుండెను. వాని ముంగల

పీతముపై ఖురాక్ పెరీఫ్ ప్రతియు, శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రతియు నున్నవి. వినయ విప్రమ్రసై ఆశ్రమద్వారమున నిలిచియుండు జవ్వని నాతడు గాంచి 'కుమారీ! రమ్మ! కూర్చుండుము. చిరంజీవి శ్రీధరుఁ డెక్కడ?' అని యాదర పూర్వకముగా నడిగెను.

ఆకోమలి సద్గురుస్వామి సన్నిధి కరుదెంచి సాష్టాంగ దండ ప్రణామ మాచరించి 'వనములోనికిఁ బోయినాఁడు. తమ యాశ్రయమును నోచుకొన్న దాది, నామది కుదుటఁ బడుచున్నది' అని విన్నవించెను.

ఇంతలో నచటికి శ్రీధరుఁడు వచ్చెను. అతడు తిన్నగా యోగీంద్రుని జేరి 'దేవా! దూరమున బైరాంఖానుఁడును, అక్కడపామపాయును వచ్చుచున్నారు.' అని మనవిచేసెను.

సద్గురుస్వామి వాని నాలకించి 'రానిమ్ము! కుమారీ! హీరా! నేనుండగా నీ కేమియు భయములేదు. కుమారా! శ్రీధరా! భీతిల్లకము. కష్టములు మానవులకుఁ గాఁక ప్రమాదులకు వచ్చునా? అని యనునంతలో సార్వభౌముఁడును, ఖానుఁడును ప్రవేశించిరి. వారిరువురును సద్గురుస్వామికి మ్రొక్కి చెంతనుండు ఆసనములయం దుపవసించిరి. వెంటనే హీరాశ్రీధరులు లోనికిఁ జొచ్చిరి.

'పాదుషాకుఁ గుశలమేకదా? ఖాన్ సా హేబుసకు క్షేమమేకదా?' అని సద్గురుస్వామి సాదరముగ నడిగెను.

అందులకుఁ జక్రవర్తి మండహాసమే ప్రత్యుత్తర మయ్యెను. బైరాంఖానుఁడు మాత్రము 'స్వామిజీ! పాదుషా

ప్రత్యర్థి హీమూ పరలోకయాత్రఁ జేసెనని వింటిరిగదా!
ఇది మీకు ముదావహమేనా?' అని ప్రశ్నించెను.

స్వామి యామాటలకు 'వింటిని. ప్రభుభక్తిపరాయణుఁ
డగు హీమూ మొగలుసామ్రాజ్యమున కెంతయోయపకరించి
యుండెడివాఁడు. కాని గతమునుడలంచి ప్రయోజనమేమి?'
అని యనుచుండ, బాదుషాయందుకొని 'భాగ్యహీనుఁ డగు
హీమూ కుమారుని, కుమారిని మిరతన మందుంచి, పర
లోకమందున్న 'వానియాత్మను తృప్తిపఱచితిని.' అని వచిం
చెను. బైరాంఖానుఁడు 'స్వామిజీ! మొగలుసామ్రాజ్య
సంరక్షణార్థము హీమూవంటి యుద్ధవీరుల నెందఱనో బలియొ
సంగక తప్పదు. కోగ్రస్తమగు దుష్టాంగమును ఖండించినఁ
గాని శరీర మాద్యంత మారోగ్యవంతము కాదుగదా!
వైరము ఆమరణాంతము కాన హీమూబిడ్డలతో మాకు
శాత్రవము లేదు. అన్నివిధముల వారికి రక్షణ నొసంగుట
మాకు ధర్మమై యన్నది' అనెను.

సద్గురుస్వామి వాని పలుకుల నాలకించి 'ప్రభుచంద్రమా!
ఖానుసాహేబు భాషణములు యథార్థములు. మీ జనకుఁడు
హుమాయూను చక్రవర్తి రాజ్యభ్రష్టుఁడై పరుల పంచలఁ
బ్రాచుచుండినపు డీ బైరాంఖానుఁడు నిన్ను సాకి సంతరించి
యీనాటి కింతవానిఁగాఁ జేసినాఁడు. కాబట్టి వానియెడ
నీవు విశ్వాసముతో నుండుట నీ విధ్యుక్తధర్మము. నీవు
స్వధర్మమును తూచా తప్పక నిర్వహింతు వనియు, అశేష
ప్రజానీకమునకుఁ బ్రతినిధి వని భావించి సర్వమత సమత్వ

బుద్ధితోఁ బాలించుచుందు వనియు నా సమ్మకము' అని బైరాంఖానుఁ గాంచి 'ఖాన్ సాహేబ్! నీకుఁ దెలిసియే యుండుననుకొందును. బాబరుచక్రవర్తి అవసాన సమయమునఁ దన కుమారుఁడు హుమాయూనునకు మహోపదేశమును గావించెను. దానిఁ జరిత్రకారులు సువర్ణాక్షరములతో లిఖించి పదిలపఱచియున్నారు' అని చెప్పెను.

వెంటనే అక్కరపాదుషా యానందాతి రేకమున స్వామిజీ! ఆ మరణశాసన మెట్టిది?' అని యడిగెను.

బైరాంఖానుఁ డందులకు 'దేశమందలి నాటి పరిస్థితులు వేఱు; నేటిపరిస్థితులు వేఱు. నాఁడు భారతీయులు స్వాతంత్ర్యప్రియులై విదేశీయులను బ్రతిఘటించు చుండిరి. కాబట్టి అప్పటికా మహోపదేశ మవసరమైనది. కాని నేఁ డది 'యానావశ్యకము' అనినను సార్వభౌముఁ డంతతో నిలువక 'స్వామిజీ! ఆ చరమసందేశమును నాకు వినిపింపుడు. పితృపితామహులు చనిన మార్గమును వీలుండినచోనేనింకను సుగమ మొనరించి ధన్యాత్ముడ నౌదు నేమో చూచెదను' అని ప్రార్థించెను.

సద్గురుస్వామి సస్మితవదనమున 'ఖాన్ సాహేబ్! సత్య పాత్యములు నిత్యాత్మకములు; దేశకాలాదులు పానిని బాధింపవు. కావున నేటికే కాదు ఏనాటికైన బాబరుసార్వభౌముని మరణశాసన మన్వయించు నని తెలియుము. ధరణిశా! ఆలకింపుము' అని సంయమింఁద్రుఁ డిట్లు వచింప సాగెను.

‘ఈ స : దేశరాజము సర్వమత సామరస్యమును జాటుచున్నది. ప్రత్యేకముగా నెట్టి మతమునకుఁగాని యిది యన్వయింపదు.’

ఇవి జాబను చక్రవర్తి మరణశయ్యపైఁ గుహూరునిగూర్చి పలికిన పలుకులు : ‘వత్సా ! స్వరాజ్య సంరక్షణార్థ మిట్లు నుడువించువాను. హిందూస్థానము వివిధమతములకు జన్మస్థానము. జైవము నందసేయుఁడు; ధర్మాత్ముఁడు; శుభప్రముఁడు; సర్వేశ్వరుఁడు. అది కారణముగ నీకుఁ బామపాపద విని బ్రవాదించినాఁడు. పరమత ద్వేషమును లేశమైన సహృదయమందిరమున నిలుపుకొనకుము. ఆయా మతానుసారముగా నీవు న్యాయపాలనమును నాగింప వలయును.’

‘కుమారా ! ఇటు వినుము. ఇది మాత్రము మిగుల ముఖ్యము. గోసథను మానుము. ఈ మార్గమున నీవుహిందువుల నుండి కేక్కిఁగలవు. వారిని దహించుకొనములఁజూచు చక్రవర్తివకు నీ యెడల వారు హేతము భక్తిశ్రద్ధలతో వర్తించుచుందురు.’

‘నీసామ్రాజ్యమునందలి దేవాలయములను, ప్రార్థనామందిరములను అన్ని మతములవారిని నీవు కాపాడుచుండవలెను. ప్రభువు ప్రజలచలనను, ప్రజలు ప్రభువువలనను, పరస్పర సౌఖ్యము లందునట్లు నీవు పరిపాలనా చక్రమును ద్రిప్పవలయును. హిందూను నాయుధముకంటె, ఇస్లామ్ ప్రేమయును ముకరముతో మఱింతి వ్యాప్తిఁ గాంచును.’

‘షియాలకును, సున్నీలకును గల వివాదములను వినకుము. సర్వమతస్థులగు జనుల యెడ మైశ్రేణి సుండుము. నీ రాజ్యపరిపాలన మహ్మదు సుకరముగను, సక్రమముగను సాగుచుండును.’

అక్కరచక్రవర్తి యాయుషదేశమునాలకించి బైరాంఖానునితో ‘బాబాజీ! మసితామహుని ప్రబోధమును నాకిప్పటికే వినిపించి యుండవలసినది’ అని సన్దురుస్వామి గాంచి ‘స్వామీజీ! తెలిసియో తెలియకయో నాహృదయ కేదారమున నిట్టి భావబీజము లెన్నఁజో నాఁకుని మోసులెత్తి మొక్కలై పుష్పించుచున్నవి. పూర్వసంప్రదాయమే యిందులకుఁ గారణమని యిప్పుడు విడితమైనది. ఈ సందేశ చంద్రికల నా యానందాస్పృత సాగరతరంగము లుబరచుంచితములగు చున్నవి. మీకు నా శస్యవాదములు’ అని పలికెను.

సూక్ష్మగ్రాహీ యగు శిష్యుని గాంచిన దేశికోత్తమునకు వోలె, పాదుషా ప్రసన్నవదనమును గమనించిన సన్దురుస్వామి సంతస మేమని వర్ణింపఁగలము! ‘వత్సా! బాబరు మహాపదేశము నిరాధారము కాదు. మహమ్మదీయ మతమునకు మూలగ్రంథ మగు ఖురాన్ యెక్కిస సత్యమును యిట్లున్నది :

‘ఇది దేవవాక్యము. ప్రతి సంప్రదాయమునకుఁ బ్రత్యేకమగు నారాధనవిధిని నేను నిర్ణయించి యున్నాను. వారు వాని ననుసరించు చున్నారు. కావున వారితో నేపు కలహింపకుము.....అవసానసమయమున కవతారపురుషు లందఱు యెడలను, దైవత్వమును బ్రకటించు ప్రతి గ్రంథము పైనను

సహజమున గౌరవ విశ్వాసముల గలిగి యుండువాడే సన్మార్గ గామి; వాడే కృతార్థుడు. సత్యప్రతుండును, అనాథ సేవా విరతుండు నగు మానవుడే సజ్జనుడు. ఆపత్సమయము లందును, స్వస్థత్వమును నిర్వహించువాడే మనుష్యుడగును.

‘జేవాలయములను, ప్రార్థనా మందిరములను నాశ మొనరింపఁ బ్రయత్నించి అకాశకులను నిర్బంధించు వానికంటఁ గ్రూరుఁ డెవఁడు? అట్టి కఠినాత్ములు పవిత్రము లగు తమ ప్రార్థనాలయములలో సైతమడుగు పెట్టుటకై న యోగ్యులు కాదు. అట్టివారు లోకనింద్యులు. వాడు పరమున రారవాది సరకములఁ గూలుదుడు’ అని సద్గురుస్వామి బోధించెను.

యోగిచంద్రుని యుపదేశకామృతము బైరాంఘానునకుఁ గన్ఱానంద ప్రదము గాకుండుటంచేసి, ఆతఁ డీవఱకే యాశ్రమము వెదికి వివరములొనికొని యుండెను. సద్గురు స్వామి విషయమై యడమి మని నిర్ణయించుటకు సాధ్యము కాకున్నది. హిందూ మహమ్మదీయ మతైక్యత నాతఁడు ప్రబోధించెను. అది కాదనుటకు సార్వభౌముని సమక్షమున వెవరికిఁగాని ధ్వేషము చాలదు. సద్గురుస్వామి యిట్టి కపట నేషమున మొగలుసామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నకై ప్రయత్నించుచున్నాడా? లేక బైరాంఘానునకును, పాదుషాకును భేదాభిప్రాయములఁ గల్పింపఁ బన్నాగము లొనరించు చున్నాడా? ఇట్టి భావకలంకరలు బైరాంఘానుని హృదయ దేశమున దళిల్లున మెట్టి మాయ మగు చుండినవి. ఏయెడనో భావవీధుల విహరించు బైరాంఘానుఁ డిట్లు అన్యమానసముతో

నొక నికుంజమున విశ్రమించి యుండ నీ క్రింది గీతమును సంభాషణమును వానికి శ్రుతిగోచర మయ్యెను. దాని నాతఁడతి మెలఁకువతో నాలకింప సాగెను.

వకుళ పున్నాగ చంపక వనజ ముఖ్య
పుష్పతతి మనోహర మంచు భువి వచించు,
పూచి చిగిరించి శోభనుబూని యివ్వి
కాముకాసంధ సంధాయకము లటంచు,
వసుమతీజంబు లందున వల్లికలను
వనమనోహర భూషణై పరగునంచు;
బూలఁ బూజలఁజేసినఁ బుణ్యమన్యు
అందు రైనను నా భావ మరసిచూడ,
వికసనామోదములై గౌరవించె వాని;
కుసుమ సౌందర్య మెఱుంగని గ్రుడ్డినయ్యు
పరిమళముఁ బట్టి జాతి నేర్పఱచు నేను;
కాన నరుని రూపం బెట్టి దై న నేని
గౌరవార్హ సౌఖ్యంబై ఘనతరంబు;
కాదు భాగ్యంబు, కాదు వాక్యాలనంబు
అరయ నిర్గంధసుమము నిరర్థకంబు.

‘గౌతమీ ! కుశలమా ?’

‘ఎవరు వారు ? కుమారసింహుఁడా ?’

‘అవును గౌతమీ, నేనే.’

‘రాజకీయములపై వచ్చితివి కాఁబోలు.’

‘కాదు. పాదుషా కంగరక్షకుడనై యరుదెంచితిని. మక్ముల్ బాబానను, చక్రవర్తియు సద్గురుస్వామి సన్నిధియందున్నారు.’

‘అన్నట్లు మఱచితిని. విక్రమాజిత బిరుదాంకితుఁ డట; ఆ హీమూ యెవరు? వాని పుత్రికయుఁ బుత్రుఁడును ప్రస్తుతము సద్గురుస్వామి యాశ్రయ మందాశ్రమమందున్నారు. హీమూపరలోకమునకుఁ బోయినాఁడా? పోవు నని నాకు మాసము క్రిందనే తెలియును.’

బైరాంఖానుఁడు విస్మయ మందెను.

కుమారసింహుఁడు: గౌతమీ! నీమాటలు నాకర్థ మగుట లేదు. మాసమునకుఁ బూర్వమే తెలియు నంటివి. యుద్ధము జరిగి పదిదినములై నను కాలేదు. వారముక్రింద యీ పేళకింకను హీమూ ప్రాణములతోడనే యుండినాఁడు.

గౌతమి : కుమారసింహా! ఇందు నామహిమ లేదు. నూయలమల్లి చెప్పినది. ఆమెను నీకుఁ దెలియును గదా? ఇంతకాలముగా నే నక్కడనే యుంటిని. సద్గురుస్వామి సేవకు వచ్చి వారమురోజులై నది.

కుమార: నూయలమల్లి కంటటి ప్రభావ మున్నదా?

గౌతమి : కలదని యిప్పుడైన గ్రహింపుము. ఈహీమూ నూయలమల్లి గవ్వారమునకు వచ్చియుండినాఁడు. వానితో నామె కుండబ్రద్దలు కొట్టినట్లు ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పినది; ఒక్కయక్షరము పొల్లుపోక చెప్పినట్లు జరిగినది. కుమార

సింహా! మాయలమల్లికిఁ దెలియని మంత్రములు గాని, మాయలుగాని, మరుగుమందులు గాని, విషేషధములు గాని మఱెవ్వరిని దెలియవు. ఆహూత్రిక చక్రవర్తినికి భేతా ఘోషు పిలిచినఁ బలుకుచుండును. భూత ప్రేత పిశాచాదు లామెకు భృత్యాను భృత్యులై ఆమెగీచినగీటు దాటు కుండును.

కుమార : సద్గురుస్వామి సన్నిధి యందొక సుందరీరత్న మూసినదై యుండినది. సీమూ కుమారి త యాతరుణీమణి గేనా ? ఆమె లావణ్యము నిరుపమానముగా నున్నది.

గౌతమి : నేను గ్రుడ్డిదానను గదా ! నాకు భౌతిక సౌందర్య మెట్లు తెలియును ? కాని ఆమోహనానికి యాధ్యాత్మిక సంపద మాత్రము నిస్తులము. ఆమెకును నాకును స్నేహ మనునికాభి వృద్ధి నందుచున్నది. నాకుఁ జాలసంతోషముగా నున్నది.

కుమార : అక్కయుఁ నమ్ముచును కొంతకాల మిక్కడ నే యుండును కాబోలు ?

గౌతమి : ఏమో, చెప్పఁ జాలను. శ్రీధరుఁడు స్వభావ ముగా నేదాంతి. వానికిఁ బ్రపంచముపై మమకార మంతగా లేదు. సద్గురుస్వామి సేవయందుఁ దరింపవలయునని వాని యభిమతము. . . మఱి, నాకు వేళ యైనది. స్వామి పూజార్థ మింకను బుష్పముల సేకరింప వలయును.

సంభాషణ యాగినది. అక్షరమేని విషువక సాంతముగ దానినాకర్ణించిన బైరాంఖానునకు విషయము తెన్నియో డెలిసినది. అతఁడు లేచి యాశ్రమము లోనికిఁ బోయెను.

మకమునందుఁ గూడ నదియే సమయమునకు నగ్గురు స్వామి సార్వభౌమునితో 'వత్సా! తాపసు లాక్షించు ఫలమున నాటవిభాగము ధరసేశులకుఁ జేరును. సీశ్రేయోభివృద్ధిలే భాగకు తేమంకరములు. నీవు పలికినట్లు హీమగాఢినిగాఢను బహుజాగరూకుడనై కాపాడుచుండుము. ఆతల్లికుఁబోడి సాందర్యరాశి ; నుజ్జేల. ఆమెను జేపే పయనము చేసి పట్టణమునకుఁ బంపెదను. ఎడనెడ నేను సైతమామె యోగదేవుముల నారియించుచును. ఇక శ్రీధరుఁడా! కొంత కాలము వాని నిచటనే యుండనిమ్ము' అని చెప్పించుటను బైరాంభానుఁ డరుదెంచి యాలకించెను.

'బేటా! ఇకఁ బోవుదవా?' అని భానుఁడు పాదుషాను హెచ్చరించెను.

అకృరు లేచి 'స్వామీజీ! మీసందర్శనార్థము నాకుఁ గాని, నన్నుఁగాంచుటకు మీకుఁ గాని దేశ కాల సంప్రదాయాదు లభ్యంతరపెట్ట కుండ నలయునని నాయభిలాష' అని ముదలఁ గొనెను.

ప్రాకారద్వారమున వారికి గౌతమి యెదురయ్యెను. ఆమె యంధురాలు. కనుక వచ్చువారెవ్వరో తెలియక 'ఎవరు వారు?' అని దారి తొలఁగి నిలిచెను.

'మనుష్యులే' అని బైరాంభానుఁడు తనచాతుర్యము నకు దిక్కులు పిక్కటిల్లునట్లు నవ్వెను.

గౌతమి చురచుర లాడుచు 'ఇంతకును నీవు మనుష్యుఁడవేనా?' అనెను.

పోవుచుఁ బోవుచు పాదుషా ఖానునితో ' బాబాఖాన్ ! ముకువలతో మాటలాడి మగవారు గెలువగలరా?' అని పలికెను.

శాతమి లోనికిఁ బోయి కుసుమ విసరమును మందసము కడ నుంచెను. అచటికి హీరాసుందరి యరుదెంచి, 'అక్కా ! సద్గురుస్వాములవారు నిన్నుఁ బిలుచుచున్నారు' అనిచెప్పెను.

శాతమియు హీరాసుందరియుఁ దిన్నఁగా స్వామిసమక్షము నకు వచ్చిరి. అచటఁ గుమారసింహుఁ డుండెను. స్వామి వారిఁ గాంచి 'శాతమీ ! మన హీరాసుందరి విషయమై సార్వభౌమునితో సంఘాపించితిని. హీరాసుందరి సుకుమారి; సుందరాంగి: ఆమె సౌశీల్యమే యామెకు రక్షాకవచము. అట్లయ్యును అబల యెప్పుడును ఒంటరిగ నుండరాదు. ఆ సాధ్వీమణి జాతిసంకర మొనరింపక స్వయంవర నిర్ణయ మొనరించుకొని పాణిగ్రహణము చేసికొనుదనుక, ఆమెకు నీవు నభివై, చుట్టమవై యుండవలసి యున్నది. రేపటి నుండి యామె ఆగ్రానగరిమున నివసించును. కుమారసింహా ! వింటివికదా ! పాదుషాకు నీవు మిత్రకోటిలోని వాడవు. ఆ రత్నరాజరాజయణత్వము క్షత్రియోత్తముల కుగ్గుపాలతోఁ గలుపిన విద్య. ఈ కోమలాంగి నొక కంటఁ గనిపెట్టి యుండుము; ధర్మపాలనమున ధన్యాత్మకడ వగుము' అనివచించెను.

కుమారసింహుని హృదయ మొక్కమాటు జల్లుమనెను. ఆ యువకున కాపాడమస్తకము పులకాంకురిత మయ్యెను. అప్రయత్నముగా వాని వీక్షణాళి హీరాసుందరి వదనసరోజముపై వ్రాలినది. ఆ యువతీయువకుల విశోకనములు

శిష్యుని విషయమందిగవి. ప్రజాభరమున గాబోలు హీరా సుందరి ముఖము వంచుకొని కాలి బాటన ప్రేల నేలరాయుడు గ్రీగంటు గుమారసింహు నవలొకించు చుండెను. అంతలో నెక్కడనుండి వచ్చినదో, ఒక్క బొప్పబిందువు టప్పని నేలపై పడినది. వ్రాయట కిత యైనది కాని ఆ సుందరము తయు నొక్క ముహూర్తమాత్రమున జరిగి పోయినది.

‘యోగీంద్రుని యానతియం దవశ్రుతి కలదా?’ అను సభిలాష కుమారసింహునకు గలిగినది. ‘ఆ యతీశ్వరుని యభిమత మాశీర్వాద పూర్వకమా?’ అను కాంక్ష వాని మది నొక్కుచుచినది. అంతలో నాతడు యథాస్థితికి వచ్చి ‘తావదోక్తముల సంకల్పముల కన్యథా యెట్లగును? తమ నూజను హాళిదాల్తును’ అని యంబలి సేయచు సెలవందెను.

ఏదియో వికారము హీరాసుందరి నావేశించినది; ఆమెకుం దిచ్చియెత్తి న్నట్లుండెను. ఒకవంక జనకుని మరణము : వేరొకవంక కుమారసింహ వరణము. ఆ వువచ్చిని శోక భారమున గాఢాశమునకు గ్రుంగుచుండ, ఆనందపక్షములు వేరొకవైపు ఆ వనితామణి నుద్ధించుచుండెను. ఆ తరుణీ గత్తము మొలబంటి దుఃఖములో మోకాలిబంటి సంతోషము ననుభవించు చుండెను.

లోనికి బోవుచు గౌతమిని ‘అక్కా! ఈ కుమారసింహుం డెవరు?’ అని యామె యడిగెను.

‘ఆతడు డొక యువకుడు. సౌందర్య మూర్తి’ అని గౌతమి పకపక నవ్వు సాగినది.

బీజాంకురము

.....వలరాజుకేల నున్న

బలువలలుగావె కాంతలచెలుపు లెల్ల !

—ఎఱ్ఱాప్రగడ.

స్నోడేశ కళా పరిపూర్ణమగు చంద్రబింబము నభోమండలము నలంకరించి యుండ, కౌముదీకాంతు లంతటను వ్యాపించి సమస్త వస్తుజాలమునకు వెండిపూతఁ బూయుచుండెను. చల్లని పిల్లవాయువు లెల్ల కడల నల్లనల్లన నడయాడుచుండెను.

కువలయాహ్లాదకరుడయ్యెను చందమామ బైరాంఖానుని పట్ల దోషాకరుడయ్యెను. వాని నిష్పడు మోహపిశాచము పైకొని యున్నది. కార్మెటుంగుదీఁగెడిది దృష్టికి మిటుమిట్లుగొల్పు హీరాసుందరిసోయగము క్రమక్రమముగా ఖానునిఁ గామధ్వంతమునందుఁ బరిభ్రమింపఁ జేయసాగినది. ఆ కలికి త్రిజగన్మోహనాకారము వాని కున్నాద కారణమయ్యెను. కాని ఖానుఁడు మొగలు సామ్రాజ్యాధి సాధునకుఁ బోషణకర్త. అక్కరు పాదుషా బాల్యావస్థ యందున్నాఁడు. ఆదర్శ పూర్వకముగ వానికి సుగుణములఁ గలిపుట ఖానునకు ముఖ్యకర్తవ్యమైయున్నది. అదికారణముగ ఖానుఁడు విధిలేక గోముఖివ్యాఘ్రము భంగిఁ బ్రవర్తింపవలసి వచ్చెను. లవలేశమేని దన రహస్యోద్యమము సార్వ

భౌముని చెవులం బడరాదనియు, తనకృత్రిమ ప్రకృతి నాతఁ డెఱింగినచోఁ బతకమంతయు యథాయథ లగుననియు భానుఁడు సంకల్పించుచుండెను. కాని కామము వాని కాళ్ళను ముందునకు లాగుచుండ, అపయశము వెనుక కీడ్చుచుండెనది.

‘ఏమి చేయుటకుఁ గాని తోఁచుట లేదు. అటులని నాప్ర యత్నము నెటులు విరమింతును?.....హీరాసుండరి నాహృదయమును హరించెనది. ఆ తరళాక్షి దిక్కు లేనిపక్షి రీతి నాపద్మఁ జేరినది. ఇంక నా గాఢాపవంశరమునఁ జిక్కకుం చునా? ఆ జలజాక్షి నన్ను నిరాకరింపదు.....ఒక వేళ నిరాకరించిన?...అవల?.....ఈ విషయము చక్రవర్తికిఁ దెలిసిన?...ఏమైన నేమి? ఎవరికిఁ దెలిసిన నేమి? నా శౌర్య మనన్య సామూన్యము; నా బుద్ధిబల మప్రతిమానము. అక్కరు మొగలు సింహాసీకిపై నెక్కి కూర్చుండుటకు నా సహకారమే కదా కారణము? మరుని రాచిల్క సాంభ్రాణి యయ్యను, మానవమాత్రుఁ డగు వాఁడు కన్నెత్తియైనఁ జూడకుండఁ జగురక్షణను నేను బ్రసాదింపఁ బట్టియేకదా, యానాటికిట్లు హీరాసుండరి హంసపూలికా తల్పములపై నిరామయముగాఁ గాలము గడుపఁ గలిగియున్నది.....నేను పోషించు లత ప్రసాదించిన లతాంతము నాప్రాణించు నధికారము నాకు లేనిది మఱియెవరి కుండును?.....సాధ్యమైనంతవఱకు సామోపాయముననే సాధింతును. ఆ క్రీధరుఁడు అజాగళస్తన సగోత్రుఁడు; వాఁడు నాచేష్టు కుంచము. నాపేరనిన వానికి సింహస్వప్నము. వానిచే హీరాసుండరికిఁ జెప్పింతును; అందు లకు వాని మెడలు విఱుతును. అంతకును గార్యము చక్కఁ

బడదా ఆవల మంత్రమును బ్రయోగింతును', అని భానుఁడు నిర్ధారించుకొని తిన్నగా హీరాసుందరి సౌధమునకు బయలు దేఱెను.

ప్రణయ ప్రవాహమున భ్రాంతినొక నెక్కి బైరాంఖానుఁ డంతలో హీరాసుందరి గృహాంగణమును జేరి ద్వారమును బ్రవేశింపనుండ, గౌతమి వాని కెదురై 'ఎవరు వారు?' అని హెచ్చరించు కొనెను.

వెతకఁ బోయిన తీరగె కాలఁ దగిలినదనియు, గౌతమిపర చయ భాగ్యమునఁ దనప్రేమ నిధానమును సాధించుట సులభ సాధ్య మనియు భానుఁడు భావించి 'గౌతమీ! నేనే ; బైరాంఖానుఁడను. హీరాసుందరిమః యున్నదా?' అని తొట్రుపాటుతో నడిగెను.

గౌతమి గ్రుడ్డి దయ్యను వివేకవతి. అంధురా లనియే గాని, అటకాలఁ గన్నులున్నట్లు పట్టణమంతయునక్రమమునఁ జుట్టిరాఁగల ప్రతిభావతి. ఒక్క మారాలకించినఁ గలకాలము గుర్తుపట్టఁ గలప్రజ్ఞావతి. ఆమె కిరువది యేండ్లుండును; కాని స్ఫోటకము యామె యందమును చిందఱవందఱ నేసినది. ఆవ్యాధివలననే ఆమె నేత్రములు బోయినవి. కాని, కన్నులను బోఁగొట్టిన దేవుఁ డామెకుఁ గుశాగ్రబుద్ధి నిచ్చినాడు; వాక్పాతుర్యమును బ్రసాదించినాడు ; సమయజ్ఞత నను గ్రహించినాడు ; కన్నుండగనే కసుపాపను దీయు నేర్పును సమకూర్చినాడు.

ఖానుని ప్రశ్నను, దాని యంతరార్థమును గౌతమి యంతఃగోగ్రహించి 'ఉండక యెచటికిఁ బోవు సనుకొంటివి?' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

బైరాంఖాను చిరునవ్వుతో 'గౌతమీ! నీ నైపుణ్యము నాకుఁ దెలియనిది కాదు. ఆ పాపం దేవుఁడు నీకుఁ గన్నుల నీయలేదు గాని, ఇచ్చియే యుండిన నిన్నుఁ పట్టుటకుఁ బగ్గము లుండెడివా? ఇచటి మీసఖిరత్నమునకు, నీకు సౌఖ్యముగ నున్నదా?' అని యడిగెను.

గౌతమి : బాబాఖాన్ ! నేను పేదరాలను. ఒకప్పడు నుఖించు చుండినఁ గదా, ఇప్పు డాసౌఖ్యములు పోయినవని నగచుటకు! అదివార మండల మెక్కను లేదు, సోమవారము జోలె కట్టను లేదు.

ఖాను : గౌతమీ! అన్నట్లు ప్రస్తావము వచ్చినది. రేపు నీకొక మణిహారమును, కర్ణాభరణమును దెచ్చి యీయఁ దలఁచి యున్నాను.

గౌతమి : వలదు, వలదు. నీ యాభరణములకును, నీహారములకును, నీకును పది వేల సలాములు. సద్గురుస్వామి చూచి నచో శపించును.

ఖాను : ఆ సొమ్ములను నీసఖి స్వీకరించునా?

గౌతమి : మాసఖికా? సొమ్ములా? ఇది హాస్యప్రసంగమా? లేక అధికప్రసంగమా?

ఖాను : అట్లందువేల?

గౌతమి : హీరాసుందరి సంగతిని చెబుసియు నట్లంటివి కాబట్టి.

ఆ మాటలకు భానుడు చీదజీంచు కొనుచు 'గౌతమీ ! ఎచటికి నీ ప్రమాణము ?' అని యడిగెను.

'దారి తీయుచోటికి' అని గౌతమి కాలు సాగించెను.

బైరాంభానుడు చక్కగా లోనికిఁ బోయెను. అప్పుడే దివాణమునఁ దొమ్మిదిగంటలు గొట్టిరి. కొజ్జా యొక్కఁడు సింహద్వారమున నిలిచియుండెను. వాడు భానునిఁ గాంచి నలామొనరించి తొలఁగి నిలిచెను.

బైరాంభానుని యాగమనమును గమనించిన హీరా సుందరి వాని కెదురు జని 'బా'బాభానుచకుఁ గుశలమే కదా?' అని మందస్థితమున స్వాగత మిచ్చెను. ఆ జవ్వనమును, ఆ చక్కదనమును, ఆ విభాసమును జూచి భానుడు విభ్ర మాత్ముఁ డయ్యెను, కపటాత్ముఁడు గాన వెలికి నిజస్థితి నగపడినీయక 'హీరా ! ఆ ప్రశ్నమునే నిన్నడుగుటకై వచ్చితిని' అని యెట్లో యనఁగలిగెను.

హీరాసుందరి యందులకు సంతసించి 'భాన్ బాబా ! లోనికి దయచేయుము. భోజన మైనదా? తాంబూల సేచన మొనరింతువా ? ఇదిగో యీ పీఠము నలంకరింపుము' అని పలికెను.

తనయెడ హీరాసుందరి చూపిన ప్రసన్నత కారఁ దుబ్బి తబ్బిబ్బులగుచు 'భోజన మైనది; తాంబూలము వేసికొంటిని.

హుక్కా యున్నదా ?' అని యడుగుచు బ్రక్క నుండు పీఠముపై నాసీనుఁ డయ్యెను.

అందులకు హీరాసుందరి చిటునవ్వున 'మేము హిందూవులము; అందును మాయురటఁ బురుషులు లేరు. అట్టియెడ హుక్కా యెట్లుండఁగలదు? హుక్కా త్రాగియే వచ్చిన బాగుండెడిది' అనెను.

భాను : హీరా! నీమాట నిజము; కాని నీ దర్శనము చేయవలయు ననియు, నీ తుమాభిక్ష సందవలయు ననియు, నాలుగైదు మాసములుగా నా యంతరాత్మ పీడించుచున్నది. దానం జేసి, భోజనానంతరము తాంబూలచర్మణి మాచరించుచునే యిటకు వచ్చితిని.

హీరా : ఎందులకో ?

భాను : హీరా! రాజనీతి యతినిష్ఠుర మైనది. అది శాంధవ్యమును బాటింపదు; మైత్రిని లెక్క సేయదు. శిరీషకుసుమమును సైతము వజ్రకతోర మగు చంద్రహాసముతోఁ జేదింపవలయు నని దాని మతము. చిన్నపామునైన నెద్ద కట్టితోఁ గొట్టుట దాని యాచారము. ఇది కారణముగఁ బరాజితుఁ డైన మీ జనకుని బంధించుటయు, పరిభవించుటయు, వధించుటయు జరిగినది. ఇందు నాయపరాధములేదు.

హీరాసుందరి నయనము లశ్రుపూర్ణము లైనవి. బాష్పధార లొక్క తుణములో జాలువాటి యా యెలనాగ వక్షోజములపైఁ బడి క్రింది కురలసాగెను. భానుఁ డంతతో నిలువక 'హీరా! నీకు వేదనఁ గలిగించుట కిచటికి నేనురా లేదు.

నానేరము నంగీకరించి, నీక్షమాభిక్షను బడయుట కరుదెంచి తిని' అని దీనముగాఁబలికెను.

చేలాంచలమునఁ గన్ను లచ్చుకొనుచు హీరాసుందరి 'బాబాజీ! మాకరత్తి మట్లున్నది; ఏమనుకొని యిప్పుడేమి లాభము? కన్నులు బోయిన పిదప సూర్యనమస్కారముల ప్రయోజన మేమి? మాయభాగ్యము మి మట్లాడించినది గాక, మధ్య మీరేమిచేసితిరి? నాకు నీపై గోపముండినఁ గదా, ఊమించుటకు?' అని గద్గదకంఠమునఁ బలికెను.

ఆమాటలతో ఖానుని సందియము తొలఁగెను. ఆతఁడు చేటంత ముఖము చేసికొని 'హీరా! నీకిచటఁ జాలసౌఖ్యముగా నున్నదని వినుట కెంతయో సంతోషముగా నున్నది. నీకెట్టి లోపము గాని రాకుండఁ జూచుకొను శాధ్యత నాయందున్నది. ఈ మాట నమ్ముము. నీ సౌఖ్యమే నాసౌఖ్యముగా నేను జూచుకొందును. నీకుఁ గాలునొచ్చిన నాకుఁ గన్ను నొచ్చినట్లెంతును. నీవు కాలితోఁ బెప్పిన పనిని నేను జేతితో, జేయుదును. మఱి నీయభిప్రాయ మేమియో నేను చెలియ నగునా?' అని భావగర్భముగాఁ బ్రశ్నించెను.

హీరాసుందరి యందులకు 'బాబాజీ! ఒక్క నీసౌఖ్యమే కాదు, మానవకోటి సౌఖ్యమే నాసౌఖ్యము; ఇదినాభావము' అనెను.

ఆమాటలకు ఖానుఁ డామోదముఁ బ్రకటించుచు 'మాణి క్యము మసిపాతఁ గట్టువడునా? సంప్రదాయమునకు సరిగా నంటివి. హీరా! నీవు యువతివి; సుందరివి. నీదర్శనమాత్ర

మున వృద్ధులుపై తము విభ్రమాత్ములగు టార్జన్లము కాదు. కాబట్టి మగపురుషులైన నీయావాసము కడ మెలగకుండు నేను జూచుకొందును. హతీ, వచ్చెదను' అని నమ్మబడి కెను.

'బాబాజీ! అంత శ్రద్ధయనవసరము. అభిమానమొక్కటి యుండవలయునేగాని. మనుషులకు మాన సంరక్షణమొకకష్ట కార్యము కాదు' అని హీరా వచించెను.

'హీరా! నీ యోగక్షేమములను విచారించుటకై అప్పుడ పుడు నేనిచటికి రావలసియుండునుగనుక, నిలిచి యున్నంత కాల మానందనోలికల నూగులాడుచుండుటకు ఒక హుక్కా నిక్కడ నుండును' అని భానుడు సూచించెను.

హీరానుందరి యందులకు 'బాబాజీ! రాజ్యకార్య వ్యగ్రు నకు నీకిచటికి వచ్చుటకు దగిన తీరుబడి చూపకము. నీకంత శ్రమయు వలదు. నారక్షణార్థము నీవు సేవకులను నియమించియే యుంటివి. నీవు దూరమున వేయికనులతో నన్ను గాచుచునే యుందువు. ఆమడలు దూరమైన అంతఃకరణము దూరమగునా? మనకులైన నక్కటపాదుషాయుండనే యున్నాడు. మనల కందఱకులైన సర్వేశ్వరుడు కలడు.' అని పలికెను.

ఆపలుకులు భానుని యాలోచనా సముద్రమున దింపినవి. ఆతఁ డెద్దానిఁ గూర్చియో దీర్ఘముగా యోజించి నిముసముతో నిర్ధారణకు రాఁగలిగెను. వెంటనేయీతఁడు 'హీరా! అసలు వచ్చిన కార్యమును విస్మరించి ఏదియో పుక్కిటిపురాణమునఁ బ్రొద్దుపుచ్చితిని. నేడు సోమవారముకదా! శుక్రవారము రాత్రి పదిగంటలకు నా విలాసమందిరమున నా

జన్మదినమహోత్సవమును అత్యంత వైభవముగా జరుప నెంచి యున్నాను. అందులకై నిన్నాహ్వానింప వచ్చితిని. నీవు తప్పక రావలయును. నీ యాగమనము నాకు ముదానహమై యుండును. నావిలాస సౌధమునకు నీకు దారి తెలియదు కనుక నాడు నీకడకు సేవకురాలి నంపుదును.' అని చెప్పెను.

హీరాసుందరి యమందానందమును బ్రకటించుచు 'శాశాజీ! అంతకన్న సంతోషము నాకు మితేమున్నది. అట్లే వచ్చెదను' అని బదులిడెను. 'తప్పక రావలయును సునూ' అని ఖానుడు బయలుదేరినది. హీరా వానిని సాగ నంపెను. వాంఛితార్థ మనతికాలమున హస్తగతమగు నిమిత్తములు సొడగట్టినవని భావించి బైరాంఖానుడు ప్రమోద సంభరితస్వాంతుడై వీధిలోనికి వచ్చెను. అచట మరల గౌతమి వాని కెదురయ్యెను. ఆమె యీశీతము నాల్పించు కొను చుండినది:

లోకశాంధపుఁ డస్తాత్రి లోగుతటిని
ధారుణీస్థలి నిద్రలో గూచనపుడు
నీకు సంచార, మాపైని నీ వశంబె
ఘూకమా! హతభాగ్య వీరొకమండు
జారచోరులు వనమృగచయము నీకు
చెలులు; దోషాకరుని రాజ్యసీమ నున్న
త్వచ్చిత్రంబు సన్నతిపాత్ర మగునె?
చూపు సరిచేసికొనినచో, శోభ గలుగు;
దొంగబుద్ధిని మానిన, దోష మెడలు;
అపుడు గాదొక్క! నీవు ధన్యాత్మ వగుట.

భానుని దృష్టి యామెపై వ్రాలినది గాని, మాతము లగ్నము కానందున ఆతఁ డామెను హెచ్చరించుకొనక రే వెడలిపోయెను.

గౌతమి ద్వారము లోనికిఁ బోయినదోలేదో 'గౌతమీ' అని పిలుపు వినుటకెను. ఆమె యాదిక్కుమొగ్గుతో 'ఏవరు? కుమార సింహుఁ డేనా?' అని యడిగెను.

'ఓను; గౌతమీ! హీరా యేమి చేయుచున్నది?'

'ఏమి చేయుచున్నదో మాతము రమ్మ! మేలుకొనినో యందు ననుకొందును' అని గౌతమి కుమారసింహుని వెంటఁ జెట్టుకొని లోనికిఁ బోయెను.

అప్పటికి హీరానుందరి సర్వాలంకార సంశోభితగౌ ప్రాసాదోపరి ధాగమునఁ జేరి విశ్రమించి యుండెను. సాంధ్ర చంద్రికా వికరమున మల్లెపూఁబాన్మున్నఁ బవ్వలించి యందు గానుడవలె కౌముదీపాన కౌతుకముత్తెఱ్ఱి పొగ్గొపితలమునకు దిగివచ్చిన దేవకన్యయా యవిపించు చుండినది. గౌతమియేడ మీదికి వచ్చెను; ఆమె వెంటనే కుమారసింహుఁడు సైత ముడు దెంచెను.

పండువెన్నెల యగుటం జేసి హీరానుందరి క్షణములోఁ గుమారసింహుని గుర్తించినది. ఇంతలో గౌతమియు 'హీరా! ఏమి చేయుచున్నావు? కుమారసింహుఁడు వచ్చినాడు' అని చెప్పెను. కుమారసింహ సందర్శనమున హీరానుందరిని సంప్ర మాశ్చర్యములు పైకొనినవి. ఆమె నిలువఁబడి 'ఆనీనులు కండు' అని గొంతునవరించుకొనుచుఁ బలికెను.

కుమారసింహుఁ డా మృదుపర్యంకముపై నొకనైపునఁ గూర్చుండి 'హీరా! కూర్చుండుము' అనెను. హీరాసుందరి హీరభరమున జెప్పలల్లాద్దుచుఁ గ్రీకంట నాయువకునిఁ గాంచుచు నాతల్పమున కావలితట్టుగా నాసీనయయ్యెను. ఆయువతీ యువకు లట్లొక నిముసము చిత్రప్రతిమల వలెఁ గూర్చుండి యుండిరి. వారివలపు వడ్డికిఁ బాటుచుండెను. వారి మదిఁ బెక్కు మధురభావము బూగుచుండినవి. సడి నవ్వడి లేకుండుటను గౌతమి గాంచి 'మీరిద్ద జేమిచేయు చున్నారో నాకుఁడెలియదు. నేనిచట నిలువ వచ్చునా' అని విటుఁగఁబడి నవ్వసాగెను.

అందులకు హీరాసుందరి 'ఏమి మాటలవి?' అని ముచ్చటగా గడ్డించెను.

'అయిన ఉడుము కెందులకు ఊరిలోని పెత్తనము? నిజ మాడిన నిష్ఠుర యనుట యిట్టిదయ్యే కాబోలు' అని గొణుగు కొనుచు గౌతమి క్రిందికి దిగిపోయెను.

అనంతాకాశ మండలమందును, విశాల ప్రకృతిమీఁదను బ్రసరించు చుండిన కుమారసింహుని దృష్ట్యలిప్సచు హీరా సుందరి ముఖాంబుజముపై వ్రాలినవి. అవి యటనుండి మరలలేదు. హీరాసుందరి వెక్కివెక్కి విలపించు చుండుట నా యువకుఁడు గమనించెను. వెంటనే యాతఁడు చకితుఁడై యాచపలాక్షి కడకు జరిగి, ఆమె చీరకొంగుతోఁ గన్నుల నద్దుచు 'హీరా! శోకించు కెందులకు?' అని యనున యిచ్చెను.

పురుషస్వర్ణచే నాయవతీమణికి గగుర్పాటు గలిగెను. ఆమెయెట్లలో యాతనిఁ దప్పకొని యావలకు జరిగి 'ఆర్యా! ఏమిచూచుకొని సంతసింపు మందువు? ఈ ప్రపంచమున నాకు 'నా' యనువాడు నా సోదరుడు లేవు మఱియెన్నరున్నారు? నాశ్రీధరుడు కష్టాంబుధి యందుఁ బడి కూలమును గానక యల్లాడుచున్నాడు. వాని యవస్థకు నాహృదయము ప్రేలుచుండును. వాని విషయము నెఱుంగ నెంచి సుమ్మిట వాఁడొనించి శ్రమనిచ్చితని' అని బాహ్వావనోధముగాఁ బలికెను.

'హీరా! శ్రీధరుడు నీ సమక్షమున లేడనితప్ప, అతఁడు సద్గురుస్వామి సేవానిరతుడై సుఖియై యున్నాడు.'

'ఈ విపదంధ కారమున సద్గురుస్వామి కటాక్షమే మిఁగురువలె నాకన్నులకుఁ గట్టించున్నది. వానిం జూచుకొనియే కొంతకుఁ గొంత మనోవేదన యుపశమించు చున్నది.'

'హీరా! సత్సంగత్యము సర్వార్థప్రదము; సకలమయహరము. శ్రీధరుడు సద్గురుస్వామి సేవయందు సౌభాగ్యము నందఁగలడు. వాని నొకమా రిశటికి రప్పించెదను చెమ్మ! ప్రాక్షన పుణ్యమున వానికి శాల్యమందే వైరాగ్యోపయమైనది. నియతేంద్రియుడై శ్రీధరుఁ డాత్మప్రకృత శన మొనరించి ధన్యుఁ డగుచున్నాడు. వేయేండ్లు తపించినను ఆ ధాన్యమండలకు రమ్మనిన వచ్చునా? మీఁను మిక్కిలి అంబోక రహస్యమున్నది. శ్రీధరునకు యోగిపుంగవుడు రక్షకుడై యుండఁ గలడు.'

‘అయిన నింట నాకు రక్షకులెవరు?’

‘నీ సౌందర్యము; నీ సౌశీల్యము.’

‘నా సౌశీల్యము నాకు రక్షకవచనమై యుండిన నుండ వచ్చు నేమోకాని యీపాడు సౌందర్యము నాకుఁ గట్టములఁ గొనితెచ్చు నేమోయని భీతి కలుగుచున్నది.’

‘హీరా! కాదు కాదు, అనుపమానమగు నీ యందము మాయట్టి యవకుల నాజ్ఞాపించు చుండును. నీ వదనేందు కొముదీకాంతులు నాకు హాయిఁ గొల్పుచుండును.’

హీరా : హిమకరుఁ డనిన నాకు గిట్టదు. నాయానన మును వానితోఁ భోల్పకుండు.

కుమార : అదేల?

హీరా : అతఁడు కృతఘ్నుఁడు.

కుమార : ఎట్లు?

హీరా : తిన్నయింటి వాసములెన్నుట కాతని కాతఁడే సాటి. ఖోజశకల నముపాక్షించియు, చంద్రుఁడు జనకుండగు సాగరుని సంతోభ పెట్టుచుండును.

కుమార : అయిన నీవదనేందీవర సౌరభము నాకుఁ బాళిఁగొల్పుచుండు నందును.

హీరా : సరోజనిసైతము విశ్వాసహీనురాలు. దానికిని నాకు సరిపడదు.

కుమార : కారణము?

హీరా : పుట్టిల్లగు సరసికిఁ దాపనుడని యైననెంచక, పద్మము ప్రభాకరునిఁ బ్రేమించు చుండును.

ఆ చతురవచన రచనకుఁ గుమారసింహుని యల్లుము పల్ల వించినది. 'మనోహరీ! హీరా! అయిన నీసౌందర్యము, నీ సౌజన్యము, నీ సౌభాగ్యము, నీ శీల్యము, నాకు...' అని యాయవకుల మోహవేక పరవశుడై తల్పముపై ననే జరిగి యామోహనాంగిని జానెను. హీరాసుందరి సంభ్రమాత్మయై చిత్రప్రకాశతోత్ర నక్షే యాసీనయై యుండినది. ఆ తిరుణి మోమునమ్మి మందస్మిత సంజరమైనది; నిస్సంకెంపున నా కాముకి యంగములఁ గుంచుకొనెను. కుమారసింహుఁడా కుసుమతోమలి పాణిగ్రహించి చెక్కులు నొక్కసంతలో 'ఏమమ్మా! హీరా! నీకు నిదుర రాకున్న, నాకును రాకున్న దనుకొంటివా?' అనుచు గౌతమి యచట సాక్షాత్కరించినది.

అదియే తడవుగా హీరాసుందరి ప్లు విజలించుకొని కేచి నిలువఁబడి ముసిముసి నగవుల నాయవకునిఁ జూడరానెను. కుమారసింహుఁడును మందహాసాచిత వజనముఁ 'నాకును బ్రార్థింపొందునది. లోకులు కాకులు. ఇంతరాత్రమున యవతీ యువకుల నొక్కచోటఁ గాంచినచో, వారు కథ లల్లుదురు.' అనెను.

'ఉఁ. ఈశ్రీరంగనీతుల కేమిలెమ్ము' అని గౌతమి పక పక నవ్వెను.

'మఱిసెలవా?' అని హీరాసుందరి యనలేక యనినది.

'కుమారసింహ! మయివకుము; జ్ఞాపకముంచుము' అని గౌతమి హెచ్చరించెను.

దో హ ద ము

.....ఎరితవాడికిన్

జిక్కునె ముఖ్యసాఖ్యను విశిష్టజనముల సఖ్యమందమిన్

—తెనాలి రామకృష్ణకవి

సాధుసంగమును సమకూరని దెయ్యది కలదు? సేత్రా
వాసమును. తీర్థావ గాహనమును కాలాంతరమున మాన
వునిఁ బావనాత్మునిగఁ జేయుఁగాని సాధుసందర్శనము
మాత్రము తక్షణమే పునీతుఁ గావించును.

కావున మన మిపుడు మరల సద్గురుస్వామి సేవార్థముఆశ్ర
మమునకుఁ బోవుదము. సమయమున కే అక్కడ పాదుషాయును
విచ్చేసి యున్నాఁడు. నేఁడు విశేష మేమియో తెలియనుకాని
ప్రేక్షకులు పెక్కుడు స్వామిసమక్షమునఁ గూర్చుండి సార్వ
భౌమునితోఁగూని, తాపసేంద్రుని బోధామృతమును గరపే
యముగఁ గ్రోలుచుండిరి. అంతటను నిశ్శబ్దము. దివ్య తేజస్త
రంగ మాలికలు సద్గురుస్వామి నలముకొని యున్నవి. ఆ
యతీంద్రుని వాక్కులు ప్రస్ఫుటములై, అజ్ఞాన భావంతభా
స్కరములై, సకలమత సమాదర ణీయములై యున్నవి.

‘వింటిరి గదా! పూజ్యము లగు ఖురాన్ షెరీఫ్ గాని,
శ్రీమద్భగవద్గీత గాని వేఱు వేఱు మతములను బోధింపవు.
మహమ్మదీయులకు మహమ్మదుప్రవక్త యెట్లు మానసి

యఁగో, హిందువులకును శ్రీరామ కృష్ణా ద్భవతార పురుషులంతటి వందనియులు.'

'నుచుండే. త్రమున శ్రీకృష్ణుడు యోగశక్తి బూని మహా మహిమోపేతిమును, సత్య సందీపితము నగు భగవద్గీతను పాఠ్యముగా బోధించినాడు. అదియే చందమున మహావ్యూహల వాహును మహా యోగశక్తితో నాపాదమగ్నము మందాచిలమున కల్లువలు వల్లికరీతి నణకు చుండెనట.'

'గీత రణరంగమున బ్రబోధించు బడినది. 'అమ్మ! లేచిపోరాడుము' అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ కిరీటి కుపదేశించెను. అదియే పగిది 'నిన్ను బ్రతిఘటించు వానిని నీవు ప్రతిఘటించుము' అని ఖరాన్ పెరీఫ్ ప్రబోధించు చున్నది.'

'ధర్మ సంస్థాపనార్థము యుద్ధ మొనరింపుచు'ని గీతవాక్యముచున్నది. దైవానుగ్రహము నిమిత్తము బవరమున కనుజ్ఞ నిచ్చినట్లు ఖరాన్ పెరీఫ్ ప్రకటించుచున్నది.'

'మాచికిరా? ఈరెండుగ్రంథములును, మోక్ష మెచ్చుటనో యున్నది, దానిని దెచ్చి యిత్తు మని చెప్పటలేదు. ఆత్మశక్తిని పుంస్కరించుకొనియే మానవము ముక్తి సందవలయు నని రెండు మతిములనును.'

'హిందూ మహావ్యూహీయ మతములురెండును అద్వితీయుండగు సర్వోత్కృష్టుని గూర్చియే కీర్తించుచున్నవి. కాని జన్మస్థానమున నిష్క్రలుషమయ్యును, మార్గమధ్యమున సంకరముగ నదీప్రవాహముపగిదివిషయములగు నవతార పురుషులమహోప

దేశములకు వారి యనుచరులు గల్పించు సపారములే వివిధ మతముల పరస్పర వైరుధ్యమునకుఁ గారణము లగుచున్నవి. అంతయు సజ్జానమూలకము; భ్రహ్మాత్మకము.'

సద్గురుస్వామి యపన్యాసము నిలికినాడు. అందఱును లేచి సెలవంది వెడలిపోయిరి.

అంత సకృదుపాదుషా 'స్వామిజీ! మీసందర్శనమున నాకుఁ గలుగు ప్రయోజన మమూల్యమై యున్నది. కాని ఒక్క విషయము. సర్వాంతర్యామి యనియు, స్వర్గలోక నివాసి యనియు భావించుచు, ఎవ్వనినో కన్నులకుఁ గానని భగవంతునిఁ గొలుచుచుండుట కంటె, బ్రహ్మాండమున కంత టికిని స్వప్రకాశమున జీవదాయకుఁ డగు ప్రభాకరునిఁ బూజించి తరించుట సమంజస మని నా యభిప్రాయము' అనెను.

మృదు మధురములును, నిగూఢభావ బంధురములు నగు పాదుషాపలుకులకు సద్గురుస్వామి పరమానందభరితుడై 'నత్సా! ఆదియు సౌకమార్గమే; అది సత్పథము కాదనఁ జాలను. ప్రస్తుత పరిస్థితు లిట్లున్నవి. 'ఆపస్తంబులా? ఆశ్వ లాయనులా?' అని యడుగ 'ఆపస్తంబులము కాము; ఆశ్వ లాయనులము కాము; అప్పారావుగారి హర్కారులము' అని నట్లు, ఎల్లరును స్వమతమునందలిమూలతత్వములను విస్మరించి బాహ్యవేషములకై పెనఁగులాడు చున్నారు' అనివచించెను.

'అందఱును ఒక్కఁడేసిన్నేహపాత్రులనుగాఁ జేయకొఱకు నేనీనూతన మతస్థాపనకై ప్రయత్నించు చున్నాను.'

‘విజయోస్తు.’

సద్గురుస్వామి యచచ్ఛంగిని నార్వణాముఠం లేచెను. చుర్రాచుర్రాచుర్రాచు నిశ్చేదముంచిన హయరాజమును సర్వ లక్షణ సమన్వితమును దాని వశిష్ఠి హించి యాతఁడు నగరాధి ముఖ్యుడై చనుచు మాతముగా నెదురైన బైరాంఘానుని గాంచి అర్చమును నిలిపెను. భానుఁడును గుక్కుమునాది ‘బేళా! నీ విష్ణుబలిగా సంచరించుట తగినది యెన్నియో మాటలు బోధించి యుంటిని. నీరాక యెచటి నుండి?’ అనియడుగెను.

ఆమాటలకుఁ బాదుచూ‘బా బాబ! సద్గురుస్వామి సన్నిధికిఁ బోయి యుంటిని. మఱి భేరుత్వముంకినఁగదా శయమునకుఁ దాప్తించును’ అని గౌరవపూర్వకముగాఁ బలికెను.

బైరాంఘానుఁడు వాచనము నడలించి ‘బేళా! మతమును బోలిన ముగ్ధుఁడందు మఱియొకటి లేదు. సద్గురుస్వామి నీ హృదయ కేదారమున విషదీపములను నాటునేమో జాగ్రత’ అనెను.

‘యుత్తాయుక్త పరిజ్ఞానము నాకు లేకుంకినఁ గదా!’ అని చక్రవర్తి కశ్యపము వదలెను.

బైరాంఘానుఁ డట్లుచక్కఁగా సద్గురుస్వామి యాశ్రమ మునకుఁ బోయెను. యతీంద్రుఁ డాశ్రమమున లేఁడు. స్నానార్థము యమునకుఁ బోయి యుండెను. ఒక యెడ శిలాతలమున శ్రీధరుఁ డాసీనుడై ఏవియో వేదాంతశ్లోకములను వల్లించు చుండెను. భానుఁ డచటికిఁ బోయి గుక్కుము దిగి వానిని సమీపించి ‘శ్రీధరా! కుశలమా?’ అని యడిగెను.

శ్రీధరుడు లేచి నిలిచి ' బాబాజీ! ఉన్నత రాజోద్యోగులరగు మిమ్ము యీశిలాతలమున విశ్రమింపుఁ డని ప్రార్థించుటకు నోరు రాకున్నది' అని సవినయముగా ననెను.

బైరాంఖానుఁ డందులకు 'శ్రీధరా! నాకు మర్యాద తెందుకు? నేను నీయాత్మీయఁడను గదా! నీకిచట సుఖముగఁ గాలము గడచుచున్నదా?' అని పలుకుచుఁ గూర్చుండెను.

శ్రీధరుడు : బాబాజీ! మూన్నాళ్లముచ్చటయగు బ్రతుకును ఎక్కడగడపిన సాగదు? సద్గురుస్వామి సాన్నిధ్యమున నేను ధన్యుడ నగుచున్నాను.

ఖాను : బేటా! గతమునకు వగచుట నిరుపయోగము. పుట్టినప్రాణి గిట్టకపోదు. అయినను బ్రదికినన్నాళ్లు సుఖముగా నుండవలయుఁ గదా ?

శ్రీధరుడు : సుఖమఃఖములు హృదయము నందున్నవిగాని వస్తువు నందుండవు. విషయ పరిస్థితులందును నిత్యానందమును జూఱఁగొను నభ్యాసము నాకు శైశవమునుండి యలవడి యున్నది.

ఖాను : కాని నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు నీసోదరి స్వభావము అట్టిదిగా నుండలేదు.

శ్రీధరుడు : నిజమే. ఆడువారి ప్రకృతి కుసుమకోమలము. వారు కష్టములు పడఁజాలరు.

ఖాను : ఈ రహస్యమును తెలిసికొనియే నేను హీరాసుందరిని బూలఁ బూజించు చున్నాను. కంటిని తెప్పనోలే నా

కనకాంగిని గాపాడుచున్నాను. శ్రీధరా ! సీరాసుందరిని
సిప్రు చూచి యెంతకాల మైనది ?

శ్రీధరుడు : దాదాపు రెండు మాసములైనది.

భాను : ఇట్టి దీర్ఘవియోగము నెట్లు భరించి యున్నావు?

శ్రీధరుడు : నాకంత యభిమానము లేదు.

భాను : ఏల ?

శ్రీధరుడు : ఏమున్నది? ఎవరి కెవరు ? పైగా నాకు
నిర్బంధము లేక్కవ.

భాను : ఎవరివలన ?

శ్రీధరుడు : న్యాయులవారి వలన ; నీవలన.

భాను : అలాగా? నీసోదరిని సిప్రుజూహుండు మానవశ్శక్తి
యెందులకు ?

శ్రీధరుడు : ముందు నాకు మనస్సుండిన గదా ;

భాను : అట్లనుము. సిప్రు స్వతంత్ర వితమును సాగించు
చుండుము. చేతల బైకము లేకున్న నే నిచ్చుచుందును.

శ్రీధరుడు : స్వేచ్ఛాజీవితమునకు ధనమే ప్రధానమా?
కష్టముల కన్నింటికీ గలమియే కారణము. శ్రీరసమృద్ధివలన
ఘోషమృత కట్టు కంబమునకు జక్కును. ; పించసాందర్యమున
మయూర మకాలమృతి పాలగును; వయోవిలాససంపద కతన
వనిత విలపీడనమున వేగుచుండును. అది కారణముగ ధన
మును వర్జించి దానిస్వయమును వలచితిని.

భాను : పోను; నాకు చెలియును. నీయకాదార్యఫలము
గను, నీ వైరాగ్య కారణముగను, నీ సోదరి సీరాసుందరి

ధనాభ్యయై యున్నది. కాని, 'అడుదాని చేతియర్థమును మగ వానిచేతి బిడ్డయు' దక్క వను చూక్తిని నీవు వినియేయుందు వనుకొందును. మీఁదుమిక్కిలి, హీరాసుందరి యసమాన రూపలావణ్య, పెద్దకాలము పడఁతులు పెండ్లియాడకుండుట పాడిగాదు కదా !

శ్రీధరుడు : ఆ గొడవయంతయు నా కెందులకు ?

భాను : అట్లుకాదు. హీరాసుందరి కాత్మబంధువు నేటికి నీవు తప్ప మఱెవ్వరును లేరు. ఆ కాంతామణి యోగక్షేమముల నారయు బాధ్యత, దానందేసి నీ భుజస్కంధముపై నున్నది. నీ బాధ్యతను నీవు నిర్వహించిన పిదప, నీ వెట్లుండి నను ఎవ్వ రడుగదు. ననితలును, వల్లికలును పరావలంబనము లేక శోభిల్లరు ; ఇది జగద్విదితము కదా ?

శ్రీధరుడు : బాబాభాన్ ! నీ పలుకులయందు యథార్థము లేకపోలేదు.

భాను : అట్లు దారికి రమ్మ ! ఇట్లు నిద్ధారించుకొనిన పిమ్మట, కార్యారంభమునకుఁ బూర్వము హితాహితములఁ గూర్చి తర్కింపవలసి యున్నది. ఇంతకును హీరాసుందరి సౌఖ్యమే గదా నీకుఁ గామితము !

శ్రీధరుడు : అవును.

భాను : శ్రీధరా ! అయిన వినుము. ప్రాయమున బాగుండ వయ్యు నీవు సూక్ష్మబుద్ధివి. నా యుపదేశము నాలకించి నీ వనుసరించితివా, నీవే కాదు, నీ సోదరి హీరాసుంద

రియు దివ్యాకాండము సంపదగలదు. తెలియును గదా, నేయఁ
దేశకాల పరిస్థితులు గందరగోళముగా నున్నవి. మాన ప్రాణ
ధన గందరగోళము క్రమము పలువెతలు బహుచున్నారు. దేశ
మంతయు దురాగత వ్యాపకమున మునిగియుండ, నాయుండను
జూచుకొని ఆశ్చర్యభావమున ముగ్రకరముల సజ్జానిని
విజయముచున్నాడు. శ్రీధరా! వివేకుగని విషయము
వాదు. నేను లేవనన్నచో వాడువా ఆన్ని యుండియు అయి
దవరసము లేని అతీతచంద్రుడే కదా! వానికి నేను పెట్టిరదే
భీతిము. నానిగ్రహను గ్రహములపై వాని భాగ్యశేఖ
యాధారపడి యున్నది. నేను చండిరాసనుడను; అనాధ్య
తార్థ్య కరణ తీయుడిను; అప్రతిహత పరాక్రముడును; అస
మాన క్రజ్ఞా మరంభకుడును. నాపేరు చెప్పినఁ బాటుపామైన
నిలుచును. నన్నుఁ బ్రతిఘటించి నిలుచువాఁ దెచ్చుచునులేదు.
కావున శ్రీధరా! నీవు నాకోరిక యిది : హిరానుందరి
నన్నుఁ గాదనరాదు. ఆ కోమలి నన్ను నరింపవలయును.
ఆమె కిట్లు నీవు బోధింపవలయును. నా యభీరుతమును దీర్చి
నచో, నీవు సుఖింతువు; నీబాధను మన్నించినచో హిరానుంద
రియు సుఖించును. నేనును సుఖింతును. ఏమందువు ?

శ్రీధరుడు సాధు స్వభావుడు. రసస్ఫూర్తి కనుగుణ్య
ముగ ఖానుడు వహించిన కరాళమూర్తి గాంచి యాతఁడు
భీతిపెట్టెను. చలదగంధీరము లగు నాతని నిఘ్నచోక్తుల నాకర్షించి
శ్రీధరుని గుండెలు దడదడ లాడసాగెను. ఖానుని తోడి
చైరము నిఘ్నతోఁ దెరలాలుము వంటిది. కన్ను లెఱ్ఱఁ జేసినఁ
జాలును. దన్ను దగ్ధ మొనరించు శక్తి ఖానున కున్నది. తన

జీవితము, తన సహోదరి హీరానుండరి మాన ప్రాణములు కుతంత్రకుశలి యగు ఖానుని సాస్తగతములై యున్నవి. ఖానుని వచన మమోఘము. మొగలు రాజ్యమున వాని నెవ్వరిని ధీరుడేసి ? శ్రీధరుని హృదయనీరధి నిట్టి భావ తరంగములు గలంచు చుండెను.

తన ప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తరమును నిరీక్షించుచు ఖానుఁ జాతని వీక్షించుచుండెను. శ్రీధరుని యత్నాలు శాష్ట్రజలమును వర్షించుచుండెను. ఏదియో పలుక వలయునని శ్రీధరుఁ డధరములు గదల్చుచుండెను. కాని నోటఁ దడియాఱి మాట రాదయ్యెను. ఖానుఁ డందుకొని 'శ్రీధరా! భయము లేదు. నీకు సమ్మతమే కదా?' అని యడిగెను.

శ్రీధరుఁ డెట్లొ కుదుటఁబడి 'బాబాజీ! నీమాట వినకుండునా?' అని పలికెను. ఆమాటలు ఖానుని చెవుల కవ్వతోప సూనమయ్యెను. వానికిఁ గొండ నెక్కినంత సంతోషము కలిగెను.

శ్రీధరు నాతఁడు జాసి 'శ్రీధరా! నీవు బుద్ధి కుశలుఁడవు. నగరమునకు రేవు సాయంకాలమే వచ్చి హీరానుండరి బోధింపుము' నాకార్యము సానుకూలమై నట్లే భావించును. పోయి వత్తును. తప్పక రావలయుచునుమా!' అని వాని వీపుదట్టి ఆశ్వాహుఁడై పోయెను.

కాలమును కర్మమును కలసివచ్చుచున్నదో యన, ఖానుఁడు స్వగృహభిముఖుడై 'సిఫిఁ జనుచుండ, దూరముగా గౌతమి వచ్చుచుండుటను గాంచి గుఱ్ఱమును నిలిపెను. కొంతసేపటికి

గౌతమి దగ్గఱకు వచ్చినది. తోడనే భానుడు 'గౌతమీ! చాల దూరమునుండి వచ్చు చున్నట్లున్నావు?' అని హెచ్చరించు కొనెను.

మాటమా త్రమున గౌతమి భానుని గుర్తించి 'నాకేమి శ్వకార్యమా? న్యాయకార్యమా?' అనెను.

భానుఁ జక్కము దిగి 'గౌతమీ! రాజమార్గ మనియే కాని యన మొంటిరిగా నున్నామనియే భావించి జంకుఁ గొంకు మాని మాటలాడుము. నన్నుడాసి యీదారిఁ బోవుటకు ప్రవేశిని గుండెలు లేవు. గౌతమీ! మాయలమల్లిని నీకుఁ దెలియును గదా! ఆ మాంత్రికురాలు మా యట్టివారితో మాటలాడునా?' అని యడిగెను.

'మీ యట్టివారు ఆ మాంత్రికురాలి వంటివారి నర్థించుటకుఁ గారణము?'

'ఏదియో; ఒకరితో నొకరికిఁ బని యుండదా?'

'అట్లయిన నూయలమల్లి నిన్నుఁ గన్నుల కనుకొనును. ధనమునఁ గాని కార్యమును గలదా?'

'గౌతమీ! సీరాసుందరి యెట్లున్నది?'

'అట్లారు ముద్దుగా నున్నది.'

'హాస్యమునకుఁ గాదు. ఎట్లున్నది?'

'అయిన, నీ మాట నా కర్థము కాలేదు. ఏడ్చుచున్న దనమందువా యేమి?'

'కాదు, ఎట్లున్నదని యడిగితిని.'

‘మొన్న మీరువచ్చి పోయినప్పటినుండి లేశి లాగుననిలిచినచోట నిలువక క్రేళ్లుతును చున్నది. ఇంక నీవ్రసంగము చాలును. పోయెదను.’

శాతమి సరసర నడచి పోయినది. ఆమె పలుకుల నాలకించిన బైరాంఖానుడు సంకల్పించబలుల బ్రణయ సుధను గ్రోలి సుఖంపనెంచి నిజగృహోన్ముఖుడయ్యెను.

అసలు నిజమిది : బైరాంఖానుని దప్పకొనుటకై చతురమతి యగు శాతమి యట్లు చెప్పినది గాని, ఆమె కుమారసింహుని యింటనుండి హీరాసుందరి నదనమునకుఁ దిరిగి పోవుచుండినది. శాతమి కుమారసింహుని కడకుఁ గొవ్వకప్పటికాతం దిదియె వ్రాసికొనుచుఁ గూర్చుండి యుండెను. తన రాకకై హీరాసుందరి నిరీక్షించు చున్నదను సందేశమును శాతమి తనకుఁ గొనివచ్చుటఁ జేసియో, మాన్వాళ్ళ క్రితమాయవకుఁ జాయవతీమణిని సందర్శించెను. అదియే పగిది నేడును శాతమి మరల వచ్చుటను గాంచి కుమారసింహుడమందానందమున ‘శాతమీ! రమ్మ! కూర్చుండుమా, వార్తలేమైనఁ గలవా?’ అని యాచారతతోఁ బ్రశ్నించెను.

శాతమి పరిశ్రమ సూచకముగా నవ్వుచు ‘నేను దూతిక ననుకొంటివా యేమి? నాకును దెలియును. ఏనాటికిఁ గాని నూనె నువ్వు లొక్కటి, తెలికవాండ్రేవేటు. కన్నుపోవునంత కాటుక నాకెందుకు? అడుగు నొక్కనేల, కాలు కడుగ నేల?’ అని పలికెను.

‘శాతమీ! అంత విసుఁ గెందులకు?’

‘వాస్తవే మైన నుండిన గదా ?’

‘ఓహో ! అదియూ సమాచారము ! సీ చాతుర్య మనుకు
నూనము.’

‘సీమాట అన్యము మాత్రము ?’

‘అంధురాలవ్వు; ఆ సంగతి నీ క్లుప్త చెల్లియును ?’

‘మూ మీరా చెప్పినది.’

కుమారసింహుడు తా నూటవిని సంక్రమ సంతోషము
లతో గౌతమిని దాసి ‘గౌతమీ ! నిజమా ? సత్యముగా
మీరాచెప్పినదా ? ఇట్లుని మీరా సీతో ఒలికినదా ?’ అని
మూలమీద నూటగా నడిగెను.

‘ఆశ్చర్య పడియెన వెందులకు? మఱి నీవట్టి చాతుర్యంగా
తాదా చెప్పము.....నరి తాని, మీరానుందరి నీకంటె
క్లుప్తమి ? ఆ సుదతి సుందరాం యేనా ?’ అని గౌతమి
ప్రశ్నించినది.

కుమారసింహుడు తామోదేకమున ‘గౌతమీ ! ఏమని
యడుగుచున్నావు ? తదియ చంద్రుడైన నాతోమని
దర్శించిన. సంపూర్ణ కాంతి నందునని నా విశ్వాసము. ఆ
తోమలి కరుణించిన యవకుడే కృతార్థుడు’ అనెను.

‘అనున సందేహ మేమైన నిశ్చయవా ?’

‘గౌతమీ ! ఈ ప్రేమపత్రకను నీ స్రియసఖ కిత్తువా ?’
అని యా లేఖను పండిచి యామెచేతి కిచ్చెను.

దానిని భద్రపఱచుకొని గౌతమి బయలు దేకినది.

వి క స న ము

.....సహవాసుల దుఃఖము నెయ్యి రోగైతే ?

—సందితమ్మన

క్రామమును డీకొనుబలము కలియుగమందే కాదు, ఏ యుగమున మాత్ర మెక్కడిది ? ఆహార నిద్రా భయము లను సైతము వర్జించి కామవిగ్రహారాధనమున మానవుఁ డహారాత్రములు గడపుచుండును.

నాటిరాత్రి హీరాసుందరికిఁ గూర్చు రాలేదు. కన్నులు మూసిన నేవేవియో ప్రేమస్వప్నము లాపడతిని గలంచు చుండినవి. మధుర భావము లెవ్వియో ఆమెమది నంకురించి యూహాంబరమున విహరింపఁ జేయుచుండెను. భవిష్యత్సుఖ జీవిత మామె కన్నులకుఁ బొడఁగట్టి సౌఖ్యాంధోళి కల నుయ్యల లూపుచుండినవి. హృదయేశ్వరుని వయో రూప విలాసములు హీరాసుందరిని విభ్రమాత్మకగా జేసి నవి. ప్రియ సందర్శనము లేని క్షణ మొక యుగముగా నా కాముకికిఁ గన్పట్టుచుండినది; ఆ మోహనాంగి విరహవేదన చుర్భరమై యుండెను.

అర్ధరాత్ర మైనది. రోగులకు, యోగులకు, భోగులకు నిద్ర యుండదని ప్రసిద్ధవాక్యము. ఏది యెట్లున్నను హీరా సుందరిని మాత్రము నిద్రాదేవి కరుణించినది కాదు; ప్రణయ పురాణమును పారాయణ మొనరించు నా పొలఁతిని నిరోధిం

చుట పాపహేతుఁడను భయమునఁ గావోలు నిదానముగ నై న నిద్రాసుందరి హీరాసుందరి పజ్జకు వాలేదు.

హీరా సెట్ట దిగి మినుకుమినుకు మను దీపము నెగనఁ జేసినది; తలగడ క్రింది పత్రకను దీసి కన్నుల కడ్డుకొనినది; మందఁజూపించిత వదనముతో ముకరముముందు నిలిచి, తన కమలేమూకారమును గాంచి తానే మురిసినది. హస్తము కలంకరించియుండు శ్రేమలేఖను విప్పి వత్తిఁ ఛాగమునఁ జేర్చు కొని మఱి యొకమా రద్దమునఁ దనహాపమును బాచుకొనినది. ఒక్కమాటు కవ్వినది. హీరాసుందరి! ఎంత పిచ్చిపిల్లపమ్మా నీవు !!

ఆ ముద్దులాఁడి లేఖతో దీపముకడఁ బోయినది. ఆమూ లాగ్ర మొక్కమా కా కమ్మను గాంచినది. తనివిదీట మఱి మఱి దానిని కమ్మగా ముద్దుఁ గొనినది; కన్నుల కడ్డుకొనినది.

‘ఎంత హాయిగా నున్నది! ఎంత మనోహరముగానున్నది! నిద్రామహాదేవి! ఈరేయి నాకు నీ హాసరించిన యపకారము నకు వందనములు. ఏదీ, నా ప్రియుని యక్షరపంక్తి; ముత్తైముల కోకవలె ముచ్చటఁ గొల్పుచున్నది. అక్షరములే సుందరముగా నుండ, ఆకారము సుందరతరమై యండక పోవునా? ఆకారము సుందరతరమై యండ అట్టివాని గుణములును సుందరతమములై యండక పోవునా?’

‘ఏమి నాభాగ్యము! భాగ్య మనిన నాయదియే భాగ్యమందును. నాభాగ్యమనుపమానము, అలేఖ్యము. అవును; అసమాన తేజోవిభవము; కుమారసింహుఁడు నావాఁడైన

పుడు నాతో నము లెవ గుండురు ? అను కూలదాంపత్యము
 నీచందమునఁ గల్పించిన బ్రహ్మదేవుఁడు వందనీయుఁడు గదా?
 'ఏదీ! మఱియొకమాటు చెదువుకొందును.' హీరాసుండరి

ప్రణయపత్రిక నిట్లు పఠింప సాగినది.

దినకరుండు విమల సహోజినిని వోలె,
 శీతకిరణుఁడు నునుగల్వ చెలిని వోలె,
 విమలమైన ప్రణయమొప్పు మెంబడింతు;
 నిన్ను విడువ, నా కిహంబున నెలవు లేదు;
 వెన్నెలను వీడి చంద్రుండు వెలుంగ లేడు;
 ప్రణయరస భావవీచికా వనధిలోన
 మునిగి జేలుచు నుంటి నీ మూర్తి గాంచ;
 నైక్యభావంబు నీతోడ నలవరింప;
 నీవె యర్థాంగివై ప్రేమనిలయమైన
 భావరాజ్యంబు పాలింపఁ బ్రార్థనంబు.

దాని రసవిస్ఫూర్తికి ముదమందినది; అర్థగాంభీర్యమునకు
 సంతసించినది. ఆ శేఖయందలి బోకోత్తర మగు భావదీప్తి
 యెయ్యదియో ఆ కాముకి కన్నులకుఁ గన్పట్టఁచుండినది. అని
 మిష నయనమాలతో నామె యట్లే యాప్రణయపత్రికను
 జూచుచుండినది. ఇటులా రాత్రి సాగిపోవుచుండెను.

ఇంతలోఁ గుక్కుటములును గూయ మొదలిడినవి.
 ప్రత్యూషపవన కిశోరములు హృదయాహ్లాదకరముగా సంచ
 రింప సాగినవి. కృషీవలులు పశువులఁ దోలుకొని వ్యవసాయ
 మునకై కేదారములకుఁ బోవుచుండిరి. వత్సము లంబారము

లొనరించుచు గోమాతల సమగమించు చుండినవి. కరుణిత సంతానములు కులాయముల పీడి అవణ దేవునకు న్వాగత్యతములం బాధకు కంబరపీఠకెగయ మొదలిడినవి. గౌతమియు వేకువనే లేచి నిరుకమించుము విరాడనేభూపాలగౌళాది రాగములతో మేలుకొలుపులం బాగుకొనుచుండినది. ఇట్లు నిద్రాణమై యుండి భూగోళాద్ధము జాగ్రదవశకుఁ గ్రమక్రమముగా నచ్చుచుండెను. సర్వభగవానుఁ డుదయాద్రు నధిగోహించి లోకమునంతటను తెల్లకాచుచుండెను; రానురాను ప్రొద్దొక్కుచున్నది.

హీరానుండు గౌతమిని గాంచి 'అక్కా! గౌతమీ! ఒక్కమా రిటు వత్తువా?' అని పిలిచెను.

గౌతమి చూచుచు సరిపించుచు 'ఏమగూర్త! హీరా! ఎటులు రావడి ఎక్కడనో విసలమచున్నది? రాత్రెయం తయు నిద్రవట్టలేదా?' అని యడిగెను.

అందులకు హీరా మందస్థితమున 'అక్కా! నీవు జాణవు. నీటిలో బాడలు దీయు నేర్చుచిన్నుఁ జెప్పి వేరొకరిం జెప్పవలయును. ఇంకను గుమారసింహుఁ డేమనెనో చెప్పవా?' అని యడిగెను.

అందులకు గౌతమి 'హీరా! నీకు మఱి పని లేకున్న నాకు చేడనుకొంటివా యేమి? ఏ కార్యమునకుఁగాని వేళ యని వర్జ్యమని యున్నది.' అని యన్వేషితోఁ బలికెను.

హీరా : అక్కా! ఎందు కంతకోపము? నేను నీచెల్లెలిని గదా!

గౌతమి : కాదని నేనంటినా? కనుకనే నేనింత చసవుతో మాట్లాడుచున్నాను. ఏమి కావలయునో అడుగుము. అక్షరము పొల్లుపోక చెప్పెదను.

హీరా : కుమారసింహుడు మజ్జేమైనాఁ జెప్పినాఁడా?

గౌతమి : ఏమున్నది? చెప్పవలసినదంతయు పత్రికయందే వ్రాసినాఁడు. ఏమోనమ్మ! నడుమ నా కెందుకు? ఏమి చెప్పిన నేమి వచ్చునో యని, మీరిద్దఁ యొక్కటియైనఁ ఒక్కపలుకైన నాతోఁ బలుకలేదు.

హీరా : ఎందుకమ్మా అంత కోపము! అంతయుఁ బత్రికలో నున్నదని నీవే యంటివే?

గౌతమి : గ్రుడ్డిదానను; దానిని నేను చదువఁ గలనా?

హీరా : అన్నట్లు నిజమే. చదివెదను వినుము.

గౌతమి : అది రహస్యము గాఁబోలు.

హీరా : నీకడను రహస్యమా! చల్లకు వచ్చి ముంత దాచుటయూ?

కలకంఠకంఠముతో రాగయుక్తముగా హీరాసుందరి యా ప్రణయగీతమును పఠించెను. గౌతమి దానిని మిగుల శ్రద్ధతో నాలకించుచుండెను. హీరా యామెను గాంచి 'అక్కా! ఎట్లున్నది?' అని యడిగెను.

గౌతమి : ఆ విషయమును నీవు కదా చెప్పవలయును!

హీరా : ఎంత ధూర్జురాలవమ్మా నీవు! తెలిసియు నా నోట వివరము నని అడుగుచున్నావు.

గౌతమి : అవు ననియే యంగును ?

హీరా : అక్కా! నీ కడ దాహజీక మేల? మాకు సంభానమొనరించిన విరించి కశేష నమస్తారము లర్పించితివి.

గౌతమి నోము ప్రప్రల్లభుడ్యైను. హీరానుందరి బంధముపై నామె చేయి వైచి 'హీరా! ఇందు నా కార్యభారము తగ్గినది. నా యభిమతముతో నీ చేకీర్ణించితివి... అవును! కుమారసింహుడు, కుమారముడు; ప్రతాపసింహుడు; సుందరోదారచరితుడు; సౌందర్యసుధగుడు; సువ్రతుడు; సుకృతాత్ముడు. సర్వజనులన్నియు నాయువకునియందు మూర్తీభవించి యున్నవి. నీకు నా యభిసందేహములు' అని ప్రస్తుతించెను.

హీరా : అక్కా! గౌతమీ! నా మానంద మిప్పు డిను ముడించినది. నీ యాశీర్వాదబలమున నా యభిలాష లీక్షణుననియే నా విశ్వాసము. అక్కా! ఈ ప్రణయలేఖకు బ్రత్యుత్తరమునుఁ బంపవలదా? ఈ వ్యాపారమునందలి సంప్రదాయము నా కంతగాఁ దెలియదు.

గౌతమి : మించి సమర్థురాలవే! గుడిని, గుడిలోని లింగమును, మ్రింగుదానవే! ఈ సంధానప్రక్రియ నాకు మాత్రమెట్లు తెలిసియుండు ననుకొంటివి?

హీరా : అక్కా! మాటవదన కడిగితిని. ప్రశ్నోత్తరమును వ్రాసియుత్తును. తీసికొని పోయెదవా?

గౌతమి : మఱి తప్పదా?

హీరా : అయిన, వ్రాసి పిలిచెద నుండుము.

మధ్యాహ్నమైచది. ప్రాద్దు కొంత పడమరకు వ్రాలినది. పత్రమును ముందుంచుకొని, కలమును పెడవిపై నిడుకొని ఎంతయో కాలముగా హీరా యాలోచించుచుండినది. నిమిషములపై నిమిషములు, ఘడియలపై ఘడియలు దొడ్లుచున్నను పత్రమునూత్ర మక్షరసంయోగ ముండినదికాదు. ఏమి వ్రాయవలయునో, ఎట్లు ప్రారంభింపవలయునో ఆమెకు స్ఫురింపలేదు. కడికు పట్రకపైఁ గలము పెట్టిచది. ప్రేమభావోద్రేకమునఁ జేయి గడగడ నడకెనది. అడ్డదిడ్డముగ నేవియో తెలుసు లేఖలు పడి పత్రము పాడైనది. ఆమె మఱియొక దానిని పసికొని యించుక దిట్టవ్రానిపై 'మధ్య'భాగమున' శ్రీరామ' అని వ్రాసినది. ప్రణయ లేఖయందు 'పరమేశ్వర స్మరణమా? పాపము నేమిందుఁగాక' అని ఆమె వెంటనే దాని నావలఁజెట్టి మఱియొక పత్రమును వ్రాకొనినది. ఈ మా ట్లు ప్రారంభింపవలయును? అభ్యోముఖయై ఆ కాముకి చురుకమునఁ జేయిఁ జచ్చి కొంతనేపు నిశితముగా శూన్యనిత్యములను ధాత్రిపైఁ బులుచది; కడికుఁ గావలసిన పదము ప్రాప్తించినది. తోడనే యాతనివి మధురాధరములమందహాసముచిందులాడ 'శ్రీరస్తు' అని లిఖించినది. కడికు లేఖను మొదలిడినది. ప్రతి పదమునకుఁ గలము నెనుకంజ వేయుచుండినదియే కాని, ముందుకు నాగక మోడి వేయసాగినది. దృఢసంకల్పము చేతను, ఉత్సాహబలము వలనను, మోహప్రాబల్యము కతనను, స్వబోయెకట్టుల నామె యా పత్రికను సమాప్తము చేయఁ గలిగినది. కోళ్ళు కాళ్ళతోఁ గీచినట్లు అక్షరము లుండుటం జేసియు, కడ్డల మచ్చటచ్చట ముద్దలుగా పడుటంజేసియు

అయి నిర్భయముగా వేచిక శుద్ధప్రతిని వ్రాసినది. కన్నుల కన్నకొనినది; పలుమాటలు పఠించుకొనినది; మననాన నొక్క మాట ముచ్చడుకొనినది.

చూచును గదా. అప్పటికే భానుఁ డస్త్రంగతుండయ్యెను. పనికై వచ్చి దీపములు వెలిగించి పోయినది. హీరానుందరి గాతమిని నిలిచి 'అక్కా! ఇదిగో నా గుండెకము. దీనిఁ గొనిపోయి నీ నైపుణ్యము మెకయఁ గుమారసింహున కండఁజేయుము. మెకల నీ విప్పుడే తీర్చి రావలయును సుమా! 'తకున్న నేనింట నుండను' అని యా ప్రణయపత్రక నామె కొసంగెను.

గాతమి దానిఁగ్రహించి చీరకొంగునఁ బదిలపఱచు కొనుచు 'నీ నెచటికిఁ బోవుచువు?' అని యడిగెను.

'నీకుఁ జెప్ప మఱచితిని. నేడు బాబాఖాన్ జన్మదిన మహోత్సవము గదా! మొన్న ఆతఁ డిచటికి వచ్చియుండి స్వయముగా నన్నాహ్వానించినాఁడు. కాబట్టి వాని గృహ మునకుఁబోయి వేయి నిష్కములను గాన్కఁగా నిచ్చి యభి సందించి వచ్చెదను' అని హీరానుందరి పలికినదో లేదో వెను వెంటనే గాతమి గుండెలుబాదుకొనుచు 'ఇది యేమియోచన! ఇది యేమి యోచన! ఖానుఁ డెక్కడ? నీవెక్కడ? హీరా! హరిణశాబక మెక్కడ? హర్యక్ష మెక్కడ? నీబుద్ధి పూరిం గఱచినదా? నీ వివేక మంతరించినకదా? అమ్మాయీ! హీరా! ఖానుఁడు రాక్షసుఁడు; నీవు రమణీమణివి. తప్పక

నీకుఁ గీడు కలుగుచు, నీవు ముంగి తేలుగని ముద్దకాలవు,' అని తక్షణముగాఁ బలికెను.

అందులకు హీరాను-దరి నిర్లప్త్యముగానవ్వచు 'శాతమీ! ఏమి పనికిరాని? నేను గమనించినంత నతికు ఖానునియందు మళ్ళింత గాన్నింపలేదు. పిరుగునకుఁ వారశూల యెక్కడిది! ఖానునకు నిజముగ నాయెడ దురభిప్రాయమే యుండిన, ఇచ్చట సాయుంబహు-త్రము వాని సేవ రక్షణగలదు? అక్కా! నీకో సంకయము నిరాధారము; భ్రమాస్మికము' అనెను.

శాతమి మొండిపట్టుఁ బట్టి 'నాకు సంశయమును నలను; నీవు పోవను నలను. వానియింటికి నీ వేగుట నాకేమాత్రము గాని సమ్యక్తము కాదు' అని ఖండితిముగాఁ బలికెను.

హీరా యామెమాటలకు మిట్టిమీనై పడి 'శాతమీ! నీకు ఏంట్లు వచ్చినవని దప్పు, ఇంగితజ్ఞానము లేదు. నిరంకుశుడగు గొబ్బాఖాన్ దుష్టచిత్తముతోడనే యుండిన ఆతఁడింతకాలము వేచియుండువాడు కాఁడు. ఆతని వైఖరిని నేను జక్కగా గ్రహించితిని; పరిశీలించితిని. వానికి నాపై వాత్సల్యమేకాని విషమంతయేని వ్యామోహము లేదు' అని నచ్చఁ బలికెను.

శాతమి : హీరా! నీకు మాయమర్మములు తెలియవు. పల్లనిపన్నియు నీరనియుఁ దెల్లనిపన్నియుఁ బాలనియుఁ దలంతువు, తొండముతోఁ దాకుచునే దంతావళము లాగుకొనును; పాము పడగతో మూర్ఖునుచునే కాటు వేయును. ముసిముసినగవుల తోడనే మాయావి ముంచివేయును. హీరా! వామాట వినుము. నీవు స్వయముగాఁ బోయి

అనుటఁ గావించు ఘనకాగ్య మేమి గలదు? ఆ బహుమతులను ఆ యధీనఁదానులను, ఇచ్చటనుంసియే పంపవచ్చును.

గౌతమి హితభాషణములు హీరాసుందరిని యోచనాద్ధియందు ముంచినవి. ఆం దామె యెన్నియో మునుకలు నైచినది. ఎన్నియో భావశక్తులు మఱెన్నియో భావమాక్తికములు, ఇంకెన్నియో భావరత్నములును ఆమెకందు లభించినవి. కాని, బుద్ధి శర్మానునానికి గదా! ఆ యవతి కొక్క భావశుక్తితో వచ్చినది. కానినాడు కష్టయే పామై కడుచు ననుట సత్యము. శ్రీవాల్మీకిచగమున హీరాబుద్ధి ధ్రువించినది. ఆమె గౌతమిని చుజచుజఁ జూచుచు 'గౌతమీ! నీవు సంశయాత్మవు, సంశయాత్మ్యుఁ డిహపరముల రెంటుభ్రష్టుఁడగును' అనియెను.

'హీరా! చెట్టు చెడుకాలమునకుఁ గుక్కమూతిపించేలు బుట్టును. అట్లే నీ కేడియో కీడు మూఁడనుండుటం జేసివేయిట్టి దుర్బుద్ధి పుట్టినది. వీధిఁ బోవు పెద్దవ్యక్తు బొట్టఁపెట్టి పేరంటమునకుఁ బిలిచి పీటకేయించున్నావు. వినుము; నా మాట వినుము' అని గౌతమి యెంతయో బ్రతిమాలినది.

కాని యామెమాట లన్నియు హీరాసుందరియెడ బూడిద బోసిన పన్నీ రయ్యెను; అంతయు బధిరశంఖారావ మైనది. 'అక్కా! గౌతమీ! ఖానుని జన్మదినమహోత్సవ మతివైభవముగా జరుగ నున్నదట! నే నిచటికి వచ్చినప్పటి నుండియు బాలాఖాన్ న న్నతిగౌరవమునఁ గొంచుచున్నాడు. మహోత్సవమునకుఁ దప్పక వత్తునని వాగ్దాన మొనరించితిని. కాబట్టి

నేను పోక తిప్పును; నా కడుచెప్పిన నీకు నామాన' అని హీరానుందరి ఘోషితముగాఁ బలికెను.

శాతమి వయనగోళము లశ్రువూర్ణము లయ్యెను. చీర చెఱఁగుతో నామె కన్నులు తడుచుకొనుచు 'హీరా! నేను చుండఁగల్గుచాలను. నా గ్రహచార మట్లున్నది. ఏమ్యము నకు నేను నడచుచున్నాను' అని గర్జనకతో ననెను.

హీరా యామెనుఁ జేరి 'శాతమీ! నీ కింత భ్రాంతి మెందుకు? ఇంత సందియ మెందుకు? పోయినట్లే పోయి మరల ఎంతోఁ దిరిగి వత్తును. దిగులుపడకు; అడ్డు నిలువకు. నీ పూర్వము కుమారసింహున కీ ప్రణయపత్రికను జేర్చుము. ఇట్టిచో మాంబులమైనది. ఆతఁడు మత్తలమందుచుండును: ఇట్టి ఒక్క తణములోఁ దిరిగి రమ్ము. సమయమునకు వచ్చి నివా కన్ను వెంబడింపవచ్చును' అని చెప్పెను.

'నరిచే. ఇదియును గొంతకుఁగొంత మంచిదే. హీరా! కృమాలు. నీ వెక్కడ నుండిన నేమి? నీడపగిది నిన్నంటి యుందును' అని శాతమి కుమారసింహుని సడనమునకు బయలు దేఱెను.

ఆ కబోది కుమారసింహుని కడకు వెళ్లకలపై నెగిరిపోయి నట్లు పోయినది. సంపూర్ణముగా దృష్టిదోష ముండియు, నా సుదీర్ఘలలామ యా యంధకారమున నెల్లు మార్గముఁ బట్టి పోగలిగెనో ఆ పరమాత్మునకే యెఱుక! 'ఇంతలో హీరా నుందరి పోవుచేమో! ఒక్కనిముసములో తిరిగిపోవలయును అనుకొనుచు నామె కుమారసింహుని గృహమును జేరెను.'

కుమారసింహుడును సమయమున కింటియందే యుండెను. అతడు గౌతమిని గాంచి యున్నాఁగుచు 'గౌతమీ! హీరా యేమనినది?' అని ప్రశ్నించెను.

“ఏమనినది? ఈ పత్రక నిచ్చి రమ్మనినవి?”

“ఏదీ! ఏమి వ్రాసినది? నన్ను గడుజించినదా?”

“ఏమో! నా కేట: తెలియును? ముందేతికంకణములకు ముకుర మెందులకు? ఇదిగో” అనుచు గౌతమి కొంగుననుండు శమ్మ నాతని కొనంగెను.

కుమారసింహుడు దౌష్ట్యానిని దయచూచి దీసికొని విప్పి దేవ కాంతులయందొట్లు పఠించుకొనసాగెను.

చంద్రచూర్యుల సేవించు సరవిఁ గాక

కముదిరి పద్మినుల కొండు కొలువు గలదె?

త్రికరణంబుల నీసేవఁ బ్రీతిఁజేయ

కేచియున్నది, నీ దాసి, ప్రేమమూర్తి.

చదువఁజదువ నా యువకుని వదనారవిందము హస్తోత్కల్పముగా నారంభించినది. మోహపారవశ్యమున నాతం దౌష్ట్యానిని మఱిమఱి పఠించుకొనుచుండెను.

వాని కెటుకపటచకయే గౌతమి అంతలో నాచోటువాసి చనినది. ఒక్క ఊణమైన నామె యచట నిలిచినదికాదు. తిన్నగా నామె హీరాసుందరి నిలయముఁ జేరుకొనినది. ‘హీరా! హీరా’ అని పిలిచినదిగాని ప్రత్యుత్తరమురాలేదు. అంతకుముందే హీరాసుందరి పయనమైపోయినదని సేవకులనఁగానామె తెలిసికొనినది.

అమెకు గుండె గట్టాలునులిచింది. గురుగోధీరమగు భూధీర శిఖరము శిఖరముపై బడినంత బాధ యామెకుఁగలిగినది. నేడ కుదాచి పులుకు లామె చెవులకు ములుకులయ్యెను. 'అయ్యో! కొంపమునింగినది. మంజులమగు కీర గూ కిరాతునియగులం దగుల్కొక గూఢము. వాడు నవమాత్ముడు; క్రూర కర్ముడు; కలియుగవాసుడు. హిరా వట్టి అచూయకు రాలు! అమెను నేను రక్షింపవలెను. రక్షింపకున్న నాజన్మము విరక్తము. లోకమునన్ను నూషించును; సద్గురుస్వామి శాపా దకములు విడుచును. హిరానుండరి నా నహోధరి. అమెకు నూనభంగము కానున్నది; ప్రాణహాని కలుగనున్నది. నీను చేయదును? కర్తవ్యము తోపడు. పరుగెత్తె నను: కుమారసింహుని కడికుం బరుగెత్తెదను. వ్యవధిలేదు' అని తమి నెమకకుం దిరి. హంటాహుతిఁ గూ రసింహుని సాధమునకుఁ బోయినది.

'కుమారసింహ! కుమారసింహ! ఆవల సంతయుఁ జెప్పె నను: ముందు లేచిరమ్ము; ముందు లేచిరమ్ము. పలుక వేమి? తెవా! క్కడకుం బోయితివి?' అని గొతమి వాపోనసాగినది. ఎట్టి సడియులేదు; కుమారసింహుం డింటనున్నట్లు లేదు. ఇంపు తట్టిచది; తడివి చూచినది; తాళము చేసియున్నది. అమె నాతాళయయ్యెను. పిడుగడచి నట్టిసాధుశీల కూలంబడినది. తల తిరుగుచున్నది. దేహమంతయు ముచ్చెమటలు వోసినవి.

'హతవిధీ! ఎంత చేసితివి? నేనిప్పు చేమిచేయునును? ఎక్కడనని కుమారసింహుని నెమకును? సద్గురుస్వామి కడికుం బరుగెత్తుచును. వేటు మార్గములేదు' అని యామె.

దిటకూని లేచి వశిష్టగ నన్దురుస్వామి యాశ్రమాభిముఖమై
సహజ మొదలిడెను.

ఎట్లో నగరపరిసరములఁ జేరుకొనినది. ఇంక నన్దురుస్వామి
మః మంత్రయోగోపరములేను. పురమున కరుమెంచుచుండిన
శ్రీధరుఁ డామె కడఁబెరులై 'కాతమీ! వంత జేగముగా
కనబడికిఁ బోవుచున్నావు' అని యడిగెను.

కాతమి శ్రీధరునిగుర్తించి వెన్నిధిఁగాంచిన పేదమాస్తి-
సంతోషసంభరితస్వాంతమైనది. 'శ్రీధరా! సహాయమునకుఁ
గాన్నించితవి. రమ్మ, వెనకకు మరలెదను. నిలుచుటకు న్యవ-
ధానము చాలదు. పోవుచుఁ జెప్పెదను రమ్మ' అని యామె
మరల నగరమున జచ్చెను.

ఆ భయంకరోదంతమును, తన యుద్యమమును కాతమి
శ్రీధరునకుఁ బూసఁగ్రుచ్చినట్లు సూక్ష్మమధ్యమున వినిపించి,
ఆతనిఁ గర్తవ్యమున కుద్బోధించినది. సహజబిరువును, సాధు
శిలుఁడు నగు శ్రీధరుఁ డిట్లకర్తవ్యతా విచూఢుడై గజగజ
వణక మొదలిడెను. తన సహోదరికిఁ గలుగనుండు మహా
పద్రవమును శంకించి యాతఁడు దురంతమంభ చేతిస్కుం-
డయ్యెను. వాని యవస్థను గమనించిన కాతమి 'శ్రీధరా!
హీరా లేని జీవితము నీకు దుర్భరము; నీవు లేని హీరాబ్రతుకు
దుస్సహము. నీప్రాణములను దృణప్రాయములుగా నెంచుము;
హీరాను సంరక్షించుభారము నీపై నున్నది! అని వానిఁ
బ్రబోధించుచుఁ జనుచుండినది.

ఇంతలో నెచ్చటనుండియో వచ్చుచుండిన కుక్కారసిం
 సూచు వారిని జూచి 'నాతమీ! బ్రాహ్మణులయి యెచ్చట
 నుండి వచ్చుచున్నాను?' అని హెచ్చరించుకొనెను. తోడనే
 నాతనికి బోవు ప్రాణములు లేచిపచ్చి నల్లయ్యెను. హలాగ్ర
 మున హతకునకు నవనిధులు లభించిన హర్షము కలిగెను.
 ఇంకేమి కావలయును? దైవ మనుకూలించినాడు. ఆమె
 కుక్కారసింహుని కడ కొకగండువైచి చేయిపట్టుకొని 'రమ్మ,
 ఇట్లే రమ్మ. సీతానుండరి మానము పోవునట్లున్నది.
 మానము పోయిన ప్రాణమెందులకు? అంతయును జెప్పుదును
 రమ్మ' అని లాగుకొని పోవసాగినది.

కుక్కారసింహుని కేమియు నర్థముకాలేదు. అతఁ డామె
 ననుగ్రహించెను.

ప్రమాదము

.....కామాభిచిత్తం

కెప్పుడు వచ్చిందో తెలుసేయలేముగాఁదా?

—కల్లసాని కృష్ణామాత్యండు.

హీరాకాశుని జన్మమును సెట్లను భరించినది. నుమటుం గర్హించుటకు సిద్ధుకొనినది. కనునోయి సంజనము ఘటించినది. చక్కవగవ చున్నోయి పైమైలేకను జక్కపఱచినది. బాబు జడలో గుర్రాలు ముడిచినది. పక్కమునిండుగ ఫలప్రస్నాదికములను పనిలపఱచు కొనినది. కాళ్ళ నందెలు ఘట్టరచుచుండ నామె భానుని నికేతనమును కేడకొనినది.

భానుఁ డాజలహామీ. రాక కెదురుమాచుచు ద్వారముందే నిలిచియుండెను. హీరాసుందరి యాగమనమున వానిహృదయాద్ధి యుండిలి యానందరచికలు పొంగి పొజులినవి. వాని వదనము వికసించినది. కాలుముట్టుల నిరసించు గడ్డము వలన కాలుకళతోనుండు భానునిముఖము మందహాసించితకాంక్షలఁ దేజిల్లెను. 'హీరా! స్వాగతము. సుస్వాగతము.' అని మాటల జామోహరాం నాహ్వనించెను.

'కాబాబో! నారాక యాలస్యమైనది కాఁబోలు' అని హీరాసుందరి సక్తి నానమునఁ బలికెను.

'అయిన నేమి? అతిభులెందఁ వచ్చిరి? ఇట్లేనందించి పోయిరి. కాని నీమానసునంతటి సంతోషము వారీయజాల

నైతి. అనినదికమున్ను, అని హనుడు దానితీసెను. హీరా వాని ననుగమించెను.

వాడు కన్యోత్తరములను గడిచి చనుచుండిరి. అంగణము లను దాటిపోవుచుండిరి. హజారములను జూసి నడచుచుండిరి. ఆర్య మతివిశాలమైనది; అది విలాసహర్యము. నిలుపుటక ముల దిగదిగలతోడను, గివకాంతులతళతళలతోడను, నచటి న్నలుబలము నేత్రోత్సవ మొనరించు చుండినది. సేమ కాష్ఠాచితములును, నవరత్న స్థితిములు నగుస్తంభములు తలకులెసగు గివకాంతులను విడిచిమ్ముచు కనులకు మిఱు మిఱు గొలుపుచుండినవి. మనోహర ప్రకృతి ఫలకములును, స్త్రవముఖ చిత్రపటములును, కుడ్యములకలంకరించి యుండినవి. చిత్రాబాహు విజృంభించు రత్నకంబళము భూమినాచ్ఛా దించుచున్నది. హంసశూలకాతిల్పములు, చాందినీ పర్యంక ములు, చిత్రాకళములు. విచిత్రవీరములు, వింతను సంఘటించుచు నందిబరహరియ్యుండెడివి. ఏకయెడ మాణిక్యతల్పముపై వజ్రాల క్షృంభమున రసాలదాడినూ కదలి నలామొందెను. దానిప్రక్క నేటిక పీఠముపై మధురపానీయములు పాత్రల నింపబడి యుండినవి. దానివెంబడి మేజామీద మల్లె మొల్ల బాక సంఘి పూదండలుండినవి.

ఆలలితకళానైభవహ్నుర్దికి, ఆసాభాగ్య విలాస రామణీ యకతకు, హీరాసుందరి తన్నుదాను ముఱచిపోయినది; తన కన్నులనే తాను నమ్మజాలక పోయెను. ఆమె యాశ్చర్య రసావిప్లవయ్యెను; విభ్రమాత్మయైనది. ఇదిస్వర్గరాజ్యమా? లేక నైకుంఠ ధామమా? బైరాంఖానుఁ డెంతటి భాగ్యవం

కుడు! భానుడు నైభనోపేంద్రుడుగా నున్నాడు.' అని హీరానుందరి యబ్బుర మందుచుండినది.

భానుఁ జనుందరాంగిఁ గాంచి 'హీరా! మచ్చునకు మాత్రము నా ధైర్యశక్యమును నీకిపుడు చూపుచున్నాను. నాభాగ్య సుసంతము; నా భనరాసు లగణ్యములు' అని మండ్లస్థితమునఁ బలికెను.

'శాబాజీ! అఖండమగు నాభాగ్యమును గుఱించి నేనింతకు ముందే వినియుంటిని, కాని నీ సిరి యంతయునంతమరి నేనుకల నైన నెంచలేదు' అని హీరానుందరి వానిఁ బ్రస్తుతించినది.

'అసమానమగు నాభాగ్య మంతటితో సమూల్యమగు మకుటమును జేయించి నాభాగధేయమగు సిన్నలంకరింపవలయునని నాయభిమతము.' అని భానుడు సన్నెను.

హీరానుందరి వానిపలుకుల నాలకించి 'వలదు; వలదు. ఆభారము నాతలను వ్రయ్య లొసరించును; నన్నుఁ గ్రుంగఁ దీయును' అని పకాలున నవ్వివది.

భానుడు : హీరా! కూర్చుండుము. ఈపట్టు పటుపు పైఁ గూర్చుండువా? లేక యీ హంసతూలికాతల్పముపైఁ నాసీన వాడువా? లేక యీ నవరత్న ఖచితాసనము సలంకరింతువా?

'ఎక్కడనైన నేమి? అని పలుకుచు నా టెక్కులాడి ప్రక్కనుండు పీఠముపైఁ గూర్చుండి వెంటఁ గొనివచ్చిన పశ్యేమును ఎదుట నుండు మణితల్పమున నుంచి 'శాబాజీ!

నేను సుదీనము. ఇది నీ జన్మదినము కదా! ఇదిగో! ఈ బహుమానమును స్వీకరించి నాకు ముదముఁ గూర్చుము. నవ్వేవ్వరుఁ డీట్టి జన్మదినమహోత్సవములను శతాధికముగా జాబాజీ కనుగ్రహించుచు చుడుఁగాక' అని యాశీర్వదించెను.

భానుఁ డాపారితోషికమును గ్రహించుచు 'హీరా! చాల గొంతోషమైనది. ఇందలు సుందరు లున్నారు గాని, వారి కొక్కరికె నీ నీకుండు విషయవిధేయతలు, అదరాభిమానములు, ఏక్కడివి? అంతయే కాదు; నీ యందచందములు, నీ తనగదనము, నీ తెలివితేటలు మఱెవరి కున్నవి?' అని ప్రస్తుతివాక్యము లాడెను.

హీరాసుందరి ప్రీతావళియై 'బాబాజీ! నీకు నాయెడఁగల యచరాగమును, వాత్సల్యమును నిన్నట్లు పలికించుచున్నవి. కాని వేళు గాదు' అనెను.

భానుఁ డా తలోదరి యెదుటఁ బీకముపై నాసీనుడగుచు 'హీరా! అట్లుగాదు, నామాట నిజము. ఒక్కనిముసము నీ మోముఁ బూచిఁ జంఁద్రుఁ డేటి కనిపించును? ఒక్కక్షణము నికసులఁ గాంచిన కమలము లెందుకని తోచును. ఒక్కపరి నీ నునుఁజెక్కులఁ గనిన నద్దము లేటికని తప్పును. ఇంతయేల? రేపు నీ జన్మమే వృధయనిపించును' అని కమహాజంబలికెను.

హీరాసుందరికిఁ గొంతకుఁ గొంత భాననిపలుకు లరమె నవి. కాని యామె తనచెప్పలనే లానునమ్మజాలక 'బాబాజీ! అవును. తఱచు తగఁద్రులు తనయలతో నీవిధముగనే పలుకు చుదురు' అనెను.

భానుడు : హీరా! నీ కలము వేటు నా కలము వేటు. పట్టివారి మన క్షణం చెల్లును! నా గూబలు నీ కష్టముగాకున్నా అది నా మరద్దన్న మనసును. హీరానుందరి! నినుఁ దలచు కొనిన నాకుఁ గోరువుఁదలఁ గల్గుచితాంశ లూడును. నిన్ను భావించిన నా మేను నిలుకెల్లఁ బులకపించును. నీ మాట వినిన నోసూకుచుండును.

భానుని మళ్లీంత హీరానుందరి కిప్పుడు బాగుగాఁ దెలిసినది. ఆమె కేసుయుఁ దోచించిరాదు. ముటుముచ్చిని తెలియక కుండేలు చొచ్చిచట్టు. భానుఁ డని తెలియక తాను భానుని వరిఁ జేరించుట తామె పరితిపింపఁచొచ్చినది. నాటికిఁగూడఁగు పీఠతీరున నా తస్వంగి వణకఁపొగినది. 'బాబాజీ! నాయట్టి రమామణులు నీ కెఁదుఁగో కలదు. మరుగ్నాకి శిరోరత్నము లగు వారి తాదాశ్చల్యవశ్యామలకు నివాళియెత్తుటకైన నా మాటము చాలదు' అని హీరా పలికి నిలువఁబడెను.

ఆ మాటల నాలకించి భానుడుతామో! దేకపారవశ్యమున నిలిచి మేహమీఁదుగ హీరానుందరికరగ్రహణముచకుఁబ్రయత్నించుచు 'హీరా! సారఁబడుచున్నావు; ఆ మాట ననకుము. నీ సౌందర్య మప్రతిమానము. నీ లావణ్య మశాకికము. ఎందఱు మధవతులు నా కుండియు నేమి ప్రయోజనము? కమల కల్పద కుముదాకరమై యుండియు, ఒక్కపరమహంస సంచరింపకుండినఁ గాసారమునకు శోభ యెక్కుడిది? ముంద్ల చెల్లెన్ని యున్న నేమి? ఒక్క మందారమహీజముతో సాటి యగురా? తలకువెళుకుకాళ్ళు తట్టె డుండిన నేమి? ఒక్క తవరత్నమున కెనయుగునా?' అని చాతుర్యముగాఁ బలికెను.

హీరా : బాబాజీ ! ఇంతటి పరాభవము నాకిచటఁ గలుగుననిముందే తెలిసియుండిన, నేనిచటికి వచ్చియుండెడిదానగాను. నాదియే బుద్ధి లోపము.

భానుచు : హీరా ! అట్లుకము. నా భాగ్యమనన్య మగుటఁ జేసియే మదన సామ్రాజ్యలక్ష్మివి నీవు నా యింట నేను రావొక్కరించితివి. కనుకాత్. ! ఏనాటికైన మన యాత్మ చొక్కటి కాకపోవని నమ్మియుంటిని. ఎప్పటికైన నన్ను నీవు గడుదొండుకమాన వని నిశ్చయించి యుంటిని. కాఁగా నా కోరిక లన్నియు రిత్త కావలసినదేనా ?

హీరా : బాబాజీ ! పాలు బోసి పెంచి పీఠ నులుము దువా ? నాటి, నీనుపోసి, నడకుదువా ? పెంచి, పోషించి, పడఁగొట్టుదువా ? బాబాజీ ! నేను తండ్రి లేని బిడ్డ నైన పాలునుండి నీవే నాకుఁబోషకుఁడవై, రక్షకుఁడవై యున్నాఁ డిది. అట్టి నీ చొక్క పెట్టున కుమార్గమునకుఁ దిరిగి నన్నుఁ గుత్సితవృత్తులకుఁ దింపుట ధర్మమా ?

భానుచు : హీరా ! నీబోధల నాలకించుటకుఁగాని, నీ సంశయములను దీర్చుటకుఁ గాని నిన్నిచటికి రప్పింపలేదు. తెలియుము : నాకు నీపైఁగల యభిమానము ఘన మగుటఁ జేసియే నీకింత తెలుప వలసివచ్చినది. పట్టిన పట్టు వదలని దిట్టరి నౌటఁబట్టియే నీకింతగా బోధింప సమకట్టితిని. పుష్ప నాయకునిచేతి పూబంతి వౌటవలననే నిన్నింతగాఁ బ్రార్థింప నెంచితిని. ఇప్పటికిని నీవు నన్ను నిరాకరించితివా, మఱి నన్నేమి చేయమందువు. బలాత్కారమే నాకు శరణ్యము.

హీరా : కానా! నీవు మొగలుసామ్రాజ్యాధినాథునకు రక్షకుడవు. నీబుద్ధిబల విశేషమున నెక్కురుపార్వభౌముడు నిర్విచారమననుకూలే నిరుపద్రవముగాఁ జాలింపఁ గలుగుచున్నాడు. నీధర్మపీఠకుఁ గారణముగా నా చక్రవర్తి విశాల సామ్రాజ్య మందుఁ గామినీశాలవృద్ధులచారితము మోడవారాడిఁ దేలుచున్నాడు. మఱి నీకేచుని విన్నవించును. కంచెయే చేను మేసిన కాపేమి నేయఁగలడు? ఈ దురభిప్రాయమును మాను మనియే నా మనవి.

ఆ మాటలకు భానుడు కాలద్రాహరమును వహించి యీవైపునచ్చి 'హీరా! నీకుఁ బోఁగాలము దాఁపురించినది. భానుఁడనిన నెవఁడో భానుని ప్రతాపవౌరుషాదులనిన నెట్టివో నీకుఁ దెలియును. నెయ్యమునకు వచ్చిన భానుఁడు గొంతు గోసి యిచ్చును; కయ్యమునకు వచ్చిన ఆభానుఁడే కుక్షాకను ఖండించును. ఈ సంగతిని దెలియుము. హీరా! ఈభానుఁడు నిరంకుశ వర్తనుఁడు. వానిఁ బ్రశ్నించు శక్తి యాప్రపంచమున నెవ్వరికినిలేదు. నామాట వింటివా, కాగఁగఁగఁచువు. వినవా వినాశ వాహినిఁ బడుదువు.' అని గర్జించెను.

వానిమాటల కావరాణోహ మంత్రనిరుద్ధభుజంగము లీల నిశ్వసించుచు 'గ్రోహీ! దుష్టాత్మా! కలుషకర్ముణా! అక్బరుపాదుషా ధర్మచూర్తి; న్యాయ దక్షుఁడు. నీమరాగతములు వాని చెవిఁ బడిన, నీమదమాటును. నిట్టనిలువున నీవు నీకొడువు. నీవు మంఝాకస్వర ఫణివని యిప్పుడు బయటఁ బడినది. నీవు తిడిగుడ్డల గొంతులు గోయు క్రూరాత్ముఁడవనుట యిప్పుడు ఖల్లమైనది. మానవతుల దీనమఃఖాలాపము

లను వాయుతరంగములు మోసికొనిపోయి అర్ధత్రాణపరాయణుల కర్తవ్యములఁ జేర్చకమానవు. మానినీ మానాపహరణములు మహానరకమునఁ గూలకమానరు. అపరితో నుండఁ దలంతువా, నలుగురితోఁ దలయెత్తుకొని తిరుగ నెంతువా, యీ పెడబుద్ధికిఁ దిలొందకములనిమ్ము' అని కఠినముగా మందలించెను.

ఆదాడుపోక్తలు ఘానునిపట్లఁ దప్తభైలమున కీతలాంబు కరణములు చిలుకరించి నట్లయ్యెను. అతఁడు కాలకరాళ రూపమును దాల్చి 'నన్ను బెడరింతువా? నన్ను భయపెట్టుదువా? అక్కరుపాదుమాకాదు కదా, అఖిలలోకాధీశుఁ డా పరాత్పరుఁడే దిగివచ్చినను నన్నుఁ బ్రతిఘటించి నాయుద్యమమున కడ్డుతఁగులుండు గుండెలుండవు. సాదురేగిన తల పొలమునఁగాని నిలువదు. హీరా! ఆపన్న మీఁబైరాంఘానుఁ డపజయమెట్టిదో యెఱుంగఁడు. నాకుఁ బ్రశస్తి యింతవఱకులేదు; ఇంక నుండఁ బోఁడు. నాయభిమతమున కన్యధా జరుగదు... ఏదీ! ఒక్కసారి చెప్పుము, కాదనవు గదా?' అని సీరా సుందరిని డాసి యామెపాణిని బరిగ్రహింప నుద్యమించెను.

అసహాయురాలగు నామె కేమియుఁ దోచినది 'కాదు, ఏదియో ప్రబలాఘాత మామె శిరస్సుపైఁ దగిలి నట్లయ్యెను. ఆమెమనస్సు మొద్దువాటినది. ప్రవాతకదళిక కరణి యామె వడంక సాగినది. కాండ గిల్లిన కుసుమమువలె నా కోమలి క్రిందఁ బడినది. కుదులయందలి విరులు చెల్లాచెదురై నవి. గజవాటి కూలియన్న కలువలచెలికాని వలె నుండు నా చెలి.

నేటి భానుడు మోకరించి నైత్యోపచారము లొనర్చుచు
 'హేరా! నిజముగా నీయెడ నే నపరాధి నయితిని. నిన్ను
 నేను బూలబూలించెను. నిన్ను రక్షాభరణముల దిగవైచు
 దును. నీ పాపమును విడిచి మనుచును. నీ యందువా' అని
 బ్రతికెను.

హిరణ్యకశిపి కించుక ప్రశ్న కలిగినది. మనోవేదన నోర్వఁ
 బాలక 'అమ్మా' అని పిలువె మోత్తిగిల్గినది. ముచ్చెమట
 లతో నా మనుచు వెదముడిపొప్పై పూర్ణాయన్న ముంగు
 కులః పొలగించుచు దైత్యాంశుఁడామె వదలనువారసపాన
 మున్నెడై యుండ 'హర్షాన్తరా! లెమ్ము! నీకుఁ గాలము
 చూచినది' అని ఘనఘనావానమునఁ గట్టించుచుఁ గుమార
 సింహుఁ డచటఁ బ్రత్యక్షమై నిలిచెను.

కుమారసింహుఁడు శ్రోధతావ్రాక్షుండై యుండెను.
 ప్రచండ మగు చంద్రహాస నూతని దక్షిణహస్తమున దశక
 ర్తనుచుండినది. అతనివెంట శ్రీధరుఁడుకూడ నుండెను. వారిఁ
 గాంచి భానుడు నిర్విణ్ణుడయ్యెను. కాని యంతలో నాతఁడు
 చెప్పితిని నిలిచి 'నా యింటఁ బోదుల రీతి తోటఁబడి నన్ను
 నిరోధించుటకు మీ కధికార మున్నదిగా? బీవములపై నాశ
 యున్నదా, వచ్చిన దారిఁ దిరిగి పొందు' అని బెదిరించెను.

ఆ మాటలకుఁ గుమారసింహుఁడు మహోగ్రుండై ముం
 దుకు వచ్చి 'ఒక్కక్షణములో నీగౌరవము గంగపాలై నది.
 ఒక్కనిముసులో నీ ప్రతిష్ఠ పెన్నఁ గలిసినది. మానవతులఁ
 గాతింప నమకట్టిన ని న్నేమిచేసిన దోషముండును?' అని

తూలనాడెను. శ్రీధరుడును యూరకుండు పెందుకని పెగఁ బడి'వీడు మాయమాటలతో నాకు మత్తుమందుఁబెట్టివాఁడు; నాకన్నుల దుమ్ముకొట్టివాఁడు. నేను వీని మాట వినకున్న నాకు మఱి గతి లేదని భయపెట్టివాఁడు ! నా సోదరి సీతా సుందరి తన్నుఁ దప్పక వరించుచున్న జేయుమని నన్ను శాధించినాడు. కుమారసింహా ! ఈ రాక్షసుని గూలఁద్రోయుము. నీకుఁ బుణ్యముండును' అని కోపకలుషితస్వరమునఁ బలికెను.

వారి మాటలకు బైరాంఖానుఁడు కాలాంతకుని భంగి ఘోషిల్లసాగెను. క్రోధాగ్ని విస్ఫులింగములు వాని నయన గోళముల నుండి నెలువడి వారిని భస్మమొనరింప గమకించు చుండెను. 'ఏమీ! ముందు వచ్చిన చెవులకన్న వెనుక వచ్చిన కొమ్ములువాఁడి యైనలున్నవి ! ఇఁక నొక్క పలుకైనఁ బలికితిరా, మిమ్ములఁ జీల్చి చెండాడెదను. పొండు. నోరు మూసి కొని వచ్చిన వారు వచ్చినట్లు నెత్తిన గుడ్డ వేసికొని పొండు' అని ఖానుఁడు గద్దించెను.

కుమారసింహుఁడు వాని భీకరభాషణములను లెక్కకుఁ గొనక 'ఓరీ ! తుద్రాధమా ! ఏమి ప్రేలుచున్నావు? నీ వొక భద్రమానవుడ వనియు, నీ వొక న్యాయదక్షుడ వనియు, నింతకాలముగా నెంచుచుంటిని. నీవు నీచుడవు, కుటిలుడవు అని యిప్పుడు తెల్లమైనది. విశేషాదరమున నొంటరిగ నీ యింటికివచ్చిన మానవతిని—నిన్ను దండ్రీకిమాటదండ్రీగా నెంచి దీనింప వచ్చిన దివ్యాంగననుఁ జెఱఁబట్టు నంభటి ధీమ పము నీకున్నదిగా ? నీవు వంచకుడవు; దుర్మార్గుడవు.

నింతటి ఘోరకృత్యమునకై న నీవు నెనుదీయవు. మానమును జూజంగొన నుండు నీ ఏ తరుణిప్రాణములఁ దీయుటకుఁగూడ నెఱతువా ?' అని దూషించెను.

భీషణము లగు వాని భాషణములు ఖానునకు హృదయ విదారకము లయ్యెను. కనుమూసి తెఱచునంతలో నాతఁడు చరాలున నొజనుండు కరవాలము నూడఁబెఱికిరికిలంఘించు కంఠీరవముపగిది కుమారసింహుని మార్కొనెను. ఆ యువక నీరుఁడును నెనుకంజ వేయక ముందుకుఁజికి ఖానునిఁ దలపడెను.

ఇప్పుడు వారిరువునుఁ బోర సమకట్టిరి. కుమారసింహుని కుత్తుక ను త్తరించినచో, హీరాసుందరి తప్పిబయటఁ బడద నియు, ఆసంఘటన మొక రహస్యముగా నిలిచిపోవు ననియు ఖానుఁడు తీవ్రాతితీవ్రములగు ప్రహతములచేఁ గుమారసింహునిఁ గొల్బించుండెను. క్రూరకర్మండగు ఖానుఁ డనువులఁ గాసినఁగాని హీరాసుందరికి బంధవిమోచనము కలుగదను తెంపునఁ గుమారసింహుఁ డప్రతిహతములగు ప్రహరము లతో ఖానునిఁ దాఁకుచుండెను. పరస్పర జయాభిలాషులై హోరాహోరిగఁ బోరాడుచుండిరి. వారి పాద సంఘట్టన ముల ధాత్రీతలము గ్రక్కడలుచుండినది; వారి హుంకార ములు ప్రతిధ్వను లీనుచుండినవి.

శ్రీధరుఁ డంతలో హీరానుజేరి యామెకు శీతలోపచార మునొనరింప మొదలిడెను. 'హీరా ! అక్కా ! హీరా ! నేను శ్రీధరుఁడను. దిగులు పడకుము. కుమారసింహుఁడు ఖానునిఁ బంపుచున్నాఁడు పోవుదము లెమ్ము' అని యాతఁడు ధైర్యముఁ

చెప్పించుచున్నాను. ప్రాధాత వాళహాతముల కించుక వికసించు కలములు పడి, శ్రీధరుని యనుసమాచారములకు హీరా కుమారి యరమోక్షముగాఁ గన్నులుదెజుచి 'శ్రీధరా! నీవా! భానుడు చచ్చినాడా? ఎంత సంతోషము!' అని తేలు కొనుచుఁ బలికెనది.

హీరాసుందరికిఁ గొంత ప్రజ్ఞ కలుగుచున్నందులకు శ్రీధరుఁ డవలంబించుచుఁ బండిలుఁ డగుచు 'నాదీ! హీరా! అదిగో నూడుము! కుమారసింహుడు భాను స్వేద గవయు చున్నాడో, అటుఁ జూడుము! చూచుచున్నావా?' అని పలి కెను. అప్పుడోపకాశముగు నావార్త హీరాసుందరికి బల పెక్కు పుష్కలము. శ్రీధరుని సంతాపలంబనమున నామెకూర్చుండి సాక్షాత్తుమును గాంచి 'హా' యని నురల సొమ్మసిల్లెను. శ్రీధరుడును ఆహారాటమును గాంచి 'అయ్యో' అని నిలచిన వాడు నిలచినట్లే యీడ్గిలఁబడెను.

ఆ ద్వంద్వయుద్ధ మెట్లున్నది? అకేహ! మా కల మాడ కున్నది. మాకు వాడు పుట్టచున్నది. కుమారసింహుడు క్రిందఁ బడినాడు. వానివక్షోభగముపై భానుడు కాలూని నిలిచి కంఠముచు నజకుటకై కరవాలమును బైకెత్తి హుంకార మొనరించుచున్నాడు. అబ్బ! ఆనవమోహనా కాదుడు, చిరపరిచితుడు, కుమారసింహుని గతిని గాంచి నూ కన్నులు పచ్చగాఁ బోయినవి. మేమిఁక వ్రాయఁ జాలము? అయ్యో! మనకాత దా ప్రతిఘోషముకదా! ఆతఁ డస్తవింప బోయిన వాడేనా!

శరణాగతి

.....వా

రణగర్వము మృగోన్మీసంచరణ పర్యంతము.....

—నాచన సోమర.

అగ్రానగరమునఁ బ్రసిద్ధము లగు క్షత్రియకుటుంబము
లెన్నియో కలవు. అందు హరిదాసు సంసారము స్నేహితు
సంప్రదాయసంహస్న మైనది. అతని జనకుఁడు దామోదరసింగు
బాబగు చక్రవర్తి కొలువులో కొత్తాల్లు పదవియం దుండి
న్యాయపాలకముఁకుఁ డైట్టిచది పేరుగా నుండినాఁడు. అతఁడు
వార్ధక్యమున నున్యోగమును నిర్వహింపఁ జాలమిం జేసి,
హుమాయూనుసాహుసా హరిదాసు నంధులకు నియమించెను.
ఇంతలోఁ గాలవిపర్యయమున హుమాయూను రాజ్యమును
గోల్కొండయి దేశ భ్రష్టుఁ డయ్యెను. రాజభక్తిసమోపేతుఁ డగు
హరిదాసును, సంసారమును వెంటబెట్టుకొని సార్వభౌము
నితో నజ్ఞాతివాసమును గడపెను.

అప్పుడు హుమాయూనునకు ఉమదుర్గోటలోఁ దలఁదాచు
కొన వలసివచ్చినది. రాజాప్రసాదము రాజపుత్రుఁ డచట
రాజ్యము చేయుచుండెను. అతనితో హరిదాసున కంతకుఁ
బూర్వము నుండియే పరిచయ ముండినది. 'సకలైశ్వర్యసంప
న్నుఁడగు హుమాయూనుసార్వభౌముఁడు రాజ్యమ్యుత్తుఁడై
నీపంచఁ జేరియన్నాఁడు. అతిథి సత్కారము భారతీయుల

ధర్మము. నీవు వాని కథయమిమ్ము' అని హరిదాసు వానితోఁ బ్రస్తావించెను.

సహజోదార్య సంపన్నుడయ్యును రాణాప్రసాదించుక సంశయించెను. 'కన్నుపోపునంత కాదుక నాకెందుకు? ప్రబల శత్రుపరివృత్తుండగు హుమాయూనునకు నేనాశ్రయ మిచ్చినఁ గొఱవితోడలఁగోకికొనిన యట్లుగును,' అని యాతఁ డనెను. హరిదా సంతటితో విషవక 'మనము రసపుత్రులము కామా! మనకుఁ బిఱికికండ యెక్కడిది? బ్రహ్మాండమంతయు నొక్క పెట్టునఁ దలపైఁ బడనున్న నేమాయె! క్షత్రియుఁ డగు వాఁడు శరణాగతరక్షణభారము నతిసులభముగా వహించును. స్వధర్మనిర్వహణము నెట్టియిక్కట్టులఁ గాని నాతఁడు లెక్కిం పఁడు ప్రసాద్! నేను పెద్దవాడను; అనుభవజ్ఞుడను, నామాట వినుము. హుమాయూను చక్రవర్తి ధర్మపక్షి హమీదా రాణికి నవమాసమును నిండియున్నవి. ఆమెకుఁ గన ప్రాద్దులు సమీపించినవి. ఇట్టి కష్టకాలమున నీవు కాదనిన మఱి వారికి శరణ్య మెక్కడిది?' అని ప్రబోధించెను.

హరిదాసుని రాజభక్తి రాణాప్రసాదునకు విభ్రమాశ్చర్య ములఁ గొల్పెను. వెంటనే యాతఁ డందులకు సమ్మతించెను. నాటినుండి హుమాయూనునకు ఒక్క రాజ్యము లేదనితప్ప, సకల సౌఖ్యములు సమకూరి యుండినవి. హమీదారాణియు శుభముహూర్తమున భాగ్యశాలియగు కుమారుని ప్రసవించి నది. పుత్ర జన్మోత్సవముఁ గావించుటకు హుమాయూను నిర్ణయ మైయుండెను. దానధర్మములకు వినియోగించుటకుఁ

గాని, సుహృద్విశ్రులఁ జన్ముటకుఁ గాని, వానికడఁ జల్లిగవ్వ యైన లేకుండినది. 'నాకుమారుడు బోకోత్తెరుఁ డని నా యంతర్వాసి వలుకుచున్నది. పండుగుఁ జేసికొనుటకుఁ జేతఁ కాసైన లేకున్న దేమిచేయవలెను?' అని చింతించు హుమాయూనును హరిదాసు 'నార్వభానూ! కలిటలేములు కావసికుండిలు. నిన్నటి స్వామి నేడు సేవకుఁడగును; నేటి సేవకుఁడు లేవు స్వామి యగును. భవము మనకు దాసురాలు గాని, మనము భవమునకు దాసులము కాము. ఈ రహస్యమును దెలిసికొంటినా, సౌఖ్యము మనముంటి దాసియై పిలిచినఁ బలుకుచుండును' అని యనుచుండెను.

హరిదాసు మిత్రవాత్సల్యమునకు హుమాయూను హర్షోత్ఫుల్ల సేప్రుడై యానందభాష్పము లురల 'హరిదాసా! నీనూట సత్యము. కాని నేడు నాజీవితమునందుఁ బర్వదినము. నాకడఁ గొంత కచ్చారి కలదు దీనిని సహచర బృందమునకుఁ బంచిపెట్టెదను. ఈ మృగమదామోదము పగిది నాతనయుని యశఃకీర్తులు దశదిశలఁ బ్రసరించుఁ గాక!' అని పలికెను.

హుమాయూనుని యభిమత మీడేటినది. ఆ పసిపాపకు 'అక్కడు' అని నామకరణ మొనరించిరి. ఆతఁడే మన కథా నాయకుఁడు.

హుమాయూనునకు రాజ్యభ్రంశ మొనరించి ఢిల్లీరాజ్యాధినాథులై యుండిన సూర్వంశజులు షీర్షాహాయను, పాసికుమారుఁడు సలీంషాహాయను శత్రుశేషము నంతముం దించు తలంపున హుమాయూనుని గాలించుచుండిరి. కాని

కామ్యముగఁగూత్రము వానియనికే సూక్ష్మవంశజులకుఁ
దెలియుచుండినది. కామ్యమునను ప్రభువై యుండినపు
నాతని ప్రభుత్వమునుండిన సద్భావములందఱో యిష్టము సూక్ష్మ
వంశజుల కొలుపుననుండిరి. కాని ప్రభుసేవా పరాయణుడై
నానాకావాట నెత్తుటకు మనస్కరింపని హరిదాసువలెనే
యంగతుండురా? షీర్షపాహా, సలింపాహాల మనస్సుల కెక్కు
టకై న్యాయములు వెక్కుడు కామ్యమునను బంధించు
కొని వచ్చుభావమును వహించిరి.

అందులకై వారెన్నియో పన్నాగములఁ జన్నిరి; ఎన్నియో
ప్రయత్నము చేసిరి. ఎన్నియో యెత్తు లెత్తిరి. కాని
కామ్యమునను పుత్రుని జన్మవేళా విశేషమున వారు విష
భారంభంబు లగుచుండిరి. ఉపాధికోట ప్రాంతముల నొకనాడు
హరిదాసు అక్కడను జంకఁ జెప్పకొని యాడించుచుండెను.
అప్పు డెచటనుండియో యిరువురు మహమ్మదీయు పీరు లరు
డెంచి యాచిత్త నిమ్మని యాతని గద్దించిరి. వారి యాగమన
సేవకై హరిదాసునకుఁ దెలిసినది. వారి యాజ్ఞావచనములు
వాగ్దానమున జెంచి పోరాటమునొనికి దించినవి. స్వామి
భక్తిసమన్వితమును, శౌర్యమాత్రాండును నగు హరిదాసు
నిరవిక్రమ విహారమునరించి యా మహమ్మదీయుల నిద్దఱును
మృత్యునెట్టఁ గలిగెను. కాని, మానవరమున హరిదాసునిదక్షిణ
సాస్త్రము బాహుమూలమునఁ దెగ్గరించుచుండినది. కాని, దాని
సావీరోత్తముఁడు, ఆప్రభుభక్తిపరాయణుడైయున్నవలెనే గణించి
న వాడు కాదు. ఇంక నాతఁ డెచట నిలువక నెత్తుటఁ దొప్ప
దోగుచు, రుధిరసిక్తాంగుడగు బాలకుని భుజముల నెక్కించు

కొని హుమాయూను సన్నిధిఁ జేరెను. కరనంతయు నాలకించి హుమాయూను సర్వేశ్వరుని వందనము లర్పించి హరిదాసుని స్వామిభక్తికి వాని నభినందించి 'హరిదానా ! నేనిప్పుడు దరిద్రుఁడను. నా అక్కడు మొగలుపాదుషా కావలయునే గాని నీ ఋణమును దీర్చుకొనకపోవు' అని కృతజ్ఞతా నూచకముగ వాని కివచరించెను.

ఉమర్ కోటయందు హుమాయూను పెదకాలము నిలిచి యుండియు, నష్టసింహాసుర లక్ష్మికై యాతిచోరలందు ప్రయత్న మొకింతయైన ఫలదయము కావండీరది. దాచుం జేసి యాతఁడు హరిదాసుతో 'మిత్రమా ! ఇంక నేనిచట నుండుట కిచ్చగించను. ఇచట నాకుఁ గార్యసిద్ధి యగునట్లులేదు. నిపు నన్ను వెంబడింపకుము. రాజాప్రవాద రాజ్యము నుభయముగానున్నది; రాజును నీకు మిత్రుఁడు. నీకిచట హాయిగా నుండును. భగవదనుగ్రహమున నెప్పుడైతే నాకు రాజ్యము లభించినచో నీకు వార్త నంపి నిన్నుఁ విలిఖించుకొందును.' అని చెప్పిపోయెను. హరిదాసుఁడు వికలాంగుఁడు కనుకఁ జేయనదిలేక ఉమర్ కోటయందే నిలువక తప్పినదికాదు.

కాలచక్రమును గడువేగముగాఁ బరిభ్రమించినది. పూర్వ పున్యాతిశయము పురుషప్రయత్నముతో మేళవించినది. హుమాయూను మరల ఢిల్లీసింహాసునము నలంకరించినాఁడు. కాని కలిమి వచ్చినను వానికిఁ కన్నులు తిరుగలేదు. కొంచె మేని కాలవిలంబక మొనరింపక సార్వభౌముఁడు హరిదాసును రావించుకొనెను. హరిదాసు సకుటుంబముగా సార్వభౌముని సందర్శనమునకు వచ్చినాఁడు. వినయవిశేషపూర్వకముగను,

భక్తిప్రకృతితోగను, అతనికి బ్రహ్మము లాచరించిరాడు; అతనికాత్మముల వాతని పాదములం బారాణించినాడు. అప్పుడేకనునూగు మీనాల నూత్న ప్రాయమున నుండు రామనూరుం బిగ్గినను చెంతకు జేర్చుకొని యంకతలమునఁ గూర్చుండ బెట్టుకొని తాకపతములు నిమిరి చుబుకమును బూజించెను; 'నమస్తస్కంకశాని భవంతు' అని హృదయ పూర్వకముగ వాగ్దర్శించినాడు.

సూర్యాయానుసార్యభాముడు సంతోష సంభరితస్వాంతోజై ప్రసన్నవదనమున పరిచాను; గాంచి 'హరిదానా! నీవలకుఁ గొలుపు జేయించకొనుట మా కిష్టములేదు. నీ స్వానిభక్తి అనన్యమాయాము; నీ ప్రభుభక్తి యద్విరీచము; నీ కృతార్థతాబుద్ధి యప్రతిమానము. ఏమి యిచ్చినను నీ ఋణములేదు. 'జగదుకొలయ'దు నీవు నా తనయు నకుఁ బ్రాణదాన మొనరించినపుడే వానిని భవిష్యత్సంహారీకిఁ బ్రతిష్ఠించితివి. నీవు పురుషోత్తముఁడవు. మహత్తరముగు నీ చారిత్రమున కభిజ్ఞానముగా నీకొక జాగీరును బ్రసాదించితిమి' అని యనుగ్రహించెను.

వాడునుత హరిదాన అగ్రపట్టణముందు జీవనాశ్రమ గొనెను. అతని కిష్టంబు కొక కుమారునిను, ఒక పుత్రునిను గలదు. పండుమర్తయిదు వారని పత్ని వృద్ధుఁడగు నాతని సేవించుచుండును. సార్వభాముఁ డిచ్చిన జాగీరంత పెద్దది కాకున్నను, అందలి యాదాయము వారి సౌఖ్యజీవితమున కుపకరించు చుండినది. కాని యింత యుండియు వానికి గట్టములు తప్పినవికావు. వార్ధక్యమున వానికన్నుల

కవచోదము గలిగెను ; దేహమంతయును జాలవలకుం దగ్గి నది. యావలకుయందలి వాని పూలకాయ మిష్టమన శబ్దా వశిష్టమైయున్నది; ఆతఁడు కేసలము మంచము పట్టియుండెను.

ఆతని ప్రత్రువకు నాలుగేండ్లక్రిందటఁ బశువాతము తగిలి నది. కాగా వాని తపితము సంశయగ్రస్తమై యుండెను. వాని కొక్కకూతురుమాత్రమున్నది. ఆ బాలికకు మూఁదేండ్లండును. వాని కతి శ్యామల నాధురేల. అత్తమామలను గొలుచుట యందును, భర్తను సేవించుట యందును ఆమె ప్రాప్తపుచ్చ చుండును. సంసారమున చిక్కులు పుట్టినది మొదలు వ్యయ నూయమును మీఱిపోనాగినది. తల్లిదండ్రుల కుపచరించుటకై హరిదాసుపుత్రిక మాధవి సైతము భర్తను, కుమారుని వెంటఁబెట్టుకొని పుట్టిల్లు జేరుకొనినది. ఆమెమగఁడు ఛాందసుఁడు. మామిడిక్రింది నోమరి. వేళ కిన్ని మెతుకులు విస్తరిచోనికి సదావృత్తివలె వచ్చినఁ జాలును. ఏది యెట్లు పోయినను పట్టించుకొను వాఁడు కాదు. ఆమె కుమారునకు నాలుగేండ్లండును.

మంది యెక్కువకాఁగా మజ్జిగయుఁ బల్చునైనది. ఆయింటఁ దినువారే కాని తెచ్చువారు లేరైరి. ఋణము తెచ్చినఁగాని పూట గడువని పరిస్థితు లేన్నియోమామలు తలపెట్టించినవి. ఒకటిరెండు పర్యాయములు హరిదాసు అక్కరనార్పభాముని సందర్శించి తన యగచాట్లను నివేదించు కొనెను. కరుణాపూరితగుపాదుషాయను కృతజ్ఞతమెఱయ వానికిదోడ్పడినాఁడు. కాని సంసారము బహుళము ; యాయవారమున నెంతకాల మని నెగ్గఁగలదు ?

రేమిడి యెక్కువగుటకుఁ బోడుగా మాధవి వచ్చిన నాటి నుండి శ్యామలకు రావీడి యెక్కువైనది. కుటుంబమునందలి కష్టములన్నింటికీఁ గారణము కోడలి కార్యాగ్రమనియు, కోడలు నలుకైన కులమంతయు నలు పనియు, ఆడుపడుచు మాధవి పలసి యాడీక లభికము గాఁజొచ్చినవి. శ్యామల నిరశహృదయు. ఆమె పల్లెత్తి ఒక్కపలుకైనఁ బలికెడిది కాదు. మెత్తనివారిఁజూచిన మొత్త బుద్ధిపుట్టినట్లు, మాధవి మఱి యొకయెత్తు యెత్తినది. ఇంటపెత్తిన మంతయుఁ దన చేతులయందుండినచో, సంసారపరిస్థితులు కాలక్రమమునఁ జక్కఁబడుచుండును. ముగిదాతలకుఁ జిక్కక జాగీరు దక్కు ననియు నామె యోచించినది.

ఒకనాఁడు మాధవి హరిదాసున కుపచారము లొనరించు చుండెను. శ్యామలయు నచటనే యుండినది. అదియే యద నని మాధవి తిండ్రితో 'బాబూ ! ఈ సంసారమును జూచిన నాకేమో దిగు లగుచున్నది. ఎంతకాలమని యీ కష్టవాగ్ధిలో నీడుచుండ వలయునో తెలియకున్నది ? ' అని కంట నీరిడు కొనెను.

అందులకు హరిదాసు 'అమ్మా ! ఈచేతితోవేలువేలుగా వాడ్చించితిని; ఈచేతితోనే వ్యయ మొనరించితిని, కాని, తల్లీ ! కష్టములు కాపురము సేయవు. ఏమో ! నా కెందుకు ? ఎట్లుగో యొక్కట నాకాలము గడచిపోయినది. ఊరుండు మనుచున్నది; కాదు రమ్మనుచున్నది. నీవున్నావు; నీమఱుదలు శ్యామల యున్నది ' అని వణకుగొంతుకతో బలికెను.

శ్యామల మామూటల నాలకించి గ్రుడ్ల పీచుగ్రమ్మ
'మామగా రీనాఁడెందులకో' కేదపలుకులఁ బలుకుచున్నాను.
పూరు గించినోయి నేనింతవఱకు దాట లేదు; దాటఁ
బోను. నేను పసివానను, నాకేది తెలియును?' అనెను.

అనురాగరసము వెల్లివిరియ హరిదాసు శ్యామలతల నిము
రును 'తల్లీ! శ్యామలూ! నాకుం గోడల్లినైనను, కోడుకైనను
పిజ్జే! ప్లిగోగపీడితుఁడ నాపుత్రుఁడు మనల నేనమయమున
కుఁభివారాశి ముంపనున్నాఁడో తెలియదు. ఏమి పాడుకలి!
ఏమి పాడుకాలి! అయ్యో! తండ్రి తనయున కంత్యక్రియ
భానకొంచుటమా? ఆ మాటఁ దలచుకొనిన నేను దడ్డరిల్లి
పోవుచుచున్నాను' అని వాపోవసాగెను. పాపము! శ్యామల
యశోముఖయై కంటికిఁ గడివెడుగా నేవ్వుచుండినది.

తాని మాధవి కొంతధైర్యముతో 'బాబూ! అట్లెన్నటికిని
దరుగదులెమ్ము. ఆవిధమున బెంగ పెట్టుకొని కృశించిపోకుము'
అని యాప్తవచనములాడి 'బాబూ! సమయమునకు శ్యామల
కూడ నున్నది కనుక నేనొకమాటఁ బెప్పుఁ దలచితిని. ఇది
చూచునమ్మకుఁకూడ సమ్మతమే యని నా నమ్మకము. నాకు
మాత్ర మింక నెవరు గలరు? ఉండు వారందఱి చటనే
యున్నాడు. తాన చా యత్తవారింబ నా గృహాధికములను
విక్రమించి బోయి మీది ఋణమును దీర్చి నామేనగోడ
లిని మాటల్లవాని కచ్చి పెండ్లిఁ జేసికోవలయునని యున్నాను'
అను ధావమును తెలియజిచ్చినది.

వెంటనే హరిదాసు 'అమ్మా! మీయమ్మకూడ నిన్ను యిట్లే చెప్పినది. ఏదో! వృద్ధులము. కాటికిఁ గాళ్లువాఁడు కొని యున్నాము. ఎప్పుడో ఏవేళనో యెవరి కెఱుక ? భోముల పెండ్లిండ్లవలె ముక్కుముచ్చటగామనుమడు మనుమరాలి పెండ్లిఁ బూజవలయులని మా కభిలాషగా నున్నది. శుభ కార్యము శీఘ్రముగా జరుగుట శ్రేయము' అనెను.

మాధవి యందుల కిసుగుంతయేని యోచింపక 'బాబూ! ఆలాగే యగుగాక! ఈ కల్యాణమును వారమురోజులలోనే కావించెదను. రేపే మా యత్తగారి యూరికిఁబోయి వచ్చెదను. మేలికము పోవుట నాకును సహ్యతము లేదు. జరుగవలసిగలిగినట్లయితే జరుగవలసియే యున్నది. కనుక, మీ యింటి యుండిగనే వివాహమైనచో కన్నులార మీరునుఁ గాంచఁ గలరు' అని సంతసమునఁ జరికెను.

శ్యామల పంచాయితీకారము నెత్తి 'మామయ్యా! అభము శుభ మెఱుంగని ఆద్రుబిడ్డఁ నిందుగా మూఁడేండ్లయిన నింక లేదు. పిల్లవాఁడా, తల్లిపాలనుగూడఁ జాలించలేదు. ఇదేమి పెండ్లి ? ముక్కుపచ్చ లాజని ముద్దుబిడ్డలకుఁ బెండ్లియా? నలుగురువినిన నవ్వరా? నూలుకాలములపైరు; ఒకటికి నూలుపూలులు యోచించదగిన విషయము. కూలికి విషము త్రాగువా రుండురా?' అని తన యభిప్రాయమును వెలువరించెను.

మాధవి యా మాటలకుఁ గన్నులెఱ్ఱఁ జేసి 'ఇదెక్కడి దమ్మ! యీ దుబ్బిది ? మంచి శకునములే పలుకుచున్నావు!

నిన్నాకు అనుచున్నాను కంటితో. అలాంటి బకరి హాసముల
యందుంచి నీ యెరుంగవా? ఎంత హాసమిచ్చా?
అని కర్కశముగా చెప్పరము లాడినది.

శ్యామల యలుగక 'అదికాదు. వదినె! అనుల కిప్పు
నీంత తొందరగేమి వచ్చినది?' అని యడిగెను.

'నీమిది విందరమా? నీకు తెలియనే తెలియదా? బాబు
గాలికి దేహ మస్వగతిగా నున్నది. అన్నయ్య జీవచ్ఛవమై
మంచముమరగముగా నున్నాడు. కాల మెల్లప్పుడు మనది
గనే యిదిదా? పోనీ! చెప్పము. మాకంటె మంచి సంబం
ధమును నీవు తెచ్చికొనగలవా?' అని తీవ్రముగా మాధవి
ప్రశ్నించెను.

హరిదాసు వారి వామలూట కట్టు తగిలి 'మాధవీ! మా
శ్యామల కీ కాలపు బరిస్థితులు తెలియవు. నీవుమాత్రము
తేజో మీ గ్రామమునకు బోయిరమ్మ. సాధ్యము కాను
న్నది; ముహూర్తములు మించిపోవునేమో' అని హెచ్చ
రించెను.

శ్యామల చిహనున లేచి కకెనస్వరమున 'మామయ్యా!
ఈ హమ్మల పెండ్లి నా కంగీకారము గాదు. అట్లని నన్ను
జేటుగా భావింపకుడు' అని ఖండితముగా చెప్పెను.

అది విని మాధవి 'ఎంత పీమన మమ్మా నీకు! నీ వేమి
చేయఁగలవో మాతము! ఎట్లు జరుగదో మాతము' అని
ప్రతినిధించెను.

చాళుక్యుల వచ్చి 'మాధవి! నీవు చాళుక్యు! శ్యామలకు నేను నచ్చునా' అని ప్రతిమాలు కొనెను.

మాధవి వినుడు కొనుచు చర చరః బోయినది. ఆమెకు మేనగోడ తమరై పెద్దపిట్టున నేప్పుచు 'అత్తమ్మా! నాన కొట్టినాడు!' అనినది. మాధవి కోపావిప్లవై కొనుకొను పబడలు వాచుచు గాదులు బాది బుగ్గలు చీల్చినది. ఆ చంటి పిడ్డ బిగ్గటగా నేడువనాగెను. శ్యామల కూడ నెత్తుకొని కండ్లు దునుచుచు "ఏడువకమ్మా! నీకుం జెండ్లిచేయుదురట! చాళుక్యుల కేడువక!" అని బుచ్చగించుచు లోనికిఁ బోయినది.

శ్యామలగారు వెళ్లి గలిగిన వింతపంజైవది. కడకుమాధవి పంతులే నెగ్గినది. వివాహమునూర్తము నిర్ణీతమైనది. బంధు మిత్రాదుల కాహ్వానపత్రము లిచ్చిరి. కాని పట్టణమంతయు నట్టుడికిన పురుషులు చున్నది. ముక్కుపచ్చ లారని మూఁజేండ్లబిడ్డల కెక్కడి పెండ్లి? అని పెండ్లియా, పశు వధయా? మూఁజంకాళ్ల మునుకళ్ల ముద్దుమురిపెమునకు మూఁజేండ్ల బాలికను బలియిచ్చుటయా? వివాహ మనిన నేమియో వసూవరులకుం దెలియవలదా? మూఁజుముడులు నేయుటకైన నా ముద్దుబిడ్డకుం దెలియునా? ఈ వింత యెంతైన గలదా? సంఘ రిందులకు నమ్మజించునా? వితంతులైన సంఖ్య వృద్ధియగుట కిట్టి వివాహములే కదా కారణము! ఎంత ఘోరము? సంఘసంస్కారక్రియు లీవిధమునఁ బ్రచారమొనరింప సాగిరి.

కాదు కాదు; యక్షప్రాయము వచ్చువఱకు వివాహము లేకయుండిన ఆనల యనరములువచ్చును; వర్జనాంకర్య కేర్పడను. వివాహమైనచో నమును బాల్యవివాహమునందు గాంచవలయును గాని ప్రాశక్తలక్షణములవలన ప్రత్యేకము మెక్కడిది? ఇట్లు పూర్వాచార పరాయణులు ప్రకటింపఁ జేసిరి.

ముహూర్తసమయము సమీపించు కొలది శ్యామలకు గది చేరుచుండినది. దిగు తెక్కువ యగుచుండెను; దిక్కు భోంచుటలేదు; ఆమె ప్రాతికూల్యము రంగమున తెక్కువ లేదు; ఆమె యెవ్వరితోడను బలుకుట లేదు. ఏమియు : యెంచుట లేదు. లోకమే నాశనమైనట్లు. ఆకాశమే కూలి నట్లు శ్యామల భావించు చుండినది.

పెండ్లియంటి మంగళవాద్యములు మ్రోగుచున్నవి. పురోహితులు మంత్రములఁ బఠించు చున్నారు. అందఱును వివాహ ప్రయత్నములయందు నిమగ్నులై యున్నారు. పెండ్లి పెళ్ల లందఱు విచ్చేసిరి. పేరటాండ్రు వచ్చిరి. కాని శ్యామలనోను వినువా రెవ్వరునున్నట్లు కాన్పింపదు. కన్యాదాత పీటలమీఁదఁ నున్నుండి సంకల్పము చేయవలయునని పురోహితులు తీవర పెట్టినాగిరి. ముహూర్తము మించిపోవు ననుచుండిరి. కన్యా దాన మొనరించుటకై శ్యామల యింకఁ దృప్తసికొని కదిలి పోవలయును. ఇది తప్పదా? జరిగియే తీరవలయునా? అంతరాత్మ సమ్మతించుటలేదు. అయిన, మార్గము? శ్యామల తటాలున నొకనిర్ధారణకు వచ్చినది. లేచినది; కాళ్లు తడిఁ

బడినది; గుమ్మమునై పుగా నాచీరినది; కేరినది. కాని అటుగాను
డగ్గరి కాలుముందునకు నాగలేను. అయినను మనోనిశ్చయ
మామెను ముందునకు నెట్టినది; ఆమె యట్లే నడకను వసి
చేసింది. అట్లే పరుగు మొదలిడినది. ఒక్కనిముసములో
అక్కడపాదుషా హఠాత్ ప్రాంగణద్వారమును జేరినది.

అప్పుడు రాత్రీ పదిగంటలు వాటినది. శ్యామల ద్వార
మునుజేరి ద్వారమునుండి క్రిందికివేలాడు న్యాయఘంటా
ద్వారమును బరిగ్రహించి లాగుటకై పొరుగునది. కాని యప్పు
టికి ముందు రాత్రీముహూర్తమునది. ఎవరోయచనియొకక్కడ
న్యాయముగా పరిగ్రహించి నిర్విరామముగ లాగును.
నిరాదమును శృంగార చేతనా నాకర్షణా! నాకర్షణా!
కొంప మునుగొనున్నది; కొంప మునుగొనున్నది. అని
కీన్ముఖుడు చూచినది. నాకర్షణామహాకర్షణా! కాలేను.
శ్యామలయు నామెతో: గతించినది న్యాయఘంటా మాత్ర
మును లాగుట వల్ల యతిమ చుండినది.

కాని అక్కడ పాదుషా వచ్చినదా!

సంరక్షణము

పురుషుల కిదియే నాహార

మీరు మాఁడు గుణం నాకు నాకు మిది

ధరలకు.....

—కవి, కవి,

‘బ్రహ్మచారి పండిత మహాశయా! క్షేమముననున్నావని తెలుసుకొనిన నందఱులైన దనియు, నీతి విస్మయము మొదలయి వింతిని. అది నామయ్యక సౌఖ్యప్రదము లగు నానందముల నతి మనోహరము లగు రామాయణ, మహాభారతములు ప్రకరించు ననియు జెప్పదురు. ఆ గ్రంథరాజములు దేవభాషయందనినవి. కాబట్టి వానిని భారతీయములనియు దీనినూ చేయుచువా?’ అని అక్కడచామమ బ్రహ్మచారి కింకాపండితులకు చూపించెను.

ఆరాఁడు నాయంకాలమునుండియు సర్వభాషములను విన్నవోష్ఠియందు ముంచెను. సర్వమత తీరసముద్రముల నాతఁడు వాదోపవాద మందర పరిభ్రమణములచే ముగించి, సిద్ధాంత సుధాసారములను జేల్పుచున్నాఁడు. పట్టపగలు పండియా విద్యామందిరమున దీపములు వెలుగుచున్నవి. ఆ మందిరమున మధ్యభాగమునఁ జక్రవర్తియనర్హ మహామయ పీఠియందు పవిత్రమై యున్నాఁడు. అతని కిరువైపులఁ బదిపంజెండు గురు విద్వాంసులు సముచితాసనములయందు దాసీనులై యుండిరి. అట్లు సర్వమతసారమును బరిగ్రహించి సమత్వ

బుద్ధితో సకల ప్రజాసేకమునకు సమముగాఁ బంచి పెట్టవలయు నని చక్రవర్తి యభిలాషము. అది కారణముగ నాతఁడు రాజ్యమందలి వివిధ మతవేత్తలను రావించి మతవిషయములను గూర్చి చర్చించుచుండును.

పాదుషాచెంతనే కూర్చుండియుండిన బదావునీ పండితఁ డాతని సూచన నాలకించి 'పాదుషాయాజ్ఞను శిరనావహించు చున్నాను' అని వినయముతోఁ బలికెను.

'ఏమతము నవలంబించిన నేమి? ఏజాతికిఁ జెందిన నేమి? హృదయ పూర్వకముగను, అనన్య మానసముగను, స్వార్థ రహితముగను. పరమాత్ముని ధ్యానించినచో మానవుఁడు స్వచ్ఛమై యగుట తత్వము. అంతఃకరణశుద్ధి ప్రధానముగాని కాశ్యపజంబరములు కావు.'

'మతప్రచారమును ధర్మమార్గమున జరుపవలయును. మతాంతరులు కావలయునని ప్రజలను హింసించి ప్రయోజనము లేదు. వివిధమతస్థులగు జనులు పరస్పరము స్వమత సిద్ధాంతములను గ్రహించుచుండిరేని, కాలక్రమమున వారికిఁ బరమతసహిష్ణుత పట్టుబడును.'

'హిందూస్థానమునం దనేక మతము లున్నవి. హిందువులనిన మహమ్మదీయులకు ద్వేషము ; మహమ్మదీయులనిన హిందువులకు విరోధము. దీనఁ ప్రయోజన మెక్కడిది? సర్వేశ్వరుఁడు సర్వప్రాణి సంతక్షకుఁడు. అతనికి గొలుచుట కందఱ కధికార మున్నది. భాషలు పెక్కులైనను భావ మొక్కటియే ; దాదలొక్కటి కాకున్నను ధరాధర శిఖర

మొక్కటియే. అట్లే పరితములు వేరైనను, అన్నియు సవ్యముండగు నొక్క జగదీశునే ప్రకటించును' అని సార్వభౌముఁడు పునఃపఠించుచుండ, వానికర్థములకు న్యాసముగా రావము విననయ్యెను.

అంతలో నాల్గవై పరిదేవన మొనరించు పసిగంధు కడికు భారతిమాత్య దేవి పరుకెత్తుపడి న్యాయముగా నినానమును వినుటచే తడిపుగా నకలగుచు బిక్కపెట్టునఁ బికమునుండి లేచి 'ఆర్తు లెవ్వరొ' కుంభము చున్నాడు. ముందు నే నచటికిఁ బోయి విచారించవలయును. ఈ నాటికిఁక సభఁ బాలించును. దీనత్రాణ పరాయణత్వము ధరణీ శులకు ముఖ్యకర్తవ్యము' అని చూపైచూచి సదవ మొదలైనది.

అంతలో నాల్గవై సౌభాగ్రముఁడేరి న్యాయముంటదెసకుఁ జనెను. చెస్తిలు చిట్లులుపడునట్లు ఘంట యంతను అవిరళముగ వ్రోలుచునే యున్నది. ఆ శబ్దమున గలిపి 'సార్వభౌమా! సార్వభౌమా! కొంప మునిగినది. చిక్కులేని పక్షులము' అను నార్తశబ్దములు శ్రుతిగోచరము లగుచుండెనవి. సంధిమాత్యుండగు సార్వభౌముఁడు ఘంటచెంత కేగి పొన్నముల దాని నాపి ప్రాసానోపరి ఛాగమునుండి క్రిందికిఁ బోయి 'ఏవరు వారు? ఏమి సంగతి? అని యడిగెను.

అప్పుడు రాత్రిపదిగంటలు. ప్రకృతికాంత చంద్రికానుండరముగు ధవళాంబరమును ధరించి యెల్లెడలఁ గులుకుచుండెనది. ఉన్నతప్రదేశముగు సౌభాగ్రమున నిలిచియుండు పాగుసాకుఁ

ప్రతివ్యక్తులు ఛాతూర్మాత్రముగాఁ గాన నగుచుండిరి. ఖుంబులినాదమున కభ్యంతరము కలిగిన వెంటనే, క్రింది వాని తలకెత్తి వినువారిగుండెలు ప్రిలునట్లు 'నార్వ భామా! నార్వభామా! దిక్కులేని కుశులము. కొంప మునుగుచున్నది' అని మొఱచెట్టిరి.

'మీరంభమునకు హేతువేమి?' అని పామసా అచటి నుండి ప్రశ్నించెను.

'అందులకు నార్వభామా! చైరాంభానుడు హీరాసుందరి నూనము దీయుచున్నాడు. మీ భృత్యుడగు కుమారసింహుని ప్రాణముల కాళుషిఁ గొనుచున్నాడు. సద్గురుస్వామి దీప్యకమునకు శ్రీధనుని బరిలోకమునకుఁ బంపుచున్నాడు. నార్వభామా! నార్వభామా! నిలువకుము. రమ్ము. హాటల కిదిసమయము గాదు' అని కాతమి తీవ్రపఱచెను.

ఆక్షుపవాసుమాకుఁ గర్తవ్యములఁ గొట్టులుదూర్చినటు లయ్యెను. కన్నులు క్రోధాదురీతములై నవి; బొమలు ముడి వడినవి. సింహాపధ్యమున ప్రేలాడు చంద్రహాసముపైఁ జేయఁవ్రాలినది. 'క్రోహ! మర్మాధుడు! దొంగ! వానిపనిఁ బట్టెదను' అని యాతఁ డుచ్చరించుచుఁ క్రిందికిఁ జూచి రెండవ నారిని 'నీ వెవరవు?' అని యడిగెను.

'మహాప్రభా! నాకొక యాదునిష్ట. సింహుగా మూడేండ్లును నిండలేదు. నూయింట సందలేకమై యామె కిప్పుడే నాలుకేంద్రియతోఁ జెండ్లి చేయుచున్నాను. అది నాకిష్టము

లేను. మీరు విచ్చేసినగాని పెండ్లియాగదు' అని మాధవి మొఱుగుచెను.

పక్షపత్తి సంతముగ వారిమొఱుగులకించి 'ఉండును. దీని చెప్పెదను.' అని పాపమును నవనోహించి నమ్మచు శ్వాకముచే గాన నాని విగ్రహమువోలె నశ్వాకమునై నిస్సలముగా నిలిచియుండు భూమిలో 'రేరి! ఈవిగ్రహము నకుం నోయి వాదాన్నిగా గాల్చుకొనుము నరికట్టి రమ్మ. సత్వరము సామ్ము' అని ముదలయిడి 'శాతమా! నీకుం గన్నులు లేవుగదా! బైరాంభానుని యింటికి దారిం దీని దువా?' అని యడిగెను.

శాతమానిగ్రహానందస్వాంతమై 'సార్వభౌమా! నాకుం గన్నులు లేవనియెగాని దారి తెలియును. వాచెంట పడినదిగ విచ్చేయుము.' అనెను. 'నీ కంట బడి' అని పాపమునా ఆమె ననుగమించుచు 'శాతమా! మీ కానుందరి భానువిగ్రహమున కేలరోయినది' అని యడిగెను.

శాతమి యందులకు 'సార్వభౌమా! కీరము విగ్రహాని వలయందుం బడుటకుం గారణమేమైయుండును? ముందు నడుమము. ఆవల సంతయు వివారింపవచ్చును' అని గురున నేగమును సోఁపించెను.

వారొక్క ఓగమువో బైరాంభానుని చిలయమును జేరిరి. శాతమి బయటనే నిలిచినది. అక్కరుపాదుసాతిన్నగా సాదాం తరమువోనికి బోయెను. వివిధాలంకార విలసిల్లుచు నాగ్మహంతర్యాగము భూలోకస్వర్గ మనిసించు చుండెడిది.

అచట నిష్కల్బముగా నుండెను, అచటానను. దాటి యాతఁ
డింకొక యంగముఁబ్రవేశించెను. చిత్రవస్తు సంశోభింపఁగు
రాప్రదేశమునేత్రానందసంఘాయకముగ నుండెను. అచటను
నెట్లగడియఁ వివసచ్చుటచేను. పానునా యంతతో నిలువక
-----రక మందిరములఁ బెక్కింటిని వెనుకవైచి లోనికిఁ
జనెను.

ఇంతలో పీఠముంబాసఁగఁగొని పినులఁబడినది. తొడనే
-----వస్తు ప్రదేశమునందై ఒక్కగంతున లోనికిఁజొరఁ
బడెను. అచట నేమున్నది? కుమారసింహుఁడు వెలికిలఁ
బ్రవేశించి యున్నాడు. బైరాంఘానుఁడు వానియరమునఁ
బడనూని భక్తముతోఁ బోయియున్నాడెహస్త మెత్తి యున్నాడు.
పానునా యంత్రానందము కలము కేకపోయినది. వెంటనే
యారఁడు భానునికై పిలుచి 'శాశాభాన్! ఏమిచని యిది?'
అని భానునిచేత పట్టు పట్టుకొనెను.

బైరాంఘానుఁడు తిరిగి నిష్కల్బ పానునాను గాంచిరాడు.
పానునానందర్పణమున వానియల్పము జల్లుమనినది; వానికిఁ
జలకొట్టినట్లుయినది. తాని యంతలో నాతఁడు చెడఱు గుంజి
యను కేరఁచిశానెను. వాని కన్ను లన్నగుండము లై నవి.
'బేటా! ఇందు కిచ్చ ప్రవేశింపరాదు. ప్రవేశించి యధిక ప్రసం
గమునకుఁ యానరాదు.' అని పరుషముగ మందలించెను.

చిత్రవస్తు వానినూటలు బెడచెవిఁబెట్టి 'శాశాభాన్' ఈ
దురాగతము నీకుఁ చెల్లదు. ఇట్టిపురోక్తత్యములు నారాజ్య
మున జరుగరాదు. ఇది నాయాజ్ఞ! ముందు వానిపై నుండి

లేచి కూట్లాడుము' అని కోపాదునీత వదలమున ముదలయిచెను.

ప్రపంచశాసనమును పాకుసా యాభావచరమునకు భానుఁడు నిర్విఘటనై తొంగిపోయెను. తోడనే యాతని పాదము కుహారసింహుని వదలినందునఁ జ్రీంకి దీనినది. అదియే తక్షణమునకు మానసి మాఁడు లేచి వార్వభామునకు సలామొందించి 'నమో' అని హేళనచేసి. ఆతఁడ మానరంరక్షణదోష్యమున వాకిలిపై నది' అని విన్నవించెను.

తైరాంభానుఁడు జెల్లముకొనిన కాంచనమండపమునందును, వాని హృదయకుండమునఁ బ్రోహగ్ని కుములుచుండెను. ఎంతటికైనా వానికి సాహసముగలిగినది. తెగించిన వానికి తెట్లే లింగము గదా! వార్వభామ శిరచ్ఛేదనము; ఆవెనుకఁ గుహారసింహ హననము; ఆపైన శ్రీధర సంహారము. అందు మీఁద హీరా పాణి గ్రహణము. తనమార్గమునందలి యడ్డంకులన్నియు నీవిధముగాఁబోలంగి పోగలవు. భానుని మానసాశాసనమును భావమేఘములు వట్టిముగాఁ గ్రమ్ముకొనినవి. అంతయుఁ జీకటి. చిన్మూఁజీకటి. కన్నుఁ బొదుచుకొనినను గానవచ్చుట లేదు. ఇంతలో 'బాబాభావ! నిదమేగా!' అను సామసాగర్థింపు చెవులఁబడినది. ఆ దామరభావము భానున కశనిపాతమైనది. వాని యాహా ప్రపంచముందలి భావసాధ మొక్కవెట్టున నేలమట్టమైనది. వానికిఁ జెలివి తప్పినది.

‘బేలా! నన్ను బ్రష్నించు నశికారము నీకు లేదు, నే నేమి గావించినను నీ క్షేమాధ్యక్షము మాత్రము విశ్వసించుము’ అని భానుఁడనెను,

సార్వభౌముఁడందులకు విస్మిత స్వాంతమున ‘నా క్షేమాధ్యక్షమా? నా క్షేమాధ్యక్షము మానినీ మానాపహరణమా?’ అని విస్మయమునఁ బ్రశ్నించెను.

భానుఁడా మాటలకు ‘కాదు, మానినీ మానాపహరణము కాదు; మొగలు సామ్రాజ్య సంరక్షణము, ఒకానొక కాన్యశిశుకై నేనిట్టిపన్నాగముఁ బన్నితిని. కాని యమోఘ వయస్యుఁడైన నా సంకల్పమున కెందుకో విఘ్నము కలిగినది. నాకొకవంశములతోఁగోరికానుండుది కుమారసింహుని సాయమున నా సర్వస్వమునకుఁ గడంగినది. ఇందుల కాధారములు లభించినవి. ఒక్క భాణమున రెండు పక్షులఁ గూర్చుటకై యీ యెత్తుకొనితిని. బేలా! ఈ సామ్రాజ్యమునఁ గుశాగ్ర బుద్ధిగల నీ మెఱుంగ లేక చివరైనఁ జూర్చుమనదని నాకుఁ దెలియదా? నీ సంరక్షణము నా కర్మముకదా! నీకు లోక భావము చాలదు. నీనిని విశ్వసించకుము’ అని సమయసముచితముగాఁ జెప్పెను.

పాదుషా కొంతశాంతించి ‘బాబాఖాన్! ఇంకఁ జాలును. చెప్పినమాటలు, చేసినమోసములు, కావించిన ఘోరములు, ఇంకఁ జాలును. నాదీక్షి నిరంకశమయ్యెను, నిన్నుఁ దగు విధమున కిక్కించుటకుఁ గృతజ్ఞతాబుద్ధి యుద్ధతగులుచున్నది.

మరియైనా మాజిష్టి యక్ష్మత్వమునకుఁ గడంగితివా, నివృత్తికిఁ జిక్కివాఁడవు కాకమానవు' అని బెదిదముగ బెదిరించెను.

ఇంతలో హీరాసుందరి కేజుకొని నిలిచి వాచునట్లు దైవ
 శక్తితోఁ గంపించుచు 'నా కృష్ణాముఖ! దోషిణి! అని
 మాత్ర మనఁ గలిగినది. పాపమా పాపమిహ! గాంచి
 'ఈ కాంత నింట వదలి నీ గృహమునకుఁ బొమ్ము' అని
 యాదేశించెను. కుమారసింహుడు 'భాగ్యము! సర్వభామేం
 ద్రుడును నగునకు నశ్చరమకొందును' అని ప్రస్తావించెను.

'అవును; నా కిచట మఱి యిలేదు.' అని పాపమా పలికి
 'ఈ భానుడు నూదియై వచ్చి కృష్ణముఁ దేలికాము
 దినము నుండినది పగలంతయు దోచుచున్నాడు. నీని
 భరిత మింకఁ బట్టనలయును' అని తలంచుచు బయలుదే
 రెను. శ్రీధరహీరాసుందరులను వెంటబెట్టుకొని కుమార
 సింహుడు నీధిలోనికి వచ్చెను.

అచట గౌతమి కంటికిఁ గడవెనుగా నేర్పుచు నిలిచి
 యుండినది. 'అక్కా! గౌతమి!' అని హీరాసుందరి
 హెచ్చరించుకొని యామెను గొనిటఁ గ్రుచ్చికొనినది.

'బాను. గౌతమి నీ మానమును నా ప్రాణమును
 గాపాడినది' అని కుమారసింహుడు ప్రస్తుతించెను.

కు తం త్రము

పాపకాయచేఁ దేహిని భక్షణసేయుట నీతియే ధరన్.

—గట్టు ప్రభువు.

ప్రరాధవమొకప్రక్కను, ప్రతీకారేచ్ఛ మఱియొకవంశను
 కీ...మ...ద బైరాంఘానుఁ డర్ధరాత్రమున సైతము సౌధా
 ప్రముఁడై బహిష్కరించు చుండెను. వాని కన్నులు ప్రతి
 కాయలవలె కెంపెక్కి యున్నవి. వాని శ్మశ్శబాలము
 మొగలు దీక్షి యున్నది. కోపాలోనమున భామను ముడివడి
 యున్నది. కుమార్తెనవన్నగముక్తయ భామను బుసలఁ
 దెచ్చుచుండెను. నన్నుఁ దాడి బ్రతుకువాడును గలరా?
 లేను బట్టినవట్టు నెద్దవడకు నాకు నిద్రాహారములు దుచిం
 చుచా? కుమారసింహుని హతమాత్మవలయును. అప్పుడు
 గాని నా యభివృత్తి దినాదెడలు.....కాని యందులకు
 సూర్యము?.....కన్యను. ఎద్దుకాలిలో ముల్లంత లేడు.
 పాదుషా సన్నేమి చేయఁగలఁడు?..... కాదుకాదు; ఎంత
 కాదను కొనినను పాదుషా పరిపాలకుఁడు; ప్రజానురంజ
 కుఁడు. కుమారసింహ సంహారకాండ నార్వభాముని మనో
 పీఠిఁ బొడిఁగట్టిక మానదు. కాబట్టి యిది కార్యసాధకము
 కాదు.....అయిన మఱి మార్గమేలేదా?..... లేకపో
 లేదు. మాయలమల్లి యున్నది. ఆ మాంత్రికురాలిని తెల్ల
 చేవరతో స్వాధీనమొనరించుకొని కుమారసింహునకు విష
 ప్రయోగ మొనరింతును..... ఆ క్రీధకుడు సైతము కై

భాటగాను. హీరానుందరి నా యింట నున్నదని అక్కకు
వకు వాణే చెప్పియుండును. హీరానుందరి నావాణ్ణి
గ్రహించునట్లు తోడ్పడుమని నేను వానికి చెప్పితిని. నా
ప్రతాపమునకును, నా పలుకుబడికిని వాడు భయగ్రస్తుడై
నానుంటును గాదనక పైగాఁ జానునా కీ యుద్ధులమునఁత
టిని నివేదించిచాడు. ఆ ప్రాంతమునఁ జంపనలయును.
ఆవల చెక్కలఁదీసిన పక్షిక్రియ హీరానుందరి నా జాను
పంజరమునఁ దవకై తానే చిత్తు కేసును' అని ఖానుఁడు
గాలిమేడలఁ గట్టుచు, ఎప్పుడెప్పుడు మాత్యోదయ మగునా.
ఎప్పుడెప్పుడు మాయలగుల్లి నివాసకులారమునకుఁ బోవు
దునా' అని కౌతూహలమునఁదెను.

ప్రాంత గూఢాచారి డెక్కినదో లేదో, ఖానుఁ జంత్రుల
మాయలమల్లి మావాముఁ జేరుకొనెను.

ఆ ప్రాంతముల మాయలమల్లిని దెలియని మానవులు
మచ్చుకకై న లేరు. మాయలమల్లి మాయ మంత్రములును,
మాయలమల్లి మాయమాటలును, మాయలమల్లి మకులు
మందులును, ప్రతిష్ఠములు. ఆ బాలగోపాలము మాయలమల్లి
యనిన భయ ప్రకంపితాంగు లగుచుండుదు. ఆవికృతాకృతిని
గాంచిన నెట్టి పరాధివీరునకై నను గుండెలపెయును. మిడిగ్రు
డ్లతో నాహికారమున మిట్టపండ్లు సయ్యాలలాడుచుండును.
చెక్కు తెండీనమొగములతో జంపిరితల సరసము లాడుచుం
డును. కల్యాణశిష్యములగు హస్తములతో బక్కచిక్కిన
మేను జబాయి కొట్టుచుండును. ఆహూష పీడణములకు పచ్చి

గడ్డి భగ్గున మాడిపోవును. ఆ పరుషస్వరము గార్హభగానము నుద్ధిచేసుకొని యుండును. ఎంతయోకాలముగా మాయల మల్లి పర్వతకురార మావాసముగాఁ గాలముఁ గడుపుచున్నది. జంబుక వృక్షాదులే యామెకుఁ స్నేహితులు; పన్నగాది పరీస్యపములే యామెకు ముఖ్యమిత్రులు. గృధ్ర ఘూకములే యామె సఖిమణులు. మాయలమల్లి ఎంతటి మాయమల్లియైనను తెల్లదేవరకు మాత్రము దాసురాలై యుండినది. స్వశక్తి సామర్థ్యములచే మాయలమల్లి యెంతయో అస్తి నాస్తిచినది: ధన ధనేతర వస్తు నితతి వెక్కనముగా యామె గుహాంతరమున మూలుగుచుండు నందును. దుష్టభూమియందుఁ బూచి నికసించి తావుల నెడఁజల్లుచుండీయుఁ దలఁదాల్చుచుకు నోచుకొనని కుసుమవిసరమునకు నోతె. మాయలమల్లి గహ్వాకమున మూలుచుండు ధనరాసులకుఁ బదులకడకరించు యోగ్యత కలుగదయ్యెను.

పూర్వజన్మ సంబంధ మెట్టిదియోకాని, మాయలమల్లికిని గౌతమికిని స్నేహము కలిగినది. ఎల్లుకలిగినదో ఎప్పుడుకలిగినదో మాకుఁ దెలియదు. ఇట్టిమైత్రికిఁ గారణముల నిమ్మనిన మాత్రమిత్తుము. అడవియసిరికకును, అద్భిలవణమునకు నేమి సంబంధము ? కువలయాహ్లాదకరముగఁ జలువల పెడఁజల్లుచుండమానుకును, కీరశారికాదివిహంగ సందోహమునకు మారకగ్రహ మగు ఘూకమునకు నెక్కడి స్నేహము? ఏదాది కొక్కమార్తైన గౌతమినిగాంచక మాయలమల్లి యుండెడిది కాదు. గౌతమి తనగుహానిలయమునకు వచ్చినపు డెంతయు నామెను మాయలమల్లికడ కొకమాసము పాటైన

అప్పుడొక వస్త్రధారణాది దృశ్యమునుచూచి సాగనంపుచుండును.

అట్లు బైరాంభానుండు గహ్వరద్వారమును జేరునప్పటి కొక సోమాయు వచుటఁ జూచి యానందమును వానిఁగాంచి యుది లేచి తోచుచున్నది. 'అట్లు' అనినది, మూలఁ బ్రసాదమునకు నృకము నిలిచి యుజ్జీమిగఁగాచినది. 'అట్లు' ముల నెన్నఁచును గాంచి యానందము చకితమై వెనుక కడుగిడి నిలిచెను. ద్వారమున కెదురుగా మాయలమల్లి కూర్చుండి యున్నది. ఆమె కట్టెనుట గుండమునిడుగ నగ్ని ప్రసక్తియై చుండును. కర్మస్థములగు మంత్రముల నుచ్చరించుచు నున్న వానియ ను రుధిరధారలను ప్రేల్చు చున్నది. గుహ లవంతయుఁ భూమాక్రాంతమై దుర్వాసన గుఱుకొనుచుండినది.

దోద్వారము నందలి భానుఁ గాంచి మాయలమల్లి 'ఏవ రక్కడ? అనికె రావచ్చును. వృకజంబుకములారా! పాదాద్వాగత మొసంగుఁడు' అనెను. 'వెంటనే రక్కయును, తోనే' లును వాలము లాపించుచు భానుని పాదముల చూర్మిని నవి. భానుఁ డెట్లో ప్రాణములు విగ్రహింపకొని లోనికిఁ బోయెను.

మాయలమల్లి లేచి వాని కెదురువచ్చి కల్యణినిర్మిత మగు కీతమునుజైచి వానిఁ దానివైఁ గూర్చుండఁ జెట్టెను. భానుఁ డొకవిధముగా నాసీనుడై 'నా రాక సి నిస్సాపూర్తి కష్టతగిలినది కాబోలు' అనెను.

మాయలమల్లి మొకింతసేపు మాటాడక, ఉన్నట్లుండి 'లేదు' అను పలుకును బెట్టగా విసరికొట్టి 'నీవు పాదుషా గోదకు పుచ్చ బైరాఖానుడు పేరా?' అని యడిగినది.

ఖానుడు విగ్మయపరిత చేతస్కుడయ్యెను. మాయల మల్లి తన్నెట్లెఱిగినది? 'అవును; ఆ మాంత్రికురాలు త్రికాల వేది కదా!' అని యాతడు సమాధానమిచ్చుటకై "నేనేబైరాం ఖానుడను. మొగలుసామ్రాజ్య సర్వస్వము నా యాగ్రహా నుగ్రహములపై నాధారపడి యున్నది' అని తెలిపెను.

ఆ మామలకు మాయలమల్లి కుమారము ప్రతిధ్వనించునట్లు వికలముగా నవ్వినది. ఖానుడుకొయ్యబాటి 'అంతనవ్వెందు లకు' అని యడిగెను.

మాయలమల్లి నవ్వు నిలిపి అట్లే ఖానునిపై నిశితవీక్షణ ములఁ బుకల్చుచు 'నేను నవ్వితివా?' యనెను.

ఖానుడు : ఇప్పుడు నవ్వితివే!

మాయలమల్లి : అబద్ధము లాడకు.

ఇకఁ బలుకుట ప్రమాద మని ఖానుడు పెదవి కదుపక శిలావిగ్రహము వలెఁ గూర్చుండెను. మాయలమల్లి మరల నాతని హెచ్చరించుకొని 'నా నవ్వుచకుఁ గారణము నీకుఁ దెలియునా?' అని యడిగెను.

ఖానుడు : తెలియదు.

మాయలమల్లి : ఐశ్వర్య మెన్నాళ్లు? అనుభవ మెన్నాళ్లు? 'హా! హా! నీభోగ మెంత?' అనఁగా 'మా అత్త మాల వాడకుఁ బోయివచ్చినంత వఱకు' అనినదట.

భానుడు : అదేమి? అట్లునుచున్నావు ?

మాయలమ్మ : ఉండుమాట ననినందుకు దీలు కెక్కువగా నున్నదా? నా మాట లెప్పుడు.

భానుడు : అనగా?

మాయల : అనగా జరిగితీరు కలె యగును.

భానుడు : నాకుఁ గట్టములు గలుగ నున్నవా?

మాయల : అవును.

భానుడు : నా గాణము సాగదా?

మాయల : సాగకేమి?

భానుడు : ఇవి స్వవచన వ్యాఖ్యలము కాదా?

మాయల : అవును. నా స్వభావమే అట్టిది.

భానుడు : కొంచెము విప్రళీకరింతువా ?

మాయల : నే నుండగా నీ కేమి భయము, కనిగ్రహమును సైతము సరిచేయుకై నాకున్నది. పండువంటి సంతారములను పాడుచేయు ప్రతిభ నాకుగలదు. అపార్యంపశ్యలను అరణ్యభూములఁ ద్రెప్పప్రపాదవమును దృఢప్రాయముగా నే నాద్దించితిని. అఖండైశ్వర్య సంపన్నులను 'అన్నమోరామచంద్రా' అని యల్లాడించు యశము నాకు దక్కినది. సాహస విక్రమాక్తులను, సంక్రామ భవంబయులను, సాగఁ దీసి చెంపపైఁ గొట్టి సామర్థ్యము నాకు వెన్నతోడఁ జెట్టినవిద్య.

భానుడు : నీ యశోవిభవము నాకర్జించియే ని న్నొకటి యర్చింప నే నిచటికే వచ్చితిని.

మాయల : నీ వే దేవుడు గలసిన నాకేమి? ఏ గంగలో
దూకిన నా కెందుకు? నా చరిత్రమును ముగించనిము! కాని
ఎంతయుండియువేమాయె? ముక్కట యున్నదికాని,
ముక్కు లేదు. అంగట నన్నియున్నవిగాని, పట్టుకొంటే శని
యున్నది. ఈ ప్రపంచముపై నా కభిమానము లేదు; సౌఖ్య
ముపై మమకారములేదు; ప్రాణికోటిపై బ్రీతిలేదు. కాని
నా కొక్క ధనముమీఁద నెక్కడలేని మక్కువ యున్నది.
అక్కడ న్యున్నదములుగా ధనమును జేర్చవలయునని నా
యభిలాష.

భానుడు : ఇదేమి, యీ వింత?

మాయల : ఇందు వింత లేదు. మీ పట్టణావాసములం
దును, మీ గ్రామీణుల యందును, నుండు భాగ్యవంతుల
నైజము మాద్రము నాయభివితాదా? నేను ప్రత్యక్షముగాఁ
గావించుచున్నది వారు పరోక్షముగాఁ జేయుచున్నారు.

భానుడు : ఏమో! ఆ తర్కము నా కెందుకు? నేను
వచ్చిన దందులకుఁ గాదు.

మాయల : నీవు వచ్చిన దందులకుఁ గాకున్న, నే నున్న
దందులకు. నా గురకు వచ్చి నాతో మనసిచ్చి మాట్లాడక
తప్పుదు, వెలియునా?

ధీరుడయ్యను భానుని గుండె జల్లుచు నిడి. 'అందు
లకుఁగాదు. ప్రాద్దేశికవిధి. పురమునకుఁ దిరిగి పోనెంచి
యట్లుంటిని' అని యీతడు వచ్చిచెను.

మాయల : వారు దానిని చూచి చేయకురంకువు కాబోలు. తీర్థయాత్రలు చేయకు రంకువు; తే.త్రావాస మొనరింతు రందువు. అందులకు నీవు దానిని చూచి నేను దును, మీధవికులు నూరుకొల్లంగొట్టి ఒక్కయిల్లు నిలుపుదును, కాకులనుగొట్టి గ్రద్దలకు వేయకును. చివరకు జంపి చెప్పలను దానముచేయకును. నాసంగతియా, అది వేటు. నేను రాక్షసిని, నావృత్తి నాకు వచ్చినది, నా విషయము గౌతమికి బాగునాచెలియను.

భానుడు : ఆడబోయిన తీర్థ మెరుగై నట్లు, నీవే గౌతమి పేరెన్నివి.

మాయల : ఒక్కగౌతమియే నాకాప్తురాలు, ఆమెను కాపించును; ఆమె యదుగులకు మును తొత్తునును. నా నూర్చి మెల్లొక్కచో, ఎంతయున్నచో నాకే ఛాలియను. దానికంతటికిని గౌతమియే వారసురాలు.

భానుడు : నీకు వేరు నిష్కములను నమర్చిగవలయునని నాయభిమతము. వానిం దెచ్చితివి; పుచ్చుకొందువా?

మాయల : మఱి యింతకాల మెందులకు వేచియుంటివి?

భానుడు వెంటదెచ్చిన ధనరాసిని మాయలమట్టిముంగల నుంచెను. మాయలమట్టి మందహాసముతో 'నావలన నీకేమి కావలయును?' అని భానుని బ్రశ్నించెను.

భానుడు : కుమారసింహుడు డనుక్రూరికన్యకు వొకండున్నాడు, వానికిని నాకును వైరము. వానిం దుడముట్టింప

కలనును. అది హత్యచూలమున నగు కార్యముగాదు. విష ప్రయోగమున వాని నంత మొందించుటయే శ్రేయమని భావించితిని.

మాయల : అవును. ఆసంగతి నాకుఁ దెలియును, కుమార సింహాంకు సీకుఁ బ్రత్యక్షి. హీనాసుందరి కాతఁడు త్రియుడు. వెలియును గదా! నయముచ విషమునైన ప్రయోగంప నగును గాని, భయమునఁ బాలును ద్రాగించుట కష్టము. మఱి విషప్రయోగమునకు సీకు మార్గము?

భానుడు : సీవు సంకల్పింప వలయునేగాని, లేకపోవునా? నాశేషి నీహత్యచూలంబిది. మనపన్నాగము పాఠులు కామె యుపకరించును.

మాయల : కుమారసింహాంకు పై నాకుఁ బగ లేదు. వానికి దారుణపాపాణము నీయను.

భానుడు : సిప్ర్యము ఈమలకే చేనిదటికివచ్చితిని. ఎట్టులో యొకట్టుల నేనా కంటకమును బెకల్లింప వలయును. మఱివేయి నిష్క్రములిచ్చుటకును నేను వెనుదీయను.

మాయల : సిధనము నాకువలదు.

భానుడు : ధనమనిన సీకుఁ గాంక్ష యిఁటివిగదా?

మాయల : ఇప్పుడు పోయినది.

భానుడు : ఏల?

మాయల : అది నాయిష్ట్యము. కుమారసింహాంకు మఱి భ్రమణము కలుగునట్లుమాత్రము మరులుమందు నిత్తును.

భానుడు : కాదుకాదు; వాడు నున్నప్పుడు జనునట్టి మును.

మాయల : నీకు మతిపోయినదా? మనస్సు భ్రమించిన నే పిచ్చిపట్టను.

భానుడు : అంతమాద్రైమైచు జాలును; చాల సంతసించును.

మాయల : సరి; నీవిక బోవచ్చును. గౌతమికి కబురు చెప్పెదను.

భానుడు : నేను సర్వదా నీకుఁగృతజ్ఞుడనై యుందును. నీకు విచ్చిట్లు ప్రార్థించితిని గౌతమికి జెప్పకుము.

మాయల : అధిక ప్రసంగమునకు దిగక ముందు వచ్చిన దారి విచ్చుము.

చావుతప్పి కన్ను తొట్టపోయిన చందమున భానుడు గర్హారమును వీడి యీవలంబడెను. ఎంత యోచించినను మాయలమల్లి స్వభావమాతవికిఁ దెలియలేదు. 'మాయల మల్లి అన్నంతపని జేసితిరును. కుమారసింహునకుఁ దిచ్చి యెత్తును. ఉన్నప్పుడై పరిభ్రమించును. వెట్టివాని నెల్లచంపినను జంపవచ్చును. అదియొక ఘనకార్యముకాదు' అని యనుకొనుచు భానుడు సగరాభీములై పోయెను.

స్నేహపాశము

భార్యను దొడ్డి కొల్లు దిద్దాడ కనునె ?

—శ్రీనాథుడు

గౌతమి యానాడే సాయంకాలముగోపల మాయల మల్లి కుకారు చేరికొనినది. గళము వలంకరించిన కుసుమ వాగమును గళము కరముగ గ్రహించి నేల తొచినవిధముగా భానుడు పెట్టిన కప్పములు దలంచుకొని హీరాసుందరి కత్తిటా కేరణి కీర్తి కుంచుచుండినది. శ్రీధరుఁ డెంతయో ఆమె కుంచుచుండు చుండెను. 'అక్కా! నీ విక సర్దుకు న్నామి కేరణి బోను.' బ్రతికి యుండిన జలునాకు తన వచ్చును. నిన్ను విడిచి నే నుండను' అనెను.

హీరాసుందరి కన్నులఁ బైకెత్తి 'శ్రీధరా! నీ విచటనే నిలుపుము. నాకుమాత్ర మెవ రున్నారు? ఈ రాత్రికి న్వామి సన్నిధికే బోయి వారి నెల వది రమ్ము' అనెను.

ఇంతలో గౌతమి యచటకు వచ్చి 'ఏమమ్మా? హీరా! నీవు పునర్జన్మ మెక్కితివి గదా' అని హెచ్చరించు కొనెను.

'అక్కా! గౌతమీ! నీ హీతోక్తులు నాకు విషప్రాయ ముగా నుండినవి. భానుఁ డెంతటి మాయావి యనియు, అంత భోరకర్ముఁ డనియు నాకుఁ దెలియదు. పాదుపాయో సమ యమున కచట సాక్షాత్కరింపకున్న నా మానము పోవుట

యగుండ, ముందు నా కుమారసింహుడు కూలియుండెడి వాడు కదా!' అని కంట నీరినాడు.

గౌతమి యామె జేరి 'హీరా! నీకంట నీకు గాఱుచున్న దని నీ మాటలు తెల్పుచున్నవి. గతమునకు వగచి స్రయోజనము లేదు. కాని ఒక్క సందేహము. నీకై నీవు ఖానుని యింటికి ఒంటరిగ రాత్రివేళ బోయితివని కుమారసింహు నకు తెలిసింది. అతడు విప్రుని నిశ్చయిగా భావించునో కదా' అని చదివెను.

హీరా : అక్కా ! నా హృదయ మాతనికే తెలియదా' నిజము నాతడెఱుంగరా ?

గౌతమి : అందులకు గాదు. అతనికే గలుగుకొని వాని యభీప్రాయమును గనుకొందును.

గౌతమి చక్కగాఁ గుమారసింహుని కడకుఁ బోయి నది. అతడు గదియందు నీనుండై యున్నాడు. వాని వదనము గాంభీర్యసదనమై నిరూఢభావము ద్రితమై యుండెను. 'కుమారసింహు!' అని గౌతమి హెచ్చరించుకొనెను. 'లేడు' అని కుమారసింహుడనెను.

గౌతమిగుండె గభీలు మనినది : ఒక్కమాటలో నామె కంతయు నర్థమైనది. 'లే' డనినది కుమారసింహుడే కదా' అని గౌతమి లేనినప్పుడెచ్చికొని యడిగినది. అందులకాతడు పరుషస్వరమున 'అవును; కాని పూర్వపు కుమార సింహుడు ఇప్పుడిక్కడ లేడు' అనెను.

గౌతమి : హీరానుందరి పంపగా వచ్చితిని.

కుమార : మీ హీరానుందరి యెవరు ? నే నెవరు?

గౌతమి : కాదు, కుమారసింహు! నీవు కుశితరుణ్డనై యున్నావని నాకు తెలియదు. మాయలమాటలతో హీరానుందరిని బ్రాహ్మణమున జేలావచ్చినాడు. ఆ కాంతామణి వట్టిఅనూయికురాలు. ఆమెను నీవు కాపాడితివి. ఆమెనిన్ను సదా కలవరించుచుండును.

కుమార : ఏమో! నముద్రప్రభాతు నై నం జెలికినా నకు గాని నుదయల నృపదయము లిట్టివని గ్రహించువాడు.

గౌతమి : నేను జెప్పచున్నానుగదా! హీరానుందరి నీకై పరితపించుచున్నది. తనను సేవెక్కడ తప్పతలంచి యుంటివో యని తల్లజ్జిచ్చుచున్నది. ఆ మోహనాంగిని నీ పనుగ్రహించిన గాని బ్రతుకదు.

కుమార : ఆలోచించును.

గౌతమి వెనుక దిరిగినది. అసంబద్ధములగు నాలోచనములతో నామె తలయుక దిరిగి పోవుచుండెను. 'హీరాకుమారుల ప్రణయనౌకకు భంగము కలుగునా? కుమారసింహుని సంకయాభూతము దానిని ముంచి వేయునా! అట్లు నైన హీరానుందరి ప్రాణత్యాగమొనరించుకొనును; అనారథ బ్రహ్మచర్యవ్రతము నవలంబించును; వల్లికకుబుట్టి, వల్లికను వికసించిన లతాంత మనాఘ్రాతముగ రాలిపోవలసివచ్చినా?కూడదు. హీరానుందరిని గుమారసింహుడే వరింపవలయును. ఇది జరుగును. జరిగి తీకును నిజమే. తిక్తవధమునిచ్చియు వైమ్యుడు వ్యాధిని గుమర్చుటలేదా?

సువర్ణము నన్నిపాల్చేసియు అగసాలి యాభరణములను జేయుట లేదా? భావము ప్రధానముగాని, బాహ్యకర్మకాదు.

ఇట్లు భావించుచు గౌతమి విష్ణుగోమాయలమల్లి కడకుఁ బోయినది. అప్పటికి భానుఁ డస్తంగతులఁడు కానుండెను. భాస్కరజగజ్జీవంతకారము వ్యాపించుచున్నది. కాని గుహంతః కమునందు మాత్రము కుండమునందలి కాంతియు ప్రసక్తికలఁ బడు నిచ్చుచుండినది. మాయలమల్లి గౌతమిని గాంచి 'సంకల్ప మనిన విష్ణుండవలయును, నీకు శతాయువు, అను గొనుచునే యుండినది; నీవును వచ్చితివి' అని అనెను.

గౌతమి : నా హృదయము వ్యాకులముగా నున్నది. నా యూప్యతార్థము చేరఁజేయవలె చిక్కి చెదటిపోవు చున్నది. ఏమి చేయుదును ?

మాయల : నే నున్నానుగా ?

గౌతమి : అందులకే వచ్చితిని.

మాయల : ఏమి కావలసినను దీసికొనుము.

గౌతమి : నే నిచటఁ బెద్దకాలము నిలువను. వశ్యోష ధము నాకు రవంత కావలయును.

మాయల : ఎవరి కిచ్చుటకు ?

గౌతమి : కుమారసింహుఁ డను వానికి. హీరాకుమార ప్రణయ సుధాపూరమును బైరాంభానుఁడు కలంచినాఁడు. వానిని శాంతింపఁ జేయవలయును.

మాయల : ఆతఁ డిచటికి వచ్చియుండినాఁడు.

గౌతమి : బైరాంభానుఁడా ? ఎందుకు ?

మాయల : ప్రాణహరణౌచక్రమును సీచేతఁ గుమారసింహున కిప్పంపఁ జేయఁటకు.

గౌతమి : కూరాత్ముఁడు, నీయింటివి ?

మాయల : మొగమోదమున కిచ్చుకొనిచేసి, కాని దానిని నీ కీయను, మఱియొకరై న నిచ్చియేయుందును.

గౌతమి : అది నాకుఁ దెలియదా?

ప్రాణహరణౌచక్రమును మాయలచుట్టి మెచ్చుకొనినది. వాని యదృష్టమే గౌతమిని తన గురకు నెట్టుకొనివచ్చియుండు నని యామె భావించుచు కుహరాంతర్భాగమునకుఁ బోయి కొంతసేపటికిఁ దిరిగివచ్చి 'ఇదిగో ఈ చూరము, సూదిమొనయంతయైన నుండదు. దీనిని మధుర పదార్థమునఁ గలిపి తీసిండుము, కొంతకాలము పాటు వికటించినట్లగపడునుగాని ఆపలఁ బ్రభావమును బ్రకటించును.' అని యొక పొల్లమును గౌతమిచేతఁ బెట్టెను.

గౌతమి ఘనతరామోదమున దానిఁ దీసికొని 'అమ్మా! మఱి యొకనూలువత్తును' అని బయలు దేఱెను. అంధురాలయ్యను ఆమె ప్రతిభ యెట్టినియో గాని తుణమునాపల నామె పురమును జేరుకొనినది.

గౌతమి తిన్నగా మికాయదుకాణమునకుఁబోయి మధుర పదార్థములను విలుచుకొనినది; పళ్ళెరము నడిగి తీసికొనివాని నందుంచి మరులుందు నందొక భాగముపై జల్లినది. అంత నా పాత్రతోఁ గుమారసింహుని కడకుఁ బోవ నమకట్టినది. కాళ్ళు తడఁబడినది కాని నిశ్చితార్థము త్రాణ నిచ్చినది.

అప్పటికి రాత్రి రమారమి తొమ్మిదిగంటలై యుండును. హీరానుందరి సమ్మోహనాకారమును దలంచుచునే కుమారసింహుడు భోజనము చేసినాడు. త్రిశోకసుందరమగు హీరానుందరి సోదగమును భావించుచునే కుమారసింహుడు భావించుచున్నాడు. 'త్రైకరణంబులని నేవఁ బ్రీతిఁజేయ, వేచియున్నది. నీదాసిప్రేమమార్తి' అనిసంజేరమును బంపిన హీరానుందరి స్వగతించిన పరిచయము వ్యభాషింపబడి యుండెను. అంతలో గౌతమియువచ్చినది.

ఆమెనుగాంచి 'నాగని యేమో తెచ్చుచున్నట్లున్నది?' అని కుమారసింహుడు సస్మితావనమున హేళ్యించుకొనెను.

'ఇవి మధుకాహారములు; నీ కిమ్మవి హీరానుందరి హాసనది' అని గౌతమి కంకితస్వరమునఁ బలుకుచుఁ బక్కరమును ఆతినిముందు పెట్టెను.

'ఆనురాగమధురములగు నా ధన్యవాదములను హీరానుందరి కర్పింపుము' అని కుమారసింహుడు గౌతమితోఁ బలికెను.

అచట గౌతమి మౌనమున నిలుచుటకు గౌతమికి హాసస్ఫూర్తింపలేదు. 'హ' యను నాద మామెకంకమున వెలువడనుండునదిగాని, అమె దారి నెల్లో యడంచుకొని 'ప్రాసనవోయినది' అని బయలుదేరినది. కిధింబడి పరుగెత్తి పరుగెడి.

కుమారసింహుఁ డానందగిరి నధిరోపించినాడు; సమ్మోహన శిఖరమును జేరినాడు. సంకల్పకీతకరునిఁ జేబట్టినాడు; స్నేహసుధను గ్రోలిరానాడు. కకుటంతవిస్తార మగు సామ్రాజ్యమే లభించినట్లుతఁడు భావింపసాగినాడు. స్వర్గరాజ్యమే

హస్త గతమైన ట్లాతడు తలంప మొదలిడినాడు, 'హీరా విలాసము మధురము. హీరావాక్కులును మధురములే. హీరాప్రసాదము లీ మధురాహారములు సైతము మధురాతి మధురములు.' అనుకొనుచుఁ గుమారసింహుఁడు సేవింప నారంభించెను.

ఒకటి రెండు పదార్థములను దినెను. మూడవ వస్తువును దెదవిఁ జేర్చినాడు. మందు తలకెక్కినది. కన్నులు పచ్చ నై నవి. చిత్తము చలించినది. ఉవ్వెత్తున నొక్క మాటుగా లేచినాడు. గ్రుడ్లుకీమి చూచినాడు; చిందులువేయ సాగినాడు. ఒక్కపెట్టున వీధిలోని కుఱికినాడు. నోటికి వచ్చిన స్వీతఁ డేమేమియో వదలుచుండెను. "మధురపదార్థము లెన్నాళ్ళు? మనుష్యు లెన్నాళ్ళు? ఐశ్వర్య మెన్నాళ్ళు? ఆసువు లెన్నాళ్ళు? అదిఁగో పసువు! ఇదిఁగో ముసుగు! పెండ్లి యైనఁగాని పిచ్చి కుమరదు, పిచ్చికుదిరినఁగాని పెండ్లి కాదు... 'చంద్రచూర్మల సేవించు సరవిగాక కుముదిసి పద్మినుల కొండు కొలువు గలదె' కోఱి జల్తారు కుళ్ళయిఁ బెట్టుకొన్నది; పూలదండ వేపికొన్నది; అడ్డము చూచుకొన్నది; కోతివుండు బ్రహ్మరాక్షసికాతి కుండకు యినుప తెడ్డు. రోషములేని బంటుకు మోసములేదు. సాగిన పడవలె; జారిన పడవలె. నమ్మితి రామన్నా అంటే నాయంతవానినిఁ జేయుదు ననినా డంటి నమ్మి నానఁ బోసిన వుచ్చి బుట్టలైనవి; పాపిసొమ్ము పరులపాలు, ద్రోహి సొమ్ము దొంగలపాలు." అన్నియు వెట్టి మాటలు. ఎంతి యని వ్రాయుదుము! అకటా! కుమారసింహునకు చిచ్చిపట్టినది.

ఒక్క కాణము నదెండు పక్షులు

నాశనము గలదె ధర్మచింత !

—ధరణీ దేవుల రావయమంత్రీ.

వీడియో ముగ్ధ్యవ్యవహారము, బైరాంభానుని యభి
ప్రాయము నెఱుంగవలసి యున్నది. అందుచేత నాగుపాము
చిలువనందెను. ఆ వార్తను నొసకొని మహమ్మదను వాయు
నావ్యభాముని యంతరంగ భ్రష్టస్వరూప భానుని యింటకొని
బోయెను. కాని భానుఁ డింటలేదు. అప్పటికి నంజనేయ
గుంటచే నాగుఁ డింటకిఁ దిరిగిరానుండుచని మహమ్మదను
వేచియుండెను. కాశ్రో యెనిమిదిగంటలై వది; కాని భానుఁ
డింకను కాలేదు. పాదుసాయాజ్ఞను బానున కందీయక
తప్పదు. కావున యాలిని వెదకుచు మహమ్మద బయలు
దేసెను. వీధియందు భానుని సేవకుఁడతని కెదురై 'మా
నర్థాను నన్గడుస్వామి యాశ్రమము నైపుగా వాహ్యుని
పోయిరి. ఇప్పటికిఁ దిరిగవచ్చుచునే యుందురు' అనిచెప్పెను.
మహమ్మద భానునికొకకుఁ బోయెను.

బైరాంభానుని ప్రకృతి నాగుపాము వంటిది; పగఁబట్టిక
విషచుగ్ధభావము నాతఁ డెఱుంగదు. నన్గడుస్వామి యాశ్ర
మమున శ్రీధరుఁ డుండును. వారిని హతపార్థివలయఁచని
భానుఁ డచటికిఁ బోయెను. కాని శ్రీధరుఁడు కానబడినం
దున నాతఁడు తిరిగి వచ్చుచుండెను.

అ హర్షమున కిరునై పులఁ బాదపత్రేణి కలదు, అంతయు
 బంధురముగా నుండెను. అది పుర బాహ్యప్రదేశ
 మగుట జేసియు, అందును రాక్షసాల మగుటవలనను జన
 సంఘాతము లేకున్నది. చెట్లపైలి నీలరాయిపిట్టలు రొద
 చేయుచుండెను. భానుని పదతాడనములకు పృథివి యదగు
 చుండినది. భానునితోఁ గయ్యమునకుఁ గడంగిన నిముసమే,
 వాఁడు మృత్యువదన గహ్వరమునఁ బొచ్చినాఁడు. మఱి
 వాఁడు గతాయుష్కుడేకదా! ఎంతకాలమని వాఁడు తప్పి
 తిరుగఁ గలఁడు? కేఁకుగాకున్న జేపైనను వానిపని పట్టక
 మానను. కాలభుజంగ మస్త్రకమునఁ గాలూనియుఁ బ్రాణ
 ములతో నుండుటమా?' అని యరుకొనుచు భానుఁ డపథ
 మున నగరాభిముఖుడై వచ్చుచుండ, దూరమునఁ దనకభి
 ముఖముగ నొకమానవుఁడు వచ్చుచుండుటను గమనించెను.
 తోడనే భానుఁడు పల్లవితాంతి రంగుండయ్యెను. 'వాఁడే
 పిండై యుండును. చేతఁజిక్కిన పశీన విడిచిపుచ్చ రాదు'
 అని నిర్ధారించుకొని ఖడ్గమును దూసి దారికడ్డముగానిలిచెను.

దౌర్భాగ్యుండగు నావ్యక్తియు వానిసంతోహో సమీపిం
 చెను. అతఁడు భానుని గుర్తుపట్టెను. చూపుతోడ వాని
 గుండెలు పగిలినవి. పైప్రాణములు పై ననే లేచిపోయి ప
 ట్లయినవి. బైరాంభానుని ప్రళయ రుద్రాకారమును చీకటి
 మైన నేమి యావ్యక్తి కాంచగల్గెను. 'బాబాజీ! నీ భృ
 త్యానుభృత్యుఁడు శ్రీధరుఁడు నిన్నుఁ బ్రాణభిక్ష నర్థించు
 చున్నాఁడు' అని యాతఁడు కేలుదోయి ఫాలమునఁ జేర్చి
 వినయపూర్వకముగాఁ బలికెను.

వానిచేతను భానుడు చిక్కులు ప్రతిష్ఠించునట్లు వికటాట్టహాస మొనరించుచు 'బీరీ! నీచుడా! నిలిచి ముందుగా మాటకుం బ్రత్యక్షర మివ్వు. చెలియవా? పట్టెత్తు బొంకితివా, నీచొక్కచీల్చి కుక్కలకు పేయుదును' అని తాలితోఁ దన్నెను.

శ్రీధరుఁ డాయాచూకమునకుఁ గ్రంథుని కొదవ మొనరించుచు 'బాబాజీ! నేను నీవిష్టరు. నన్ను రక్షింపుము! నాకే మియుఁ చెలియనునీరశిఁగదాని చొక్కముక్కయైన దాచక చెప్పెదను' అని శోకమునకుఁ గుర్రమున బలికెను.

బైరాంబానుడు కన్నులనిచ్చుచు గ్రక్కచు శ్రీధరుని పట్టిమొకమాటు దానినించి 'చచ్చువా! చోహీ! నొంగా! లెమ్ము. నాకుఁ దగిన సమాధానము తీయవా. నీనాలుకఁ జీల్చి కుక్కలకు పేయుదును. నన్ను నిట్టనిలువున పెండుగాఁ గోయుదును. చెట్లము, నీ నోదరిని హింసించితిని నాకుఁ దార్పెద నని చెప్పితివా, లేదా?' అని గడ్డించెను.

'అవును' అని శ్రీధరుఁడు వడవడి నడచుచు ననెను.

భానుడు : అయిన పట్టెందుకుఁ జేయలేదు?

శ్రీధరుఁడు : అంచులకే నాఁడు నా నోదరి హింస కడకుఁ బోయితిని.

భానుడు : పోయి, ఏదవ పాదుపాకును చెప్పితివి?

శ్రీధరుఁడు : బాబాజీ! నే నట్టి వంచకుఁడను నాను. అప్పు టికే హింసా విఘ్న సాధమునకు వచ్చియుండినది.

భానుడు : వాఁడొక పీఠోత్తముఁ డని కుమారసింహుని నెంబఁ బెట్టుకొని వచ్చితివి కాబోలు!

శ్రీధరుడు : నే నంతటి గ్రోహిని గాను. బాబా! కుమారసింహుఁడు గౌతమి చెప్పినది.

భానుడు : పాదుసాకు ?

శ్రీధరుడు : అయినో.

ఇంతలోఁ దెట్టుక్రింది పోయి నేదియో యలుకుఁ దై నది. భానుఁ డా చాయలఁ జూచి నేదియో జంతునై యుండునని భావించి శ్రీధరునివైపై 'ఓహో! బైరామానుఁడు నీ పాలిటి కాలుఁడు, నేటితో నీవు నది, నీ ద్రోహచరణమునకు బహు నూన మిది' అని బాకుతో నాతని యొమ్మున గ్రుచ్చెను. ఆ ప్రహరమునకు 'అయ్యో' అనుచు శ్రీధరుడు నేల కొరిగెను. 'కుటిబాత్మా! చావుము' అని భానుడు గర్జిల్లుచు ఖడ్గము నూడఁబెట్టి శ్రీధరుని కంఠమున మరలఁ బొడిచెను. శ్రీధరుని ప్రాణపతంగమెప్పుడో దేహపంజరమునుండి యెగిరిపోయినది. రక్తస్థావిత మైన కరవాలము నాతఁడు ముగ్ధుఁడొని 'ఖడ్గ రాజమా! సిధర్మ మింకను నెఱి వేఱి లేదు. నా పథమునందలి ప్రతిబంధకము నొక్కదానిని మాత్రము నిర్మూలించితివి. కావలసినకార్యము యింకను ముందున్నది.' అని సంతృప్తాంత రంగుఁడై బయలు దేలునుండ, ఆశ్రమము నుండి వచ్చుచుండు మనుజుల మాటలు దూరమునుండి వానికి వినినయ్యెను. తన యక్కత్వ మెక్కడ బయలగునో యని భానుడు భయాభీన మానసుఁడై యా చోటుఁ బాసి చన సమకట్టెనుగాని, పట్టు

ఇమునుండి యాశ్రయించియున్నాడు. దన్ను శనిభావించును.
 గొక మానవుని గాంచెను. భానున కపుడు ముందు బోయి
 చూచి, వెనుకఁ జూచి గోయిగా నుండెను. అప్పుడు శని
 త్రము చొచ్చి కదల నేరము కలిగి నని భానుడు గమ
 నించి హఠమును దొలగి ప్రక్క నుండు పొదలో దాగు
 కొనఁ దలంచెను. కాని యంతలో వాని తా నప్పుడా
 కుమారసింహుఁ డని వెల్లడియై, కదల కలిగియుండు వెట్టి
 యెత్తినదని యాతఁ డెఱిగియుండెను. శిరక యాద్యులు కదలా
 చుండు శని భానుడు వినియుండెను. “వెట్టివాని యెత్తిన
 యెంతసేపు? ఎంత భాగ్యము! నా యశ్వప్థము కుమార
 సింహు నిచటికి కెందుకొని వచ్చెను. వానిని సైనిము హత
 చూడుదును.....రాచకీసుఁడు తోడులేక పోదు. కాని
 యెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఎట్లు రాధ్యము?” భానుఁ డిట్లు
 భావించుచుండు చంతలోఁ కుమారసింహుని యసంబద్ధ ప్రహ
 పములును, శ్వప్థముగా విరవయ్యెను. “నిన్ను విడువ నా
 కిహంబున నెలపు లేదు, వెన్నెలను పిడి చంద్రుండు వెలుగ
 లేడు.....పక్కకుఁ బోయి కుక్కబొమ్మఁ దెచ్చినా
 డంట. మప్పదేండ్లు నాముఁదేసి మూల నుండు ముసలమ్మను
 నొట్టినాఁ డంట. బడేనాహేబు జోస్యుఁగా తొలియేకాడలి
 యెప్పుడు? గట్టి విడిచి పొట్టుకుఁ బోరాదుటయో! గడ్డ
 తినిరా కంటే. నాయ తనిరా కంటే! వన్నెచీర కట్టకొన్న
 సంబరమేకాని వెట్టికుక్క కడచినది యెఱుగరు. పట్టుచీర
 యెరువిచ్చిపట్టుగాగు. పీటఁ బట్టకొని తిరగవలయును,” అని
 ప్రేలుడు మహాద్రష్టుఁ డగు కుమారసింహుడు భానుని సమీ

పించెను. మత్తభంజము వలన నాతడు మద్యపానముజేసి క్రియఁ దూలి పడుచుండెను. భానుని మనోవిఫెయం దసంఖ్యా కములగు భావము లొక్కమాటుగా భాజంగట్టినవి. కుమార సింహు నొక్కపెట్టునఁ జూపుటకు భానుని ఖడ్గము సిద్ధపఱిసది కాని, అంతలో దగ్గఱకు వచ్చిన మనుజు లెక్కడ కనుగొందురో యని భానుఁడు దోలవఁ జెయ్యఁడు. కాని కోరికచేసిన కుశమును కాదనుటయా? మొఱపు మెఱిసి పోయి రానున కొకరొచ్చుచున్నది. అదిదోలవవగా నాతఁడు దుధిరసి క్తమైయుండిన తన కంఠహాసమును కుమారసింహుని చేతియందుంచి వానిఁ బట్టుకొని. 'రండు! రండు! హత్య! హత్య! ఘోరహత్య! హంతకుఁడు చిక్కినాడు. హంతకుఁడు చిక్కినాడు. అని బిగ్గఱగానఱచెను. వెంటనే బాటనాకు బిడ్డఱును ఒక్కపరుగున నచటికిఁ జేరుకొనిరి. వారిఁ గాంచి భానుఁడు 'వీడితనిఁ జంపివాఁడు. అదియే సమయమునకు నేనును వచ్చుచుంటిని. చూడుఁడు. ఈహతభాగుని యును దులఁ గొనిన కరవాల మింకను పీనికరముల యందేయున్నది' అని బైరాంభానుఁడు నూతనాగంతకులకు నచ్చఁ జెప్పెను.

మొదటివాఁడు : బాను, అగవఁడు చున్నది. ఈహంతకుఁ డెవరు?

రెండవవాఁడు : కుమారసింహునివలెఁ గన్నులు మున్నాఁడు.

మొదటి : ఈవచ్చినవాఁడు!

భానుఁడు : కన్నులున్నామి కిచ్చుఁడు శ్రీధనునివలె నున్నాఁడు.

రెండవ : అయ్యో! వాపము! చాలా అపరాధము; అంత
విచిత్ర పరాధమును.

మొదటి : వీనికేమి పాపములు వచ్చినవి? ఈ నైష్యము
సమయమునందులకుఁ బాపములు.

మూడవ : ధర్మవత్తులు నగు చామచా దిగై కేచియం
డనియైన గమనింపక యెట్టివాడుగన్యన్యమునకుఁ గళంకింప
వీని కేమిపాపములగు నోననుభవేను, వీనిని శిక్షించుము.

రెండవ : నీ వెవరు?

మూడవ : నన్నుం గదా? నామిత్రులైనా న్నొక్క నియం
తను నై నాభిమానులగు నన్నుం దెలియదా?

ఇంతలో నెవటినుండి వచ్చినాడోకాని, మహమ్మద
దళాటి కడుదెంచి 'వామవామిమ్ములను బిలుచుకొని రమ్మ
లిరి, అవతర కావ్యముట; మాటలాడ నలయుచులు' అని
నిలిచెను. భానుఁ డాగమయమున వానిగాంచి గుడిచా
య్యెడై 'నీచిచటికి వచ్చి యెంతకేసే నది? ఇంతకాలముగా
నెవట నుంటివి? అని యడిగెను.

'వ్యవధి లేకని విన్నవము. చామచా దిగై కేచియం
దను' అని మహమ్మదు మనవిచేసికొనెను.

'మహమ్మదా! నిన్ను నమయమునకు వచ్చితివి. ఈ
మాంతకుని బంధించి వెంటఁ గొనిరమ్ము' అని భానుఁ డాచరి

తాజ్జిజేసెను. 'ఇతడు కుమారసింహుని వలె నున్నాడు. చావ్యవించిన దీతం జేనా?' అని మహమ్మదజేసెను.

'అప్రప్రప్ర నీకు వలదు. హత్యచేయుచుండగా గన్ను లార కేదన చూచితి' అని ఖానుండనెను.

మహమ్మదు మాకుంబుకక కుమారసింహుని బంధించెను.

కుమారసింహునకు శిరమున్నగది. 'నా కేమియుండెల యదు' అని చూతడనెను.

'ఏమో! సత్తారు అజ్జ' అని మహమ్మదనెను.

సమయస్థూతి

కడలుకుంటల దేత విషమము?

కడలుకుంటల దేత విషమము కాదు?

—గౌరవ ముద్రి.

శ్రీధరుడు హనుఁ డయ్యె నని విని హీరాసుందరి పిడు గడిచినట్లు పడిపోయెను. ఆమె పరిదేవనమునకుఁ బరివారి కేసుఁదెను. పాత్రాకేరమునకు కుమారసింహునిపై రాజ్యరవి యుత్తరవపు జామె పాత్రాకేరమునకుఁ గూలినది. శ్రీధరుడు కలి ప్రసంగము, కుమారసింహుడు లేని జగము హీరాసుందరి కన్నజాననదృశ్యమై, నూన్యప్రాయమై కన్నుల్లి నాగినది. కుమారిసింహునకుఁ నిచ్చిపట్టిన దని వినినప్పుడు హీరాసుందరికి వేయి తేళ్లు కుట్టివల్లియ్యెను. పైవ నుంత వక్రమం కలిగినా ననితారత్తిము స్వప్నమందైనఁ దలఁచినది కాదు.

‘అక్కా! గౌరవీ! ఈ లోకమున నా కింక దాప్తలేదు. నా సోదరుఁడు బోయినాఁడు, సుందరుడు బోనున్నాఁడు. పైదైన విషమునుఁ గొని నా కిచ్చి పుణ్యమునఁ బొమ్మ’ అని హీరాసుందరి వాపోయెను.

‘హీరా! నేను పాతకురాలను. నిన్నుఁ బ్రేమించుటలే దేనూ యని కుమారసింహునకు మరులుమంతు పెట్టితిని; కాని నురుగు పుట్టుటకునూరు మది చలించినది. హీరా! బడి పిచ్చి కాదు; మతిభ్రంశము; తాత్కాలికముగా విక

అనిచి ను ఆవల నుహిమం జూపు నని మాయలమల్లి చెప్పి
చూపుచు అని నిలవించుకొనెను.

హీరా! నుడిచి కూర్చుండక యెంతపని చేశివచ్చా!
అయ్యచానిది కేయంబోయితిగోళ్ళనుచేసితి, అయ్యో!
నీని కేది ధారి? అని శోకవ్యాసలక్షణ యుడిగినది.

అయ్యో! హీరా! భగవంతుండున్నాడు. శ్రీధరునేమి?
కూర్చుంటుంటు హత్యం గావించు చీరు? ఇం దేదియో
కూర్చు మున్నది. ఈ రూపము నున్నాటిచి, చత్యమందు
బయలుపడుతును. కుమారసింహంబు బంధవిమోచనముం
గచిగొనును, బైరాంబానున కన్నియుం బెరికియుండును. ఈ
హిర్యాబాకమునకు వాడే నూత్రధారియై యుండును.
నానితో నూటాడి వచ్చెడ నుండుము' అని గౌతమి లేచెను.

హీరానుండరి కనుగొనల జాప్యకణములఁ గొనగోట
బియ్యము నామె కెదురుపొయి 'అక్కా! గౌతమీ! నీ కేమి
మతిపోయినదా; భూనునియింట నాకుం బట్టిన గతిని పోషించి
తివా! వలను. వలదు. నీవు పోవలకు. వాడు రాక్షసుఁడు
అని యడ్డుచెప్పెను.

రాని గౌతమి చెజంగునఁ గన్నులు తుడుచుకొని 'హీరా!
నీకుపోలె నాకు సౌందర్యమా? చట్టుబండలా? నాకుమా
పమే నాకు శ్రీరామరక్ష. కటికరక్కనుడును నాపైఁ గన్ను
వేయఁడు. నా కర్ణరారుము. నా నమస్కరము నేనే పూరింప
వలయును; నా పన్నాగమును నేనే పడంగొట్టవలయును.
కుమారసింహంబు ఘోరహంతకుండుగా తారాగారమున

అని అతడు మన మిచట చంద్రశక్తి పరమాన్నములతో బ్రహ్మపటువులపై గుండెలు చూచా ? అని బిరబిర పోయెను.

అయి పుట్టినవాడనుని పౌత్రముః జేరినది. భానుః కామం గాంచిగాడు. పిద పిరితలవంపులు పెచ్చి కావించి తన యూహలను విచ్చేత మొనరించిన గౌతమి—తన దారి దిక్పట్టి నిలిచియుండు గౌతమి—తనకై కానే తలవనితలం పుగా తన యింటికి వడచి వచ్చియుండు బైరాంభానుని చిత్తము కలగించివములః పోయినది. కాని భానుడు నూయావినుడు. అతడు ప్రాచీనక భావము చగపటుప లేదు. కావ్యరూపకమును వాక్పాద్యములు చూడకు నని భావించి విశ్వాసము. మాటలవలన చేతలకును నుద్బంధి వరము లిత్తు రనిన మానవు లుండక చూ ? అతడు ప్రశ్ని 'దేవులకు వచ్చిననో, ఏమి చేయవలతో నూహించి' కాని భానుడు తలచి గౌతమిని గాంచి 'గౌతమా ! డేమమా ! చాలాదూరము వచ్చితివి ?' అని నెచ్చరించుకొనెను.

గౌతమి : నీ దర్శనార్థమే. కుమారసింహుడు బంధింప బడియె నట గదా !

భానుడు : అని వింటిని. వాడు శ్రీధరుని హత్య గావించెనట.

గౌతమి : శ్రీధరునియెడ వానికి వైరము లేదు.

భానుడు : ఏల లేకుండును ? కుమారసింహుడు వాని గోదరిని వలచియుండెను గదా ? వాడి నెయ్యము వాని కిష్టము లేదు.

గౌతమి : అని నీకెట్లు తెలియును ?

భానుడు : క్షిప్తము లగు రాజకీయముల నవలీలగఁ జక్కఁబెట్టు ప్రతిభగల నాకీవిషయము నెఱుంగు యొక్క లెక్కయా? అట్లని శ్రీధరుఁడే నాతోఁ బ్రస్తావించి నాకొకప్పుడు అని భానుడు లేచి 'నేను బోవలయును' అని తోనికిఁ బోవ నానెను.

'నేను నచ్చినవని కాలేదు, బాబాజీ! కుమారసింహుఁడగు బిచ్చిపట్టి యున్నది. వెళ్ళివాని చేష్టలకు విలువ గోమున్నది? అర్థమేమున్నది?' అని పలుకుచు గౌతమి బైరాంభానుని సాధారణమునకుఁ గూడ వెంబడించుచున్నను, అతఁడు 'అది యొక వేషము..... కాదు. కాదు; గౌతమీ! కుమార సింహుఁడు ప్రభావహీతోఁ జెల్లబడునకు దిగినాఁడు. ఈనాటికి ట్లనుభవించు చున్నాఁడు' అని విచిత్రము.

గౌతమియు విలువంబడి 'బాబాజీ! ఆరహస్యము నాకుఁ జెలియును. అదియే కాదు. మఱియొక రహస్యము కూడఁ జెలియును. మాయలమల్లి నాకుఁ జెప్పినది' అనెను.

భానుడు చకితుఁ డయ్యెను. 'పాడుముండ మాయలమల్లి చెప్పియోయుండును. అందులకు సందియము లేదు. గౌతమి యారహస్యమును బ్రకటించెనా, నాకు ముప్పు తప్పదు. కుమారసింహునిపై విలుచుకొని పడనుండు భూతము నా నెత్తుకుఁ బీల్చును. మోసమునకు మోసమే ప్రతిక్రియ' అని యాతఁడు తలంచి నిర్లక్ష్యముగా 'గౌతమీ! మాయలమల్లి

సన్నేమిచేయును? ఆ రహస్య మేమిచేయును. మాయలమల్లి నొక్కొక్కముక్కచుట్టొట్టొక్కొక్క నాకున్నది' అనెను.

అందులకు గౌతమి సగర్వముగా 'బాబూజీ! ఎప్పుటికిఁ గాని ధర్మమునకు హానిలేదు. ధర్మమునకు హాని తాత్కాలికముగాని శాశ్వతముగాదు' అని వచించెను.

'ఈ ధర్మపన్నములన్నియు నాకుదెలియును' అని ఖానుడనెను. 'తెలిసియేనా యింత ఘోరాచరణంబునకుఁ గడంగినది? విషాదము. ఎప్పుని నీవు మాయలమల్లి నడిగినది నేను గ్రహింప లేదనుకొంటివా? మాయలమల్లి పాదములపైఁ బడి మృత్యుశక కాషఢము ననుగ్రహించునట్లు మృత్యువు కేసినది నాకుఁ దెలియ దనుకొంటివా? ఆ మాయావినియు, కన్నులులేని నాకంట దుమ్ముఁగొట్టి నాకా మందిచ్చినది. నేనును నా యుక్తాచముగొలచి హానిని కుమార సింహున చెచ్చితిని. పాపము! కుమారసింహుఁ డీకాలపువాడు కాదు. ఆతఁడు సత్యసంఘము; స్నేహపాత్రుడు. బౌద్ధముల సరయక ఆతఁడట్లే యా యశాషఢమును సేవించినాడు. కడ కపవాదమునకు గుఱియై కారఁ బడినాడు. బాబూ! కుమారసింహుఁడు నిరపరాధియని నా యంతరాత్మ ప్రబోధించుచున్నది. వానిని విడుపుము. ఇట్లువేడుకొనుట కే నీపక్షమునకు వచ్చితిని' అని గౌతమి ప్రార్థించెను.

ఆ యుద్ధబాలిక యూహాబలమునకును, వాద పటిమకును, మనోధైర్యమునకును బైరాంఖానుఁడు విసృత పరీత చేత స్ఫుర్తయై ముక్కున వ్రేలుచుకొనెను. ఆతఁడు మెమాటల

వాకర్జించి 'గౌతమీ ! కుమారసింహుడు జడరాధి, వానికి
పాదాదండన తప్పదు. నిన్న ప్రాతఃకాలమే పాదుసాయాజ్ఞయను
నైనది' అనెను.

వెంటనే గౌతమి యదజీపడినది. ఆమె ముంఘాంబుజము
జేప్రదించినది. 'బౌనా! ఆజ్ఞాపాలన మెట్లు జరుగునో చూపును.
హంతకుడవు నీవు; కుమారసింహుడు కాడు. కుమారకు
సాక్షులున్నారు. పాదుషానన్నిధికి బదు నెత్తుకును; అంతయు
విన్నవింతు. సార్వభౌముడు న్యాయసంపేది; ధర్మమును
బాలించును అని గౌతమి పోవ సమకట్టినది.

బైరాంఘానుడంతలో నొక్క విభాగమును పంపించెను.
నుభ్యంతర మాత్మంతుని పంపి వారి నడవము కోమళోజితమై
మిగిలినట్లు కొల్లుచుండినది. 'దావు తెక్కనే? ఇక్కడ
బడి సుగ్గిచావుము' అని బైరాంఘానుడు గౌతమిని నెరుకడ
గ్రోసినాడు; గదికియూపలకు వచ్చినాడు; తలూబుకు నవా
లుము మూసి గొళ్ళెము చీలించినాడు; నెడలి పోయినాడు.
ప్రాయుట కింతయైనదిగాని అంతయు నిమేషకాలమున జరిగి
నది.

గౌతమి బంధనమున బడిపోయినది. ఆమె వెలికిలఁ గ్రిందఁ
బడి కూర్చున్నది. లేవఁబోయినది. తల దిమ్ముపట్టినది.
మోఁచేటిక బెబ్బ తగిలినది. తడివి చూచుకొనఁగా జేటికి
బల్లఁగాఁ దగిలినది. నెత్తురు కారుచున్నదని తలంచి వయలు
కొంగుతో నడ్డుకొనినది. ఆ బాధతోడనే యెట్లో లేవఁగట్టిన
నది; కాళ్ళు మొద్దువాఁతినవి. ఆమెకు దిక్కు తోచలేదు.

‘తమ దర్శనార్థమే’ అని మహమ్మదు చేతులు నలుపు
కొనుచు బయటకు.

ఖానుడు: విశేష మేమి?

మహా: ఏమియు లేదు. ఒక్క రహస్య మున్నది.

ఖానుడు: ఏమది?

మహా: రేపుదయము కుమారసింహుని యురిదీయుదు
రట.

ఖానుడు: ఇది రహస్య మెట్లగును? ఈ విషయము
పాపము కంటకము దెలియును.

మహా: కాని కుమారసింహుడు నిరపరాధి కదా! ఈ
రహస్యము వా రెఱుంగదు.

ఖానుడు విభ్రమాత్మ్యం దయ్యెను. ‘అగణనంగతి కీచి
కెల్లు తెలిసినది? నా సంతయము నిరాచారము కాదా?
అని యాతడు మహమ్మదును బేలుపుచ్చి మాటను లాగ
దలంచి ‘మహమ్మద్! అపరాధి కుమారసింహుడు కాకున్న
మతెవ్వరిని నీభావము?’ అని యడిగెను.

మహా: నీకు దెలియకున్న గదా, న న్నడుగుటకు?

ఖానుడు: నీనోటఁ గూడ వినవలయును.

మహా: బాబాఖాన్! పాదుషాయాజ్ఞానుసారము నాఁను
మీ యింటికి వచ్చితిని; నీవు లేవు. నీవు సభకుస్వామి
యాశ్రమప్రాంతములకు వాహ్యులీ వెడలితి పని విని యీ
వైపుగా వచ్చితిని. అప్పటికే మార్గమధ్యమున నీవు శ్రీధరుని

బూషించుచుంటివి. ఆ గాఢాంధకారమున నేను నేను నన్నెంత
చేడిను కొంటిని. శ్రోతభాషణముల దారుణాకారముతో
నుండు నిన్ను గాంచి ఆ సమయమున నీయెరుటఁ బడినచో
'చచ్చునది శ్రోతరుణుఁ కాదు ముందు నేను' అని భయమంది
చెప్పిక్రింది పాదయందు దాగితిని. ఆరల జరిగి దాని నచ్చటి
నుండియో కన్నులారఁ గాంచితిని. బాబూబాబ్! పాపము
కుమారసింహుఁ నేమి యొందును?

బైరాంఖానుని హృదయ గుండమున రోషాగ్ని పుట్టినది
కాని వివేకజలముల నాతఁ డద్దాని నెట్లొ యాదుకొనెను.
అట్టి సమయమునఁ శ్రోత ప్రకటనము కార్యసాధకము గాదని
ఖానుండు తలంచి 'మహమ్మద్! ఈవిషయము నెవ్వరికైనఁ
చెప్పితివా?' అని యడిగెను.

మహా : అంత కృతఘ్నుఁడనాను. ఎన్నియో మారులు
సెప్ప నాకుఁ దోడ్పడి యుంటివి. తన్నియింటి వాసములెంచు
గుణము మాగుంటఁ బుట్టిన పురుగుకైచ లేదు.

ఖానుండు : మహమ్మద్! నాకంతగా చాల్పత్వము లేదు.
కాని నీముఖవిలాస మేమియోగాని నిన్నుగాంచి సంతనే
బహుకరింపనలయునని నని బుద్ధి పుట్టుచుండును.

మహా : బాబూబాబ్! ఏమి చేయుగలను? సంసారము
బహుళము; సంపాదన చాలదు. పిల్ల పెండ్లి యీడుకు వచ్చి
నది. ఏ సంబంధముఁ జూచినను వరకట్నము సద్దించు
చున్నాడు. నేను పెద్దమ్మకు ముద్దుబిడ్డనని నీకుఁ దెలియును
గదా! ఏమి చేయుమందువు?

ఘానుడు: మహమ్మద్ ! చెప్పితే గదా; నేనుండ నీకేమి చింత? ఎంత కావలయును?

మహా: నేను రహస్యమును దాచితిని. దానిని బయటఁ బెట్టుట నాకొక ఘనరహస్యము గాదు. సర్కారువారి కాంతి కంటక భృశత్యమును గాన నేనమయమున నాతనికిఁ జెప్పినను దెప్పటకు నాకేమి యభ్యంతర ముండును?

ఘానుడు: మహమ్మద్ ! చెప్పవని నాకుఁ దెలియును; నీవు సజ్జనుడవు; నాపై నీ కభిమానము మెండు కదా?

మహా: కాబట్టి నీవు నాకుఁ గావలసినంత ధనము నీయ వలయును.

ఘానుడు: కావలసినంత కాదు, మహమ్మద్ ! మోయఁ గిరిగినంత యిచ్చెనను. నావెంట రమ్ము; నాకోశము నకుఁ బోవుదము. నీవే సొంతముగా నెంతధనము గావలసినంత చేరికొరి దీసికొనుము.

ఘానుడు లేచి దారిఁగీసెను. మహమ్మదు పాని ననుగ మించినాడు. వారిద్దరట్లు పొత్తాంతరమున నెంతయో దూరము పోయిరి. ఘానుఁ జొకయెడ నాఁగి మొలనుండు బీగముఁదీసి భాగ్యసా కవాటమును దెఱచెను. సోపానములు క్రిందకి దిగిపోవుచున్నవి. గవాక్షమునుండిఁ బ్రసరించు సూర్య కాంతి లామాగారము నందలి నవరత్నరాసులపైఁ బడి నానావిధవర్ణ కిరణములఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయుచుండెను. పర

సూక్తిగలది భక్తియై మహాత్ముడు కన్నార్పక మానిభావము
కాంచును - స్త్రీ నిశచియందెను.

మానవుడు మహాత్ముడు ముఖమునఁ జూపు నిలిపి 'మహా
త్ముడే ! కోరికవారిని కైకొనుము. నీ చేతి కడ్డము లేదు.
కాయఁగలిగి నంతమెట్టుకు తెలిసికొని రామ్ము. నీకన్న నాకు
నిత్రు తెచ్చుక' దిగి రామ్ము, మెట్లెగ 'దిగిరమ్ము' అనెను.

అనాది సముదాయకబ్బిన లిప్తికి నున్న లిప్తియు లగుచు
నిరాశ్యము మెట్లు దిగి క్రిందికిఁ బోయెను. పోడనే కైరా
భాసుడు ప్రభయాంతకుని భంగి గర్జిల్లుచు 'నిర్భాగ్యుడా !
రహస్యమును తెలియజేయువా? ఇందుఁ బడి చాప్రము !'
అని దనాలునఁ దలుపుఁ ద్రోసి యా చాప్రము వారినోయెను.

మహాత్ముడు వేల మాత్రెయందుఁ జిక్కుకొనెను.

'ఒకటి, రెండు, మూడు ప్రయోగములు చేయించి.
ఇక నా పాచిక పాతకదేలు?' అని భానుడు హాజరమున
అంతా పీల్చునుఁ బొగ విడువరానెను.

సా హ స ము

మానవుల కొకటి కేయం

బూనినఁగాఁగ్గొంబు వేడిపుట్టులు యగునే?

—తామరపల్లి అమృతం ప్రభాకర్.

గౌతమికి దడుగోపాయము దోచినది కాదు. ఉదయమునానదియు నామె కాహారములేదు. అడకటిపెట్టున నామె నకనక లాడుచుండిరి. కన్నులు కణతల కీడ్చుకొని పోయి వని. చేతోయాతన ఆమెను గ్రుంగఁ కీయుచుండెను. ఇట్లు ప్రాతఃకాలమున నామెకుఁ దెలియదు. ఆమెకు నిదుర మొకట గముగాఁ దోచు చుండిరి. బంధవిముక్తి కామె ఎంతయో ప్రయత్నించిరి. గోడలఁ దడవినది; గవాటములు విరివినది; కవాటములు దాకినది. కాని యెందుఁగాని చీగుతలయంత, సందు కానరాదయ్యెను. మాతాశయో యామె నెలఁబడినది; పొల్లాడినది.

లేచి తిన్నఁగా వ్యారము కడకుఁ బోయినది. అది బంధింపఁ బడినో యుండెను. కోపావేశమున నామె తలుపును బాదినది. 'ఎవ రచట? తలుపుఁ దీయుఁడు?' అని యఱచినది. ఎట్టి ప్రత్యుత్తరమును రాలేదు. 'కవాటముఁ దెఱుపుఁడు. వినఁబడుట లేదా? ఈయన్యాయ మెందైనఁగలదా? తలుపుఁ దీయుఁడు' అని కవాటమును దబడబఁ గొట్టినది. కాని యెట్టి యలుకుఁడును లేదు. 'అయ్యో! ప్రాణము పోవుచున్నది.

గొంతుకు చున్నది. మీకుఁ బుణ్యము నును. తలుపుఁ
'తెలుపుచు.' అని మొఱుఁబెట్టినది. కాని యంతయు నరణ్య
బోదన మొనరి.

ఇంకఁ జేయునది లేక యామె కవాటమును గాల సేతఁ
దన్న వాగినది. 'తలుపుఁ దీయుడు; తలుపుఁ దీయుడు'
అని యొకే విధమునఁ గవాటమును గొట్టుచుండెను. 'తలు
పును బ్రక్కలు చేసెదను; తెలుపుచు' అని యామె విడువక
యొనరుచుండెను.

భానుని యాజ్ఞానుసారము ద్వారముకడఁ గావలియుండి,
'గొట్టెదా! మనముగీగ అబ్బుల్లా యాగ్రహారమునకై
'ఏమది? ఎందుకా గోల? నోరొడూరినది చచ్చినట్లు పడి
యుండుము' అని గద్దించెను.

పరుషములైనను అబ్బుల్లావాక్కులు గాతముచెప్పలగు
ముఖము గొట్టించి. తనవాదము ఫలముగా నూరకకర్మము
విరచియుండుట కామె మానంద మునుండమై యుండెను.
ఇంత నెట్టి మొక్కలఁ గార్యమును వాదమునకు నడు
కైర్క మామెనున నంకురించిరి. తోడనే యామె 'ఏమి
రక్కడ?' అని యడిగినది.

'ఎవరైన నేను? చెప్పకొంది తేలువలెఁ బడియుండుము.'

'అందులకుఁ గాదు. నీ వెవరు?' అని గాతమ మరల
నడిగినది.

'ఒక్కచూరు చెప్పిన బుద్ధి లేదా?'

‘మనుష్యున కొక్క మాట; పశువున కొక్కవాత ముసి నాకుఁ దెలియును. కాని యేమి చేయవలయును? నా నోగు కుట్టినను పలుక కుండదు’ అని గౌతమి పలికెను.

‘సినోరే నిన్నింతకుఁ దెచ్చినది.’

‘అవును. నాలుకా! నాలుకా! పీపుకు దెబ్బలు తేవల దను సామెత నాకుఁ దెలియును. నీ వెవరో కాని చాల చమత్కారముగా మాట్లాడు చున్నావు. నావలెనే దేవుఁడును గ్రుడ్డివాఁడుగా నున్నాఁడు. కడకు నీయట్టి చతురున కచ్చుటకు ద్వారపాలక పదవి తప్ప మఱియొకటి యాతనికిఁ దొరకలేదు కాబోలు!’ అని గౌతమి యనెను.

‘అని నా భాగ్యకూడఁ బలుమా అనుచున్నను. కాని ఆ గొడవ యంతయు నిప్పు డెందులకు? ఆర్పుదువా? తీర్పు దువా? ఆనందము నాడుకొందువా? నీతో భాషించుచున్న నని ఖానుఁడు గాంచిన చాకుత్తుకఁ గోయును.’

‘అవు నవును. కన్నుఁ బొవునంత కాటుక యెందుకు? నీ పేరేమో నాకుఁ దెలియదు కాని, నీవు చాల సజ్జనుఁ డవుగా నున్నావు!’ అని గౌతమి స్తుతించెను.

‘నా పేరు గులాము మహమ్మదు అబ్దుల్లా సాహెబ్! నాకును నీతో మాటాడుచునే యుండవలయు నని యున్నది. కాని యేమి చేయఁగలను? ఖానుఁడు కాలకింకరుఁడు.’

‘అవును. నా కది తెలియును. మాణిక్యమును మసిపాత ముడిచినట్లు ఖానునికొలుపున నీ పుండుట తటస్థించినది. అందు

అతే ప్రేమను ప్రకటింపబడి యని ఘంటాపథముగా వచ్చుచున్నాను. అని గౌతమి తిలుపు ప్రదర్శించి.

‘తిక్కవనోముం నోచి యెక్కువ ప్రేమ : రమ్మనిత వచ్చునా?’

‘ప్రేమనను. నీ నాదన్యమును జూడ నీ నేనా దేవత వ సంపన్నుడవు కాకటో వని నాకు వచ్చుచున్నది’ అని గౌతమి వచ్చుచుండెను.

ఆ మాటల కట్టుల్లా హర్షాంబుధి మునుకలువేయుచు ‘అని నిర్ధారణగా నీ వెట్లు చెప్పంగలవు?’ అని యాతురతతో నడిగెను.

గౌతమి మందస్మితముతో ‘కేరళపక్షి నాదన్యముం బలుకుచున్నది’ అనెను.

‘నీకుఁ గేరళప్రశ్న కూడ వచ్చునా?’

‘మాయలమల్లి పేదను వినియుంటి వనుకొందును. ఆ మాంత్రిక చక్రవర్తిని నాకు మాయవిద్య లన్నియు వేర్చినది.’

‘అలాగా! అయిన నాకు భాగ్య మబ్బుట కేరళకాంచు పట్టునో కేరళపక్షి నడిగి చూడుము.’

‘ఆ సంగతి దానికే డెలియదు. అందులకు వేఱొకవిధాన మున్నది. దానిఁబట్టి ఖండితముగా నేను చెప్పంగలను.’

‘అయినఁ గానిమ్ము.’

‘ఇప్పుడు కాదు. అర్థరాత్రి సమయమునఁగాని దానిఁ జెప్పటకు లేదు.’

‘ఇప్పుడు రాత్రి మూడుగంటలై చది.’

‘అలాగా?’ అని గౌతమి దిగుబడినది.

‘పలుక వేమి?’

‘ప్రశ్నకుఁ బరికరము లేమి కావలయుగా యని యొకించుచున్నాను.’

‘ఏమి కావలయును?’

‘ఏమియు వలదు. ఒక గిన్నె. కొంచెము నీళ్లు.’

‘సంబడము! అంతే కదా? తర్వాత?’

‘తర్వాత కేమున్నది? నీళ్లను గిన్నెలోఁ బోయవలయును. నేను మంత్రము లుఘ్నరించుచు జలములపై వృష్టినిలుపుచును. అంతకాలము నీవు కన్నులఁ గంతఁగట్టుకొని నీ మనస్సును దానిపై లగ్న మొనరించి యుంచవలయును. అవి కళ పెళ నునుకును. ఆలెక్క గట్టి నేను ప్రశ్నఁ జెప్పుచును.’

అట్లుల్లా యొకింత యాలోచించి ‘నీప్రశ్నకును, నీకును నూతు సమాములు. ఈ విషయం బాటిపోవ నెంచినట్లున్నావు?’ అనెను.

కాని గౌతమి వానిసంతోషో విరువక ‘ఎంత వెఱిగాగుల వాడవు అట్లుల్లానీవు! చెప్పకుఁ జేరెనేసి కన్నులు నీకున్నవి; నేనో స్రుష్టివానను. పైఁగా నీవు బాహుబల సంపన్నుడవు; అసహాయ శూరుడవె. నేనో, అనడను. ఇంకను నీకు సందియమా? కాదుకూడదని నీకంత సంశయమైన నాకొంగుఁ బట్టుకొని నన్నుఁ బోనియ కుండవచ్చు’ అని ప్రబోధించెను.

అబ్బుల్లా నుంతు యోగించినాడు. 'గ్రుడ్డిదేమి! తప్పించుకొని పోవులేమి?' అని యాతడు సమాధానపడినాడు. కావి వానినంతలో నాశభూత మొకవంకకును, భయపితాచ మొకొక వంకకును బట్టికొని యీడువ నారంభించినది. కడకుఁ దగ్గరకు మే జయించినది. 'శాతమి! అయిన నుండుము. పోయి గిన్నెయు నీడును గైకొనివచ్చెదను' అని చెప్పివాడంతలో నాపరికరములఁ గొనివచ్చెను.

అంత నాతడు మెల్లఁగాఁ దలుపుగొక్కెముఁ దీసి గిన్నెను నీటిని శాతమి ముందుంచెను. శాతమి జలమును గిన్నెలోఁ బోసినది. 'అబ్బుల్లా! లోనికి రమ్మ! ఇటు నిలువము. ఇదిగో నాచీర చెఱఁగు. నీకును నాకును మధ్య నాచీర భూమిపై వదలుగా జీరాడు చుండవలయును. ఇది ముఖ్యము.' అని యామె యనినది.

'గంతఁ గట్టు కొంటివా?' అని యామె వానిని మరలఁ బ్రశ్నించినది.

'కట్టు కొనుచున్నాను. నీచీర చెఱఁ గెక్కడ?' అని యాతఁ డడిగెను.

'ఇదిగో! గట్టిగాఁ బట్టుకొనుము. నిన్ను మోసగించుటకు నేనిచటికి రాలేదు. ఏదీ చూడనిమ్మ! గంత బాగుగాఁ గట్టి కొన్నావా?' అని శాతమి వానికన్నులను బాగుగా నిమిరినది. 'బాగుగ నే యున్నది; అట్లుండవలయును; దట్టముగ నే కట్టు కొంటివి. దిట్టముగ నే బిగించుకొంటివి. చీరకొంగు బాగుగ నే భూమిపై జీరాడుచున్నది. భక్తిశ్రద్ధ లుండవలయునుగాని

నీయట్టి మేధావంతుల కసాధ్య మేమియుండును! 'అట్లు' యని వినుము. మన మింకఁ గార్యమున కుపక్రమింప నలసి యున్నది. వింటివి కదా! శిలావిగ్రహమువలె నీవు నిశ్చలముగా నుండియుండవలయును. ఊపిరిని సైతము గట్టిగా విడువరాదు. ఏచి త్తమును వీటియందేలగ్నము చేయవలయును. కాని మనో నిగ్రహమునకు నాధన యవసరము. కాబట్టి వేయివఱకు సంఖ్యలను మనస్సులో లెక్కించుకొనుచు ఎప్పుడెప్పుడు నీరు తుకతుకఁ గ్రాగునా యని నిరీక్షించు చుండుము. ఆలోపలఁ బడినవారులలో నా పనియుం బూర్తి యగును. కాని అబ్బుల్లా! మఱియొక విషయము ప్రధానమైనది. ఎన్ని యంత రాయములు వచ్చినను, నీవు సీ సైతమును మాత్రము విడువ రాదు. విడిచితివా, యక్షిణీగ్రహము నెత్తికొట్టి పిచ్చి పట్టించును' అనెను.

అబ్బుల్లా యట్లే నిలిచి యుండెను. గౌతమి నీటిగిన్నెను వానిముండుచినది. ఆమె చీరచెఱుగు వాని చేనియుండే యున్నది. వాని నబ్బుల్లా గట్టిగా పట్టుకొనియున్నాడు. వారికి నడుమఁ జర నేలపై వదలుగాఁ జేరాడు చుంకినది. అంతయు నిశ్శబ్దముగా నున్నది. అబ్బుల్లా మనస్సుతయు నీటిగిన్నెపై ప్రాలియున్నది. ఒకటి. రెండు నిమిషము లైనది. గౌతమి సమయమును జాత విడువలేదు; ఆ సమయ మమూల్య మని యామెకుఁ దెలియును. ఆమెగుండె దడదడ లాడసాగినది. 'ఏమి పారాడినంత శబ్దమైనఁ జేయక చీరచెఱుగు నడ్డముగాఁ జంపినది' మిగిలిన చెఱుగును మెల్లఁగా లాగుకొనినది. మఱి యచట నిలువక పిల్లియడుగులతోఁ బ్రాణి పోయినది.

సిన్నయో యుగళములను తాళించి: సిన్నయో హజారములను గడిచినది. సడచు నేలను బట్టి యింకను వ్రాసిన దాంతర్భాగము నందే యందున ప్లామె గ్రహించినది. ఎంతి దూరమని యట్లు పోవలయునో ప్లామె నేమి చూచుచోమని యామెకుఁ దోచలేదు. ఇంతలో బంధిత కవాటమొకటి యామెగమనమున కడ్డతగిలినది. దాని నామె మెల్లగా దీయఁ గలిగినది. అడుగు బయలు దెట్టినది.

తాళిక యుద్యానమును బ్రకటింపఁ జ్లామె గ్రహించు గలిగెను. దూర్వాంకూరము నులఁగు భూతలముపై నామె నడచిపోవు చుండినది. హిమాయకణము లామె పాదములఁ బ్రకటింపఁ చుండినవి. సర్వోచిత సిత కుసుమాలఁ తారనిశితము లగు వల్లీ గుల్మ వసుమతీజముల చొత నామె చచ్చుచుండినది. పుష్ప శారభ తారమును వహించిన మలయానిల సుగంధము మెల్లమెల్లగా నడియాడుచు నామెకల్పముచుండుకల్ప కేయచుద్వామః పరికాలము నిద్రాసార వాతయమును లేక చిత్తవైకల్యముతోఁ దోలయు నోపిల్లయను గౌరవ యింకఁ తేజుగొనినది. చెట్లపైఁ గులాయముల యందలి పక్షుల కూజతము లామెకుఁ గర్ణరసాయనముగా నుండినవి; అరుణోదయము కావచ్చిన దని నామెగ్రహించి ముందుకు సాగిపోవు చున్నది. ఆమెకు అడుగొక యామడగా, దోచు చుండినది.

ఇంతలో నామెకు 'అ పోవునది రెవరు?' అని విన్న బడెను. ఆమె కుప్పగూలి పోయినది.

‘ఒకనూ రిట వచ్చి పూజాము: గట్టుకొందువా?’ అని ముందటివ్యక్తియే మరల వేడుకొనుచు: ది. చెడు. గౌతమి మనము కుదుటఁ బడినది. ఆమె యా దిక్కుమొగ్గమై పోయి గవాక్షమును బట్టుకొని నిలిచినది.

‘నీ నెవరు?’ అని లోనివ్యక్తి యడిగెను.

‘నీవో?’ అని గౌతమిశంకాకళ-కిస్వంతమున నడిగినది.

‘నేకొక మండభాగ్యుడను. పాదుషాకు అంతరంగిక భృత్యుడను. బైరాంఖానుఁడు నన్ను దన కోశాగారమున బంధించినాఁడు. నాపేరు మహమ్మదు. ఒక్క పరుగునఁబోయి నాగరిని పాదుషా కెక్కించువా? ఆమరణము నీకు అడుగు నెలామునై యుండును. ఒక ప్రాణిని రక్షించిన పూజాము పీఠమును.’ అని యాతఁడు బ్రతిమూలెను.

‘అలా? చెప్పెదను’ అని గౌతమివెనుదిరిగి మరల దారిఁ బట్టినది. తిన్నఁగా నుద్యాచవన ద్వారమును చేరుకొంటినని గ్రహించినది. నిర్విఘ్నముగాఁ దనకు బంధవిమోచనమైనదని యామెకుఁ గలిగిన యానందమునకు మితలేక పోయెను. ఆమె నై వమునక నేక ధన్యవాదముల నర్పించినది. ‘పాపము, ముందు మహమ్మదు బంధనమును గూర్చి పాదుషాకు నివేదింప వలయును’ అనుకొనుచు గౌతమి వీధిలోనికిఁ బ్రవేశించినది.

తోడనే అబ్దుల్లా యెదురుతగిలి రోషతామ్రాక్షుండై ‘బడవముండా! నాకన్నులకు గంతఁగట్టి తప్పించుకొని పరుగెత్తితివా?’ అని గొంతుఁ గోయుటకుఁ గొనిపోవు గొట్టెను వోలే యామెను బడబడ లాగుకొని లోనికిఁ బోసాగెను. గౌతమి ‘అయ్యో!’ అని కుయ్యడుచుండినది.

ఉ రి కం బ ము

కాలగతి తప్పఁ ద్రోయంగఁ గాను సుమ్ము

—ములుగు పాపయాదాధ్యులు.

రాత్రి పదికెండుగంటలైనది. కాని బంధియుడు కుకూర
సింహునకు నిమరపట్టలేదు. ఆతఁడు చెఱసాల కటకటాల
బట్టుకొని అంబరవీధి బయన మొనరించు జాబిల్లి వంకనల్లే
చూచుచు నిలువఁబడి యుండెను. శుష్కమేఘము లప్పుడప్పు
డా చందమామ కడ్లుతగులఁ గొముదీకాంతులు మంద మగు
చుండినవి. కర్మవైపరీత్యమునఁ జేసియు, స్నేహప్రాబల్య
మును బట్టియుఁ గుమారసింహుని యాచారోచ్ఛాసములు
సైతము కొడిగట్టు చుండెను. వాని యంతరంగమున భావ
పరంపరలు చంచలాచంచలముగాఁ బొడసూపు చుండినవి.
'ఎంత దారుణము! ప్రపంచమే తలకైండు లైనది. నాకేమి
తెలియును? పోయి పోయి శ్రీధరుని నేను హత్యచేయుదునా?
నామోహనాంగి హీరానుండరిని వగలఁ బొనులఁ జేయు
దునా?.....' యెను. ధర్మదేవతకుఁ గన్ను లుండియు
గ్రుడ్డిది. నాలుకయుండియు మూఁగనోముఁ బట్టును. . . కాని
కాలమునకుఁ గట్టుయే పాపశానట్లు, మిత్రసత్తముఁ డగు
పాదుషా సైతము నా నేరమును విశ్వసించి మరణదండనను
విధించినాఁడు. ఆహా! ఏమి కాలమహిమ?' అని యాతఁడు
భావించుచుండెను. ఆతఁడు సేవించిన వశీకరజౌషధము విక

టించినంతవఱకు వికటించి యాచల కీర్త్యమును గోల్పోయి
నది. శ్రీధరుని హత్యాసంకల్పమున బంధించుటగో తడ
వుగా, వానికిఁ బ్రజ్ఞ కలిగినది. కాని చేయి కాలిననెనుక
తెట్టు కట్టుకొనియఁ ప్రయోజన మేమి? హంతకుఁ జాతఁడే
యని ప్రభువు విచారణయందుఁ దేలినది.

ఇంతలో వానికి గీతము వినఁబడినది. దీని నెవ్వఁడో
బాటవారి కారాగృహమునఁ బ్రక్క నుండు ధర్మశాల
యందుఁ బాడుచుండెను.

మట్టదమ ! పన్నిసోమోహ సంస్కరణముఁ

స్వాధీనుఁడనాడఁ స్వాగినావు;

పైఁజీకిని బాగువర్ణము మోసినట్లు

చంద్రహాసుని సౌమ్యత దరిఁజల్లు

తగును నునికి నీనైపుణ్యములుతోడ

పాటకుని కంఠస్వరము మిగులఁ గోరితముగా నున్నది. ఏక
నాదశ్రుతితో మేళమించి యా పల్లవము నిస్సంజ్ఞవాతావరణ
మున శ్రోతలను దన్వచుండెను. గీతము సందలి భావము
సైతమతిగూఢముగా నున్నది. అది వాని కెంతయు నచ్చి
నది. అన్యూపదేశముగా నుండియు దాని నాతఁ జాత్యవర
ముగా సమన్వయించుకొన సాగినాడు.

“బౌను, అశాకికరూప లావణ్యమయిన హీరానుండరిని
వలచితిని, ఆ సుదతియు నన్నుఁ గామించినది. అన్యోన్యాను
రాగ విలసనమున మా ప్రణయసుమము వికసించినది. ఆనంద

సౌరభముల వెడలెట్లినది.....'' అని కుమారసింహుడను
కొరచుండ మఱియు: బాట వినబడినది.

కాని, కాల కంకణములు గడువఁ బోవు
అనుభవము కారకుఁ డంధకాసురుండు
మించి నిరు బంధనమునఁ జిక్కించినాఁడు
కంజనతి ముంచినాఁ డంధకారసుండు
అకట ! ప్రేమశ్రీశ్రీయుల సౌఖ్యంబు దొలఁగె.

‘నిజమే. బైరాంభానుడు నా ప్రణయపుష్పమును నిర్మి
రోధముగా నాఘ్రాణింప నమకట్టి, నాపై హత్యచేయఁడు
మోపినాఁడు; నన్ను బంధించినాఁడు. హీరాసుంధరిని విప్ప
మాలిన పక్షిగాఁ జేసినాఁడు. మా సౌఖ్యములు మూలంబు
వై నది.’

ఇంతలో గీతము మరల ప్రవేశించుకొనెను.

వలదు చింత; అంధకుఁ డింకఁ దొలఁగె. వాప్త
పరమభాస్కరోదయకాల మరుగుదేర
కటికిచీకటి పంచబంగాళ మగును
కళల వికసించు నబ్జసికాంత యపుడు
కలుగు నీకు బంధనముక్తి కార నుండి.

‘అన్నట్లేమాపద లెంతకాలము? ఈ వియోగ మెన్నాళ్లు?
అక్కరుపాదుపాకు యధార్థము తెలియు నంతదనుక. అప్పుడు
నా మోహనాంగి సీరాసుందరి వంత లన్నియుఁ బోవును.
నా నిర్దోషిత్వమును తెల్లమగును కాని, అందులకు

మార్గము,.....హా ! హతవిధి ! సూర్యోదయ మగుచోపల
నేను వధ్యస్థానమును జేరవలసియుండ నాకు బంధనిమోచన
యెట్లుగలదు? అని పరితపించి కుమారసింహుడు కూల
బడెను. మరల ధర్మశాలయందలి పాంధుని పాట వానికర్ణ
ములఁ బడినది.

చింత వలదు; చింత నలదు

శ్రీకాంతుఁ డుండగను చింత వలదు

హరి నారాయణ కృష్ణ అని నోటఁ బలికిన

దురితజాలములెల్లఁ దొలఁగును నరుఁ డా

చింత వలదు; చింతవలదు

శ్రీకాంతుఁ డుండగను చింతవలదు.

కుమారసింహుడులేచికమ్ములు పట్టుకొని నిలుచుబడెను.
భక్తిరసాత్మక మగు పాట వానికి బాగుగ పర్చమైనది. వాని
భావములను గలంచినది. అంతయు నబద్ధము. ఆ శ్రీకాం
తుడే యుండిన, నిట్టి యన్యాయములు జరుగునా? దేవుడు
లేడు ' అని కుమారసింహుఁ డటచెను.

ఈవలఁ గూర్చుండి తూఁగుచుండిన కారాగృహరక్షకుఁ
డామాట నాలకించి 'కుమారసింహా! అదేమి యట్లును
చున్నావు? పాపము శమించుఁ గాక' అనెను.

కుమార : మఱి యసత్యమా ? రామసింగూ?

రామ : దేవుడు లేడని యెట్లు చెప్పగలవు ?

కుమార : నిజముగా నుండిన, నిరపరాధికి నాకీ బంధనమును ఉడిగితును కల్పించుచురా ?

రామ : నాయనా! నీవునిగ్గోషివనిలోకమునకుఁ దెలియును.

కుమార : కాని ప్రయోజనము ?

రామ : ఇది కలికాలము; ధర్మమున నశ్చరములు లేదు. ఈ బైరాంఖానుఁ డొక బ్రహ్మరాక్షసుఁడు. ఈ నడుమనే మావానిపై రాజద్రోహనేరమును మోపినాడు. అన్యాయము, కడకు వానిచే మరచివేసిన కృతమును స్వీకరింపఁజేసి మన్నించినాడు. ఆవల సంతయునుఁ బాదుపాకుఁ దెలిపినది; కాని పగిలిన కుండను అతుకుటెట్లు?

కుమార : అవునవును. ఖానుని ప్రకృత్యనే నాకీ పాటునకుఁ గారణ మైనది.

రామ : ఈ న్యాయము పాదుపాకుఁ దెలిసిన మంచిది. బైరాంఖానుఁ డనిన నాకు అజతాలిమంట నెత్తి కెక్కుచుండును.

కుమార : నీవు పోయి తెలుపుదువా ? నీకుఁ బుణ్యముండును.

రామ : బాను, అట్లు చేసిన ఒక యన్యాయకార్యమునకుఁ గూడ నడ్డపడినట్లగుఁ గాని, అందులకు నాకుఁ దగువచాలను.

కుమార : న్యాయముంట కడకుఁ బొమ్ము. పాదుపాదుర్మనమగును. అప్పు డాతనికి నా దుర్బలము విన్నవించుము. రామసింగూ ! నీ మేలు మఱువను.

రామ : ఇది తప్ప నీ రక్షణార్థము, కొండలు పిండి కేయల మన్నను కేయుదును.

కుమార : కృతజ్ఞుడను. మఱి హీమూకుమారి హీరా సుందరి వెంటనున్నావని గదా?

రామ : ఎందుచున్నాను.

కుమార : ఆమెకడ కిప్పుడే పోవలయును. పోయి, చూర్మోదయముతోపల నన్ను వధ్యశాలః జేర్చినున్నా రని చెప్పము. ఆమెకు గౌతమి యను సఖి కలను. న్యాయ ఘంట యారెకుః దెలియును.

రామ : ఆలాగే; రెండుగంటలకు నాకు వంతు మాడును. వెంటనే పోవుదును. పోయి నిమరభామ్ము.

కుమార : పెరనిమర పోవున రానున్నది. ఇప్పుడు పొద్దికొండ నాడ వాడచుచున్నది.

రామ : కుమారసింహా ! రక్షణమును గావాలము. లేకున్న నాకు గొంతుమీదనే వచ్చును. శాగ్రత్త.

కుమార : ఏజన్మమున నేఘోరమును చేసియు పాప జన్మమున నిట్టి శిక్ష ననుభవించు చున్నాను.

రెండుగంటలకు సరిగా మఱియొక రక్షణమును వచ్చెను. కారాగార రక్షణభారమును వారి కొప్పుగించి రామసింగు నెడలిపోయెను.

క్రాంతి సేవకుండు విద్యుత్తాని భిక్షముపైఁ జెట్టుకొని పహారా యిచ్చుచుః బచారొనరించు చుండెను. కుమార సింహుండు వారి గొంచి 'సిపే రేమి?' అని యడిగెను.

అందులకాతః జాగ్రహమున 'నాతోవిద్యుయంతుమవా ? నోరు మూసికొని పడియుండుము' అని గద్దించెను.

'నాకేమియుఁ దోచుటలేదు. దానిచే నడిగితిని.'

'ఒక్కసారిగాఁదోచువేళ దగ్గజకు వచ్చుచున్నది. ఓపికఁ బట్టియుండుము.'

'నీయభిప్రాయము నాకుఁ దెలియలేదు.'

'తెలియలేదా? అర్థమవును; నీకెట్లు తెలియును ? ఈచేతఁ జేత; ఈచేత ననుభవము ఉరికంబముకడకు నిన్నుఁ గొని పోవుటకు బై రాంభాను రానున్నాఁడు.'

'అసంగతిరాకుఁ దెలియును. వాఁడు నీచాక్కుయను. కాని నేరస్థుని మూఁక మాటలు విచారించినచో నాచూచుకొని పడఁడుగదా! ఒక్కపర్యాయము మాత్రము నన్ను విచారించితి'

'ఏమో! అసంగతి నాకుఁదెలియదు. బై రాంభాను నడుగుము. ఇంక నోకెత్తకుము. అతఁడును వచ్చుచేకబయ్యెను.'

కుమారసింహుని వారిట్టి కాలహతయా ఇతఁడేమియును అరుణ హంగులును బ్రగదించినవి. ఆకాశములో బై రాంభానుఁ దిరుగుట భటులు వెంటదాఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను.

కుమారసింహుఁ జాతని గాంచి 'బాబాభాన్! నేను నీదగ్గఁ పిని. నన్ను' అని చెప్పునుండ భానుఁడు 'నోరు మూయుము' అని కసరెను.

'బాబాభాన్ ! నేను హత్యచేయలేదు. నాకేమియు....'

'నోరుమూయుకున్న నీనాలుకఁ జేల్పెదను.' అని మరల భానుఁడు బెడఁకించెను.

కుమారసింహుడందులకుఁ గోపతామ్రాక్షుడై 'అన్యాయముగా నాతలఁ దఱుగుటకు సంసిద్ధుడవైయుండు నీవు నానాలుకఁ జీల్చుటకు వెనుకాడవని నాకుఁ దెలియును. మాణిక్యమువంటి పాదుపాచరిత్రమునకు మసిబొట్టువలె నీవు దాపురించితివి' అని నిర్భయముగాఁ దూలనాడెను.

బైరాంఖానుఁడు వానిఁ జెవిఁబెట్టక 'ఓరీ! వీనిని వధ్యస్థానమునకుఁ గొనిరండు' అని యాజ్ఞఁజేసెను.

భటులు కుమారసింహుని వెంటఁబెట్టుకొని వధ్యశాలఁ జేరిరి. ఖానుఁడును వారిని వెంబడించెను. వారు కుమారసింహుని పెదకెక్కలువిడిచి ఉరికంబమునకుఁ గట్టిరి. కత్తులు దూసి ఖానుని యానతి నిరీక్షించుచుండిరి.

బైరాంఖానుఁడు ప్రళయ భైరవాకారమున 'ఓరీ! నీ ప్రాణము చీకఁగముతో చరి. నుగతికి బైవమును వేడుకొనుము' అని వచించెను.

కుమారసింహుఁడు మహాక్రుద్ధుడై 'ఓరీ! క్షుద్రాధమా! నీవు రాక్షసుడవు. మాయరాక్షసుడవు. నీముఖావలోకనము పాపహేతువు. ఛీ! ఆవలఁబొమ్మ' అని దూషించెను.

ఖానుఁడా దూషణములకుఁ గాలఁద్రొక్కిన కాళోదరము లీల బుసలఁగొట్టుచు "దుష్టాత్మా! నేనే నీకంఠమును ఖండించెదను" అని కరవాలమును బైకెత్తెను.

అయ్యో! అయ్యో! ఆవల నేమని వ్రాయుదుము!

తదునైదవ ప్రకరణము

బందీవిమోచనము

ప్రాణదానంబు కన్నను ప్రతము గలదె ?

—చేమకూర వేంకటకవి.

గ్రోధూళివేళ యైనది. కడుపునిండుగఁ బచ్చిగడ్డి మెసవి
పశుగణ మంబారావము లొనరించుచుఁ గొట్టములఁ జేరు
కొను చున్నవి.

కాని యింకను గౌతమి యింటికి రాదయ్యెను.

శాబకముల కొఱకు ముక్కున నాహారము మోసికొని
పతంగములు కులాయముల విశ్రమించుచున్నవి.

కాని యింకను గౌతమి రాదేమి చెపుమా ?

భాస్కరుఁ డపరదిక్కాంతఁ గూడి పల్కిమాళ్ళగోళము
నకుఁ బ్రాభవ మొసంగుటకుఁ బయనమైనాఁడు.

కాని యింకను గౌతమి తడయుటకుఁ గారణ మేమో
యుండునో కదా ?

అంతలో జగమంతయు మాటుమడికినది. దివాణమున
రెండుగంట లప్పడే కొట్టినాడు.

కాని యర్ధరాత్రమైనను గౌతమి యెచట నిలిచియుండును?
హీరాసుందరి కేమియు నర్థముకాలేదు. బైరాంఖానుని
గృహమున కని పోయిన గౌతమి యింకను విరిగి రాకుండుటకు

హేళు పేయైయందును? భానుండామె మాచగనము నప
నారించి యుండునా? ప్రాణమును బోతాన్ని యుండునా?
లేక బంధించి యుండునా? కేసరి కుమారమునకు బోయిన
కురంగము తప్పి బయిటం బడునా? గృహకులాయమును
జేరిన కీరము జీవములతో నుండునా? రాక్షసావాసమునకు
జనిన జాపు తప్పరా?

దుర్భరములగు నిట్టి భావము లా రమణీరత్నమును
విభ్రనాభాతమున ముంచితేల్పు చుండును. ఆమె కేమి
యును దోషలేదు. అప్రయత్నముగా నాపంకజాక్షి నేత్రము
లక్ష్మణాక్షము లయ్యెను. బావిని ద్రవ్వఁ బోగా, భాతము
బయటం బడినట్లు, కుమారసింహ సంరక్షణార్థము గౌతమి
భానుని గృహమునకు బోయి కష్టాటపులఁ జిక్కి పరిశ్ర
మించు చున్నదేమో యని హీరానుందరి వందల చుంకిరిసి.

హీరా రాకేయి మామారము హితవై నది కాదు; గుర్తు
పట్టలేదు. ఆమె విలిచినచోట చిలుముట లేదు. కాలుగాలి
పిల్లివలె మాటిమాటికి నీశిలోనికవచ్చి గౌతమి నెదురుచూచు
చుండినది. కాని ఎట్టి పొలకువగాని లేదు. గౌతమికి విచ్చు
భానుని వలన నేదియో కీడు మూడియందుగని హీరా నిష్క్ర
యించు కొనినది.

‘ఈ పాడుసోయగమున కొకటి, రెండు, మూడు ప్రాణ
ములు బలియిచ్చితిని కాదు కాదు; కుమారసింహుడును,
నా కుమారిసింహుడును దక్కకున్న, గౌతమిని, నాగౌతమిని
గాంచకున్న, నావిలాసమున కాత్మబలి నొనంగుదును. ప్రాణ
శ్చేద్యుడైతిని ప్రాణము, ప్రాణనఖి లేని జీవము నాకెందుకు?

ఏటకా? నామీద గాల్సినా? ఏది గతి? నన్నును స్వామిని పోలించి పట్టెను. మఱి మార్గములేదు..... ఏతా కిది..... అబలను..... ఎట్లు పోవకు? నిశా సమయము ఆశ్రమ మిక్కడలేదు..... పోగలనా? ... విధిలేదు; పోక లేవును, సమయమువచ్చిన పాత్రలే... అయినచో, నా సోకీల్యమే నాకు బలము.' హీరానుండరి నిర్ధారణకు రాంగలిగినది. వేకువ మూడు గంటలైనను, నిర్భయముగా ఆ శ్రేణుమూర్తి సర్వుడు స్వామి యాశ్రమము నకుఁ బోవ సమకట్టినది.

ప్రాంగణద్వారము కడకు వచ్చునప్పటి కామెకొక మాసవుఁ డెదురై 'హీరానుండరి గృహమిదియేనా?' అని యడిగెను.

అర్ధరాత్రమున నొంటిమైవచ్చిన మాతాపుత్రునిఁ గాంచి హీరా చకితాత్మయై 'అవును. ఏమిటకు?' అని ప్రశ్నించెను.

'హీరానుండరి ఎంటున్నదా? ఆమెతో మాటలాడ వలసియున్నది.'

'హీరానుండరిని నేనే. నీవెవరవు?'

'అమ్మా! ఒక్కరహస్యమును దెప్పటకై వచ్చితిని. నేను కారాగార రక్షకుఁడను. బంధిహుఁడగు కుమారసింహునిఁ దెల్లవాఁడకల్ల బైరాఁడినుఁ గురితీయ నున్నాడు. ఈ విషయమును నీకెఱింగింపఁ గుమారసింహుడు నన్నుఁ బ్రార్థించినాడు. ఇంక నేనిచట నిలిచిన నాకొంపకూలును.' అని చెప్పి పంపింపుటకుఁ గు పోవుచుండెను.

హీరాసుందరికి మిన్ను మీఁదఁ గూలినట్లయ్యెను. ఆమె వీఁపు విడిచి పడినది. దేహమంతయుఁ దిమ్మిరి పట్టినది, కన్నులు పచ్చగాఁ బోయినవి. సమాశించుకొని యెట్లో లేచి 'తండ్రీ ! ఒక్క మనవి. నేను దిక్కు లేని పక్షి నైతిని. అకారణ బాంధవుండవై వచ్చితివి. నాకీగండమునుదప్పింపవా? నా కుమారసింహుని రక్షింపవా?' అని బతిమాలుకొన సాగెను.

రామసింగు వెనుతిరిగి నిలిచి 'అమ్మా! నన్నేమి చేయు మందువు? ఈవ్యవహారమునందు నాకీషణ్ణాత్రమేని జోక్యమున్నదని ఆదానవునకుఁదెలిసెనా, కుమారసింహునిఁ గాదు, ముందు నన్నురికంబమున కెక్కించును. దిక్కులేని వారికి దేవుడే దిక్కు. నాకిక 'సెలవు' అని గబగబఁ బోయెను.

చిత్రప్రతిమ చండమున హీరాసుందరి యట్లేనిలిచి పోయినది. 'అయ్యో! ఎట్టి పాడుకాలము! నా పాపిష్టిచెవులు నేఁ డెట్టివార్తను వినినవి! ఇట్టిదే కాఁబోలు, కష్టము లొంటరిగ రావని కోవిదు లనుచుందురు. నా సద్గురుస్వామియే నా దైవము ; ఆమహాత్ముడే నాకు రక్షకుఁడు' అనుకొనుచు నామె మార్గమును జేరుకొనినది. లోభోపహతుఁడగు భాగ్యవంతుని కలిమి లోకుల కుపకరింపని కరణి, ప్రకృతి సుందర చంద్రికావిలసిత మయ్యును, తరుశ్రేణులు సాంద్రచ్ఛాయలను పథమునఁ గ్రుమ్మఱించి తెరువరుల గమనసౌలభ్యమున కభ్యంతరముఁ గలిగించు చుండినవి.

చకిత హరిజేషణములతో నాసమయమున హీరాసుందరి గజగమనమున దారిఁబట్టి పోవుచుండినది. దూరమున సృగాల

ములు కర్ణకణ్ఠోరముగాఁ గూయుచున్నవి. ప్రక్కల నికుంజాంతరములఁ గీటకములు గీపెట్టుచున్నవి. అటచేతఁ బ్రాణము లిడుకొని యెట్లొ యా యెలనాగ యాశ్రమాభిముఖయై రేఁగులు తంకేళ్ళుగఁ ద్రొక్కుచు ముందుకు సాగుచునే యుండినది. కడకు దృఢసంకల్పమే యనుఁడు, ప్రణయ ముం త్రమే యనుఁడు, విత్రవాత్సల్యమే యనుఁడు—ఆ కాము కిని సద్గురుస్వామి సన్నిధికిఁ దెచ్చి విడిచినది.

హీరాసుందరి యట్లాశ్రమ ద్వారమునుఁ జేరి ‘స్వామీ! స్వామీ! నేనూ హీరాను! నేనూ హీరాను’ అని తహ తహతో నటువ మొదలిడినది. కాని లోనుండి ప్రత్యుత్తరము లేదు. ఉత్కంఠాకషాయిత మగు హీరాసుందరి యార్తనాద మున కాశ్రమ మృగము లటునిటుఁ బాటసాగినవి. మత్తెట్టి సవ్వడియును లేదు. ఆమెకు క్షణమొక యుగముగా దుస్సహమై యుండెను. సద్గురుస్వామి యాశ్రమమున లేఁడా? ఇనుపగజ్జెలతల్లి యిక్కడికిని దఱుముకొని వచ్చినదా? ‘స్వామీ! నేనూ హీరాను! స్వామీ, నేనూ హీరాను’ అని యామె మొఱఁజెట్టుచునే యుండినది.

‘హీరా! వేళకానివేళ నింతరాత్రమున నొంటరిగ నెందు లకు వచ్చితివి?’ అను ప్రశ్న మామెకు మఠమున కనతి దూరము నుండి విననయ్యెను. వెంటనే యామె సద్గురు స్వామిని గుర్తించి ఆతని కభిముఖముగాఁ బరుగిడి ‘స్వామీ! పూజ్యము లగు మీ పాదపద్మములే నాకు గతి. సర్వజ్ఞులగు మీకుఁ దెలియని దేముడును? బైరాంఖానుఁడు మీ

కురూరికను నా చెలిని గాతమిని బంధించిరావో, మజేమి చేసిరావో తెలియదు. వానియింటి కామ నిర్మయదయము వానియనది! ఇంతవఱకుం దిరిగి రాలేదు. భానుడు ప్రూరకీరా తుడు; దేనికిని వెనుకాడడు అయ్యో! న్వాహి! విన్నవించుటకు నోరాడకున్నది. నామోహనాంగుని, నా భాగ్యరశి-హునిం దెల్లవాటి భానుఁ జురితీయనున్నాడట. నేను కంకులమున కాకినైతిని. కథ సంతటిని విశదముగాఁ బోవుచు విన్నవించును. పాదుషా కడకుం బోవలయును; వ్యవధి లేదు; దయచేయుడు' అని కురూరి వోలె విలపించుచు నాతని పాదరాజీవముల కెఱంగెను.

సద్గురుస్వామి గాఢాలోచనా తత్పరుఁ డయ్యెను. ఆలోచనా-ప్రయోగ నా చుట్టించుని బానులు ముసివడినవి. 'పాదుషా! సదీజలముల స్నానముచేయవలె' 'సత్వర మా ప్రవేశమునకుం దిరిగిపోమ్ము' అని దివ్యవాణి నాకాడేగించి పది; వెంటనే వచ్చితిని. కారణమంటేని తాత్పర్యపరిగమము. నకు పుము; ఇంత సచ్చేదనం. భానునికాలము చూడఁగొనది. వానికి బోఁగలము నాపురించుటఁ జేసియే బుద్ధి పుడచాలఁ బట్టినది. అక్కఱుపాదుషా యుగములనాటి యుద్ధిష్ఠికుం పని చెప్పి యుము. భానుని దురంత మాప్రభువ్రచకుం దెలిసెనా, నిట్టి నిలువున రెండుతుండెములుగాఁ జేయును. కుగూరీ! కష్టా సంతకమునఁ గాని సౌఖ్యములు రాణింపవు. నీ విపన్నేఘములు విజీయ నున్నవి; భాగ్యరుణ కాంతం లడగోదయముతోఁ బ్రసరింపనున్నవి. అదిగో! చూడుము; వేంగు

జుక్కయు నుడువించినది. రమ్మ ! పోవుదము” అని సద్గురు స్వామి పయనమయ్యెను.

ఆశ్రమమునుండి గురువును శిష్యురాలును మరు జ్వేగమునఁ బురమును జేరుకొని రనియే వ్రాయుదుము. మనోవేగమునఁ బుట్టెంచి రనియే మనవి చేయుదుము. శుష్టశిష్టణమును, శిష్టరక్షణమును స్మరుస్వామి సంకల్పించినాడు. శరణాదులఁగావ సమకట్టివాడు. సజ్జను లమోఘ సంకల్పులుగదా!

హీరానుందరిని సద్గురుస్వామి యామె సాధమున వదలి శరవేగమున పాదుషా సదనమునకుఁ బోయెను. సార్వభౌముని సందర్శనమునకు సద్గురుస్వామి కనుజ్ఞ యెందులకు? కాని, చూడఁగా రాజద్వారము బంధింపఁబడి యున్నది. స్వామి చక్కఁగా న్యాయఘంటా స్థానమును జేరి సూత్రమును లాగ నారంభించెను.

ఆయెడనే ప్రాసాదాగ్రమున దేహవ్యాయామార్థము పాదుషా విచ్చేసి యుండెను. ఘంటారావ మాతని చెవులఁ బడినది. ‘కృత్తివేళ నాస్తలై న్యాయఘంట నాక్రమించిన దీనులెవ్వరై యుందురు? కంఠగ్రత ప్రాణము నధ్ధింప విషన్నులెవ్వరో వచ్చియుందురు’ అని పాదుషా భావించి ఘంటకడ కరుదెంచి పైచుండియే ‘ఎవరు వారు?’ అని క్రిందివారిన హెచ్చరించు కొనెను.

శీఘ్రగతి వచ్చిన సార్వభౌముని గని సద్గురుస్వామి సంభ్రమసంతోష స్వాంతఃకై ‘సార్వభౌమా! సద్గురుస్వామిని. అత్యవసరమును విషయము. ధర్మమునకు హాని కలుగనున్నది’ అని పలికెను.

‘సర్వరూపస్వామియా!’ అని ప్రాసాదోపరి తలమునుండి పామపా చెక్కలపై స్వామిసన్నిధికి వ్రాలినట్లు దిగివచ్చెను.

సర్వరూపస్వామి సార్వభౌమునిగాంచి ‘బేటా! మనమిప్పుడు శాశాభానుని గృహమునకుఁ బోవలసియున్నది. మెడలో దుఘాక్షణో, మదిలో మదిరాక్షులతో నాతఁ డింత కాలముగా మనకన్నులకు గంతఁగట్టి యుండినాఁడు. వానిపాపము పండినది; క్రిందఁబడి క్రుష్ణకాలము వచ్చినది. మాటలకు వ్యవధి చాలదు. మార్గమున సంతయుఁ జెప్పెదను; క్షణమాలసించినను, గోటఁబోవు దానికి గొడ్డలి కావలసి వచ్చును’ అని చెప్పెను.

అకృపపామపా యామాటల నాలకించి శైరవాకారుఁ డయ్యెను. ‘స్వామిజీ! ఈనడుమ వానికి దుర్బుధి పుట్టినది: అధికార మదమున వానికనులు నెత్తికెక్కినవి. వాఁ డాడినదే యాట. పాడినదేపాటయైనది. ఏదియో విశ్వాసముతో నేను వానిని లెక్కింపకుంటిని. వానివలన నిప్పటికే పెక్కు అల్ల కణ్ణాలములు చెల రేగినవి. ఇంటను, బయటను వాని దుశ్చార్మికత్రము దుర్భరమగు చున్నది. ఇతఁ జెడవికి మించిన పల్లును బెకలింప వలయును.’ అని బయలు జేసెను. గురుశిష్యు లిరువురును జైరాంభాను భవనము వైపు నడువ నారంభించిరి.

అట్లు వా దుద్యాన ప్రాకార ద్వారమును జాయుటయే తడవుగా ‘అయ్యో! అయ్యో! నన్ను విడుపుము; నన్ను విడుపుము’ అను సార్తస్వరము వారి శ్రుతిపుటములఁ జేరినది. అదియొక స్త్రీకంతధ్వని. ఒక్కగంతులో వారచటికి దూకిరి.

అచట నబ్బుల్లాసా హేబు గౌతమి చేయిబట్టుకొని లాగు చుండెను. 'అయ్యో! అయ్యో! నన్ను విడువము; నన్ను విడువము' అని గౌతమి యటచుచు బెనగు చుండినది. ఆ దృశ్యమును గాంచి పాదుషా ప్రళయకాలరుద్రుడై ఒక్క ప్రేమన నబ్బుల్లాశిరమును నటకివైచెను. అది మొండెము నుండి వేతై క్రింద బడినది. వాని కబంధ మస్తవ్యస్తముగా నృత్య మొనఁచుచు నల్లంతమారమున భూమి కొఱంగినది. ఒక్కకన్నులు లేవనియే కాని, మేధావిని యగు గౌతమి కంతయు స్ఫురెనది. గాలికిఁ దూఁగు తీగవోలే నా యంధ శాలిక వణకుచు నట్లే నిలిచియుండెను.

పాదుషా యింకను శాంతింపలేదు. రూక్షస్వరముననే యాతఁడు 'గౌతమీ! సంగతి యేమి? ఉన్నది యున్నట్లుగా విన్నవింపవలయును' అని ప్రశ్నించెను.

శోకగడ్గడకంఠమున నామె 'మహాప్రభూ! బైరాంఖానుని కోశాగారమున మీ యాంతరంగిక భృత్యుఁడు మహమ్మదు బంధితుడై యున్నాఁడు. ముందు వానికి విమోచనము గల్గింపవలయుననిమనవి. ఆవల సంతయు దేవరవారి దివ్యచిత్త మునకువచ్చును; అసంతరమంతయు వినిపింతును' అని పలికెను.

ఆ మాటలకు పాదుషా యాశ్చర్యోద్రేకమున 'మహమ్మదు బంధితుడై యున్నాడా? ఎక్కడ? నడువము' అని ముదల యిడెను.

'నావెంట పయచేయుఁడు' అని గౌతమి ముందు నడువ సాగెను. చక్కచున్నామియును, చంద్రహాసహస్తుండగు సార్వభౌముఁడను నామె వెనుకఁ జనుచుండిరి. అట్లంతలో వారు

వనాంతరముఁ చేరిరి. ఒకయెడ గౌతమి యాఁగి 'మహమ్మద్! మహమ్మద్!' అని యఱచెను.

'అనిర్భాగ్యుఁ డిక్కడ నే యున్నాఁడు' అని మహమ్మదు గణకిటికీ నుండి గాన్పించెను. అతఁడు పాదుషాను గాంచి 'సర్కార్! సర్కార్! ఖానుసాహేబు నన్నుఁ జెజయం దుంచినాఁడు, అతఁడు వంచకుఁడు; క్రూరుఁడు; విశ్వాస మాతకుఁడు; దొంగ. నా ప్రాణము పోవుచున్నది. రక్షింపుడు; రక్షింపుడు' అని మొఱఁబెట్టెను.

బైరాంఖానుని రాక్షసకృత్యమునకుఁ బాదుషా క్రోధా ద్రిక్తుఁడయ్యెను. ఒక్కొక్కతఁడ వేదియో యాతఁ డాలోచించి 'మహమ్మద్! నీ కేమియు భయము లేదు. నీ ప్రాణములకు నా ప్రాణ హస్తము. ఒక్క నిముసమోషికఁబట్టియుండుము' అని యభయమిచ్చి 'స్వామీజీ! మనమిక్కఁ గుమారసింహసంరక్షణార్థము మధ్యక్షానమునకుఁ బోవుదమురఁడు. నీమిఁమాలసించిన నేమిఁ మించిపోవునో! పక్షాత్తుడము' అని వెనుకకు దిరిగెను.

'అధర్మమునకుఁ గల యభ్యుదయము తాత్కాలికము గాని శాశ్వతము కాదు. అధికారముతో నహంకారము మేళవించిన నెట్టి ఘోరకార్యములకైన వెనుకంజ వేయదు. వత్సా! పండ్ల చెట్టును ముండ్లకంప కరణి, పరోపకార దళుఁ డవును, పక్షపాత రహితుఁడవును, పరిపాలనా నిపుణుఁడవు నగు నిన్ను బైరాంఖానుఁడు నిరోధించుచున్నాఁడు సుమా!' అని సద్గుణస్వామి నడచుచుఁ బలికెను.

'అవును. నేటితో వానిపీడ వదలించుకొందును' అని పాదుషా నిశుడచెంగ లిడుచుండెను.

పదునాఱవ ప్రకరణము

అపరాధి

.....ఏరికిఁ జెల్లునె ?

యరయగఁ నేమింతవార మనుకొన?

—పింగళి నూరన.

స్వర్వలోక సమాష్టాదకరం బగు నా ప్రభాతకాలమునఁ బ్రకృతికాంత వినూతన విలాసలావణ్యవర్ణయైయియుండు ప్రపంచమునకు శోభ నించు చుండినది. పురప్రాసాద శ్రేణులందును, యమునా తరంగిణ్యాది జలాశయము లందును, స్త్రీ బాల వృద్ధుల ముఖారవిందముల యందును, ఆ వినూత్నాలంకార సోయగములు ప్రస్ఫుటము లగుచుండెను.

లోకభాంధవుని రాకఁ గని దోషాకరుని మోము వెలవెలఁ జోయినది. వాని పశ్చిమబుద్ధియే వాని పక్షభ్రష్టతకుఁ గారణమైనది. ప్రభాకరుడును నిశ్చాత్రుడు మగు విశ్వసామ్రాజ్య పరిపాలనకు సమకట్టి ప్రతిభను వెలయింప సాగినాడు.

పాదుషా పోషకజనకుడు బైరాంఖానుడేమి? బంధింపఁ బడు చేమి? ఎంత యాశ్చర్యము? పౌరులు గములుగట్టి గుజగుజలు వోపుచుండిరి. జనులందఱు తంహోపతండములుగాఁ గూడి యుండిరి. 'లోకో భిన్నరుచిః' అను పండితవాక్యానుసారము ఎవరికిఁ దోచినట్లు వారు మాటలాడు చుండిరి.

‘చూచితివా ! బైరాంఖానుఁ డింతకాలముగా ఏనుఁగు చేషము వేసి, కడకు గాడిదకూతఁ గూసినాఁడు.’ అని యొక వర్తకుఁడు మిత్రునితోఁ బలికెను.

‘అవు నవును. వేడుక కొన్నాళ్ళు, నెలలు కొన్నాళ్ళు; విశ్వమేలిన నలుఁడు అశ్వశిక్షకుఁడు కాలేదా?’ అని యాతఁడు బదులిడెను.

‘అది కాదు. నలమహారాజు ధర్మాత్ముఁడు. బైరాంఖానుఁడో లోకరావణుఁడు; పరనారీ కంటకుఁడు; అన్యాయ పరుఁడు. మూరెడు పోయినాఁడు, బారెడు క్రంగినాఁడు. ముందున్నది వానికి ముసళ్ళపండుగ. నేఁడు పాలు పొసికొని యన్నము తిందము’ అని యొక బడిపంతులు సంతోషమును వెల్లివ్రచ్చెను.

ఆ మాటలకుఁ బౌరాణికుఁ డొకఁడు ‘దైవచిత్రముఁ జూడుఁడు ! నల్లని కస్తురి కమ్మని పరిమళమును వెదఁజల్లు చున్నది; స్రూరవ్యాళము ఘోరమున దేదీప్యమాన మగు మనని నిల్చుకొని యున్నది. అదియే చందమున దురహంకార బంధుఁడును, తపరకు విద్వేషియు నగు బైరాంఖానుని గర్భవాసమునందు, పండిత వశ్యాఁడును, సర్వమత సహిష్ణుఁడగువాఁడైయు నగు అల్లుల్లరహీముఖాను జన్మించినాఁడు. ఏక్కడి కెక్కడి సామ్యము ? నక్క యెక్కడ ? నాగలోక మెక్కడ?’ అని యాశ్చర్యమునఁ బలికెను.

బడిపంతులు : రహీముఖానుఁ డాతని కుమారుఁడా ? ఇంతవఱకు నాకు దెలియదు.

పోరాణికుడు : రహీముఖానుఁ డక్కఱు సార్వభౌమునకుఁ బ్రాణమిత్తుఁడు. ఆసాయము వారిద్దఱు సారస్వత గోష్ఠి యందును, మతచర్చల యందును నిమగ్నులై యుందురు. భారతభూమి నావాసముగాఁ జేసికొని యుండు హిందూ మహమ్మదీయు లవారతము సుహృద్భావముతో మెలఁగు చుండుటకై యామిత్రసత్తములు పాటుపడుచున్నారు.

రహీముఖులు : అవును. మహాభక్తశిఖామణి యగు కబీరు దాను కూడ 'హిందూ మహమ్మదీయులు అను ఘటములు కెందును ఒకమృత్తికతోడనే నిర్మితములై యున్నవి. హిందువులు 'రామ్' అనియు, మహమ్మదీయులు 'రహీమ్' అనియు ఏకేశ్వరునేభ్యావించు చున్నారు' అని ప్రబోధించెను. దాదూ మహాశయుఁడును 'రాముఁడే రహీము; రహీమే రాముఁడు. కరీమే కేశవుఁడు; కేశవుఁడే కరీము' అని ప్రచార మొనరించినాఁడు.

పోరాణికుడు : వారు మహానుభావులు. వారి పాద స్పృశియుఁ బరమపవిత్రమైనది. పసివాఁడయ్యెను రహీము ఖాను వారి యడుగుజాడలయందే నిడచుచున్నాఁడు. సంస్కృతము, హిందీ. పార్సీ, అరబ్బీ భాషల యందా యువకున కఖండ పాండిత్యము గలదు. ఆతని కవిత్వము ధారాశుద్ధితో, మనోహరముగా నుండును. హిందూ మహమ్మదీయ మత మూల సిద్ధాంతము లేకై కము అని ప్రకటించు తలంపున నాతఁడు దేవభాషయందు 'రహీమ్ శావ్యము' అను శ్రీకృష్ణస్తుతిని రచించినాఁడు. మచ్చున కొక శ్లోకము నాకర్ణింపుము:

య ద్యాత్రయా వ్యాపకతా హతా తే
భిదైకతా వాక్పరతాచ నుత్యా
ధ్యానేన బుద్ధేః పరతా పరేశ
జాత్యాఽజతా తుంతు మిహీర్హసి త్వమ్.

బడిపంతులు : ఆహాహా! ఏమి శ్లోకము! ఏమి శ్లోకము!
దీని యర్థమును విశదీకరింతురా?

పౌరాణికుడు : అర్థము తెలియవన్న వ్యర్థమే కదా;
వినుడు : 'ఓ పరమేశ్వరా! నీవు సర్వవ్యాపకుడవు. నిన్ను
దర్శించుటకై తీర్థయాత్రలు సేయుట నీ సర్వవ్యాపకత్వమును
సంకుచిత మొనరించిన యట్లుగును. సహస్రముఖమగు నీనామ
సంకీర్తనముచే నీయేకత్వముచకు భంగమువా టిల్లునని భీతిల్లు
దును. వాగతీతుడ వగు నిన్ను నుతించినను, పంజర బద్ధునిఁ
జేసినట్లుగును. బుద్ధికి సైత మందరాని నీతత్త్వమును ధ్యానిం
చుట యనునది యసంభముగదా! పుట్టుక లేని నీకుఁ
బాష్ట్రపుఁ గల్పించినను అపరాధుల మగుదుము, సర్వేశ్వరా!
మా యవివేకమును మన్నింపుము.'

బడిపంతులు : మహానుభావుడు. ఇట్టి భావరత్నములు
విశ్వజనీనములు కదా! ఏమతముచ కివి యన్వయింపవు?
అందఱు కియ్యవి సమాదరణీయములే సుమా!

పౌరాణికుడు : మఱియొక శ్లోకము.

రత్నాకరోఽస్తి సదనం గృహిణీచ పద్మా
కిందేయ మస్తి భవతే జగదీశ్వరాయ,

రాధాగృహీతమనసే మనసేచ తుభ్యం

దత్తం మయా నిజమన స్తదిదం గృహీణ.

ని భావము వినుము : 'ఓ జగదీశ్వరా ! నీసదనము రత్నాకరము. గృహిణి యన్ననో, సర్వమంగళ. ఇక నీకొఱకు నేను సమర్పింపఁ దగిన వస్తు వేమున్నది? నీవు నిరంతరము రాధాగృహీత మనస్కుడ వని తలఁపొసి తలఁపొసి, తుదకు నా మనస్సునే నీ కుడుగరగా నర్పించుచున్నాను. కృపఁ జూపుము.'

ఇంతలో నచటి కొక వృద్ధుఁ డరుదెంచి 'నాయనలారా ! ప్రభు వనిన మనపాదుషాయే ప్రభువు. మొన్ననే సహస్ర చంద్ర దర్శన ప్రాయశ్చిత్తమును గావించుకొంటిని. ఇంత వయస్సు వచ్చినది కదా ! నే నిప్పటికి మన యక్కరు సార్వ భౌముని వంటి ధర్మరాజును జూచి యుండలేదు' అనిపలికెను.

బడిపంతులు : నీమాట సత్యము

వృద్ధుడు : నాయనా ! సారీవాసును నీకుఁ దెలియు నను కొందును. పాపము, నిన్న నాయంకాలము వాని పుత్రుఁడు గతించినాడు. పూర్వాచారము ననుసరించి భార్య మృతుఁ డగు భర్తతో సహగమన మొనరించుటకై సర్వ మాయత్త మొనరింపఁ బడినది. అచట ననుకూలురు కొందఱు, ప్రతికూలురు కొందఱు మూగిరి. సనాతనులకును. సంస్కారప్రియులకు సంఘర్షణ జరుగునట్లుండినది. ఒక్కనిముస మాలస్యమై యుండిన నతయు సాగియుండెడిది. కాని యంతలో నెక్కడి నుండి వచ్చిరో, రాజభటు లరుదెంచి పాదుషాగారి యాజ్ఞ

యని యాఘోరకార్యమును నిరోధించిరి. పాదుషాగారి పరిపాలనమునఁ ప్రజలఁ కెట్టి సౌకర్యములు కలుగుచున్నవో చూచితిరా ?

పౌరాణికుడు : అవునవును. ఆధరణీశుని శాసనము నిశితమయ్యెను, న్యాయ సంశోభితము, పక్షపాత రహితము, దానికి జాతి మతి వర్ణ వివక్షతలు లేవు.

బడిపంతులు : ఆ యధర్మ మంతయు బైరాంఖానుని కడ నుండినది. ఆ శనియు మనకు వదలినది.

ఒక బాలుడు వారికడకు వచ్చి 'అటుఁ జూడుము. బంధతుండగు బైరాంఖానుడు రాజభటులవెంట దర్బారునకుఁ బోవుచున్నాఁడు. అని చెప్పెను.

మూర్తిఁ దాల్చిన దుష్కీర్తియో యన బైరాంఖానుఁ డధోవదనుడై సాయుధులగు భటులతోఁ జనుచుండెను. జనులందఱు వాని జూచుచుండిరి.

బడిపంతులు పౌరాణికునితో రహస్యముగా 'పాదుషాయే సమయమునకుఁ బోకయుండినఁ, గుమారసింహుడు ఖానుని కోపాలసమున కాహుతియై యుండెడివాఁడు కదా! గౌతమియు జచ్చియుండెడిది; మహమ్మదు మ్రోయుండెడివాఁడు. అనెను.

'అధర్మమును విజృంభించి యుండెడిది. హ్రూరకర్ములకుఁ గాలక్రమమునఁ గట్టములు తప్పవను గుణపాతమును బైరాంఖానుని జీవితము ప్రకటించుచున్నది. ఇంతకును సద్గురు

స్వామి యీ నాటకమునఁ బ్రధానభూమికను నిర్వహించి నాడు. ఇది ప్రమోదాంతముగా నా సంయమింద్రుని వల సనే పరిణమించినది' అని పౌరాణికుఁ డనెను.

అందులకు బడిపంతులు 'సద్గురుస్వామి యెప్పటి వాఁడో, ఎక్కడివాఁడో తెలిసినవారెవ్వరును లేకు, స్థితప్రజ్ఞలు జీవన్ముక్తులై లోకసంగ్రహార్థము జనావాసముల మసలుచుందురు' అని పలికెను.

*

*

*

పౌరప్రముఖులకు మాత్ర మా దినము రాజసభకుఁ బ్రవేశ మీయఁ బడినది. జనులు గుంపులుగుంపులుగా సభాద్వారమునఁ గూడియుండిరి. అక్కరుపాదుషా పేలోలగ మున నున్నాడు. వజీర్లు, సరదార్లు, ఉల్మాలు, వైద్యులు, కవులు, పండితులు—అందఱు నుచితాసనములందుపవిష్టులై యున్నాడు. సభయంతయు నిశ్శబ్దముగా నున్నది.

విచ్చుకత్తులతో నిడువబడుభటులు బైరాంఖానునిఁ బ్రభు సన్నిధికే గొనివచ్చిరి. వానిహస్తములు నిగళ బద్ధములై యున్నవి. అధికార మందముచే మిన్ను మన్నుఁ గానక వర్తించిన బైరాంఖానుఁ డిప్పు డపరాధియై యవమానభరమున నధోపదనుడై జడఁజిక్కిన దయ్యమువలె నిలిచి యుండెను. సభ్యుల వీక్షణములన్నియు వానిమీఁదనేవ్రాలి యుండినవి. పుంఖాను పుంఖములగు నిశిత నారాచముల చందమున నా విహోకనములు భానునకు వేదరాకారములై యుండెను.

మనమును సింహాసనమున దుర్నిత్యత్యే తేజో విభవాభి
రామముగ నాసీనుడై యుండఁ జిత్తురుపాపము బైరాంభా
నున్నిపై దారుణ విలోకనములఁ బజపుచు భీషణ స్వరమున
‘ఓయీ బైరాంభాన్! ఇంతకాలముగా నిన్న త్యాదరమున
‘బాబాజీ’ అని పిలుచుచుంటిని, కాని యా గౌరవమును నీవు
నిలుపుకొన నైతివి. నిందితుఁడా! నిరంకుశాధికార దుర్వి
దద్ధుఁడవై నీవు నీచాతి నీచములకుఁ బాల్పడితివి. ఘోరాతి
ఘోరములకుఁగడంగితివి. కర్ణాకర్ణిగ సీమశ్చరిత్రము మాకుఁ
జేగుచుండిరని గాని, బాల్పమునుండి నన్ను బోపించినవాడ
వను విశ్వాసబుద్ధి నిన్ను చిత్రీతి దండించుట కడ్డుతగులు చుండి
నది. కాని యెంతకాలమని యోషికఁబట్టి యుండగలము ?
నీశ్వరాన్ని సహజముఁ ప్రజాసౌఖ్యమునకు భంగముఁ గలిగించి
నది. ఈ విషయ మందఱకుఁ దెలియును. నీకవటాలోచనలు
మా దాహమున స్పృహలను గేకెత్తించినవి. సంసారము
నన్ని, వ్యాధి రట్టను సాక్షి ననుసరించి వాని నిట వివరించు
టకు కలుగెను. నీ శ్చంద్రుడవృత్తి ప్రజల కాందోళనముఁ
గలిగించినది. నీవిశ్వంశలన ప్రముఖ ద్రవ్యములకు భయ
కారణ మైనది; ఇందులకు మా యాంతరంగిక భృత్యులు
మహమ్మదు ఒక్క తార్కాణము చాలును. నీ కాముక
వ్యాపారము మానవకుల సౌఖ్యమును గొల్లఁగొట్టింది; దీని
కుదాహరణముగా హీమూకుమారి హీరాసుందరి చాలును.
దుర్మాద్ధుఁడవగు నీ వలన నిలపరాదు లెండఁ దండనపాలైరి.
సజ్జనశిఖామణి కుమారసింహుడే యిందులకు నిదర్శనము.
కులాభిమానగ్రస్తము లగు నీ కుత్సిత వ్యవహారములు

ప్రశాంత మగు హిందూ మహమ్మదీయ మైత్రిని గల్గోల మొనరించుట కారంభించినది. ఇవి కారణములుగ నిచటి నీ యనికి మా రాజ్యమునకు తేమకరము కాదు.....ఇంటి దీపము కదా యని ముద్దుపెట్టుకొను వెంగిలియు నుండునా? ఒండొరులకై నగడికండలుగా ఖండించి కాకులకును గ్రద్దలకును విందుచేసి యుండుము. సున్నపురాళ్ల విజియబోయించి యుండుము. కాని నీ వింతకాలముగా సార్వభౌమ సంరక్షణోద్యోగమును నిర్వహించి నందులకును, మొగలు సామ్రాజ్య నిర్మాణ ప్రయత్నమునఁ దోడ్పడినందులకును, అట్టి దారుణ కేడుకు నిన్నుఁ బాల్పటచుటకు మా యంతరాత్మ సమ్మతిం చుట లేదు' అని పలికి దీప్తాలోచన మొనరింప సాగెను.

బైరాంఖానుఁడు వచ్చియుండిన తలనెత్తి 'నిన్ను' రక్షించుటకును, నీ రాజ్యమును నిలువఁ బెట్టుటకును నాసర్వస్వమును ధారపోసితిని' అని పలికెను.

అందులకుఁ బాదుషా 'సత్యము. మాకు దెలియు నని ముందే చెప్పితిమి. నీ రాజభక్తియే నీ ప్రాణములకు రక్షా కవచమైనది. కాని నిందితుఁడా! ఒక్కఁ జంకుతోనూఱు నోములు సరి. ఒక్కబాంకుతో వేయిసత్యములు మాయము. ముంతెడుపాలకు ముత్యమంత చేమిరి చాలును. పేరుఁ దెచ్చి కొనుటకుఁ బెద్దకాలము పట్టునుగాని, పోగొట్టుకొనుటకొక్క ఊణమును బట్టదు. కాబట్టి, నిన్నిపు డపరాధిగా, న్యాయ

చోడితమగు మా శాసనము నిర్ణయించినది. దేశభ్రష్టతయే నీకు శిక్షగా విధించుచున్నాము. నీ విచ నొకదినమైన మా సామ్రాజ్యమున నిలువరాదు. ఇదియే మా యాజ్ఞ' అని కఠినముగఁ బలికెను.

భటులు శైరాంఖాను నావలకుఁ గొనిపోయిరి. పాదుషా ధర్మదృష్టికి సభ్యులొచ్చునని మంచిరి. న్యాయశీలుఁ డగు నట్టి ప్రభువు పరిపాలనమునఁ బ్రజలు ప్రమోదసాగరమునం దోలలాడుదు రని వారు సంతోషాంత రంగులైరి.

అక్కఱుపాదుషా సభ నుద్దేశించి 'పాదులారా ! నేఁడు మొదలు సామ్రాజ్య పరిపాలనా భారమును మా భుజస్కంధముల వహించితిమి. రైతుక్షేమమే రాజునకు భాగ్యమని మాకుఁ దెలియును. ఒకజాతి తక్కువ యనియు, ఒకజాతి యెక్కువ యనియు మాకుఁ దెలియదు. మాకు గుణము ప్రధానము గాని కులముకాదు. సకల చరాచర ప్రపంచము నకుఁ గల్యాణ సంధాయకుఁడను, భుక్తిముక్తిప్రదుఁడు నగు నర్కునుపాశించుచు, అర్కుప్రతాప లంబనమున మేము రాజ్యపరిపాలనా చక్రమును ద్రిప్పుచుందుము. నేటికింకఁ సభఁ జాలింతుము' అని యుపన్యసించి సింహాసీతి దిగిపోయెను.

సభ్యుల జయజయ స్వనులతో డర్బారు ప్రతిధ్వనించినది.

ఉ ప న ం హా ర ము

కరముచే గంకణమ్ము గంకణము వలన

గరము గరమొప్పు

—కంకంటి పాపరాజు.

కుమారసింహుడు బంధవిముక్తుడై ఒక్క పరుగునఁ జక్కఁగా హీరాసౌధమునకుఁ బోయినాఁడు. గౌతమి ద్వారమునందే యెదురై నది.

‘గౌతమీ!’ అని కుమారసింహుడు పరమానందమున హెచ్చరించు కొనెను.

కుమారసింహుని యాగమనమును గమనించిన గౌతమికి దేవేంద్రపదవి లభించినట్లయ్యెను. ఆ యువకునిపట్లఁ దాను శుభోదర్శముగాఁ గావించిన యుపచారము పటాపంచలైనట్లొమె భావించినది. ‘వచ్చితివా? కుమారసింహా! వచ్చితివా?’ అని గౌతమి వాని హస్తమును గ్రహించి లోనికి లాగుకొనిపోవుచు ‘హీరా! కుమారసింహుఁ డిడుగో! హీరా! మన కుమారసింహుడు వచ్చినాఁడు’ అని యలువసాగినది.

హీరాసుందరి కుమారసింహునిఁ గాంచి విస్మయాక్రాంత చేతస్కు యైనది; సంతోష సమ్మిళితాత్మ యైనది; మోహ వేశ పరవశయైనది. ఆ ప్రేమమూర్తి యవశయై యట్లే తన ప్రియుని బిగ్గగాఁ గొనిలిచికొనినది. కుమారసింహుడు తమిమిఁకఁ దన మోహనాంగిని నాలింగన మొనరించుకొని ముద్దిడుకొనినాఁడు.

‘అర్చనాం ప్రసాదాత్ సీసియున్నది. నలుగురు చూచిన నవ్వుచూడ కారణాలు’ అని యాత్రా క సెను.

హీరానుందరి యానందాగ్రు పూరిత నేత్రములతో ‘అర్చ పుత్రా! చూచిన నేమి? చూచి యానందంప నిముక్త ! జగ మంతయు మన ప్రేమసుధా పూరమునఁ దేలియాడు చుండుఁ గాక’ అని హర్షస్వరమునఁ బలికినది.

‘ప్రేయసీప్రియు లేమి చేయు చున్నాఁగో?’ అని గౌతమి పకపక నవ్వుమొదలిడెను.

చూచుచుండగనే సద్గురుస్వామి యచట సాక్షాత్కరిం చెను. ఆ కాముకీకాముకులు కౌఁగిల్చు వీడి యానందభాష్మ జలములతో నాయతీంద్రుని పాదముల కభిషేక మొనరించిరి.

‘అవ్యాజ మగు తమ వాత్సల్యాతిరేకమున మా ప్రణయ గాఢ ప్రమోదాంతముగా మాకు ముదముఁ గూర్చినది’ అని కుమారసింహుఁడు మనవిచేసి కొనెను.

‘అంతయు దైవసంకల్పము’ అని సద్గురుస్వామి ప్రసన్న వదనమున ఆ పుణ్యదంపతుల నిట్లు దీవించెను.

*ఓం సర్వేత్ర సుఖసంస్కంతు సర్వేసంతులిరామయాః
సర్వభద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చిత్ దుఃఖమాప్నుయాత్.

ఓం తత్సత్

“ ఎల్లదల సుఖ మబ్బుఁ గాక! అందఱును ఆరోగ్యముగ నుండు గాక! ఎల్లదల సుఖములఁ గాంతురు గాక! ఎంతమాత్రముగాని దుఃఖ మును గాంచకుండురు గాక!

